

HINTA 1:50

*Puolentoistamarkan
kirjasto*

N:o 5.

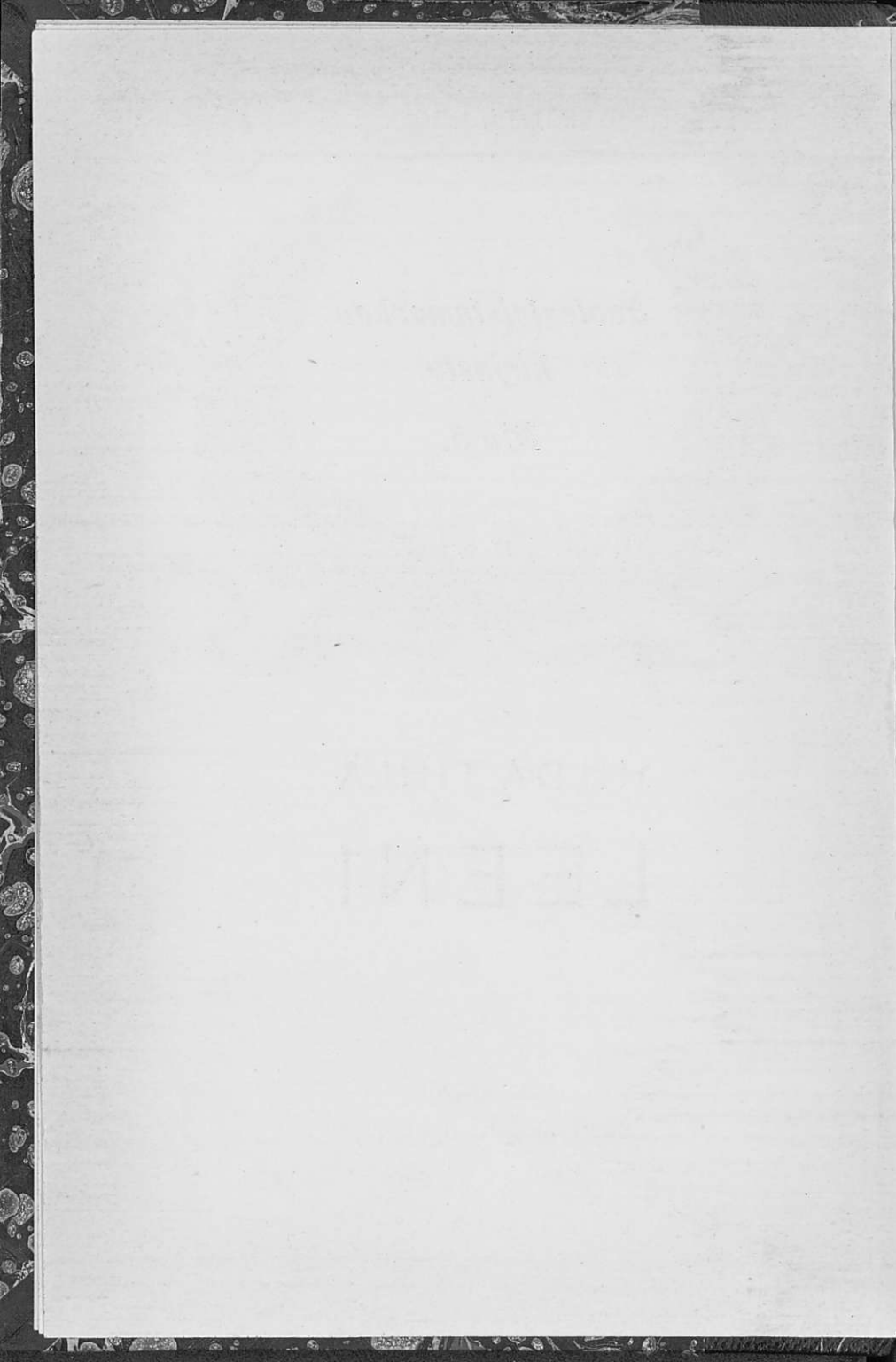
HILDA TIHLÄ

LEENI

KUSTANTAJA:

YRJÖ WEILIN, HELSINKI

LEENI

KERTOMUS

KIRJOITTANUT

HILDA TIHLÄ

KUSTANTAJA
YRJÖ WEILIN,
HELSINKI

HELSINGISSÄ 1907
OSÄKEYHTIÖ
WEILIN & GÖÖS
AKTIEBOLAG

I.

I.

Oli pimeä, syksyinen ilta, tuuli riipi irti puiden kuivia oksia ja kellastuneita lehtiä, lunta ja räntää satoi.

Pieneen mökkiin, joka on kyläkunnan laidassa, sopivat hyvin tuulen puuskat ja sen nurkissa soi myrskyn surullinen sävel terävämmin ja vinhemmin, kuin muualla. Myrsky kiertää sen ympäri pyörteissä, raataa sammaltunutta kattoa, rysähyttelee, repii.

Mökissä oli kaksi vanhusta, aviopari.

Mies istuu pankolla, huojuttelee punniten jalkaansa ja katselee isoa, pahkulaista varvastaan. Vaimo rukin ääressä on heittänyt sikseen kehruun ja alkanut hänkin tähystellä yhteen ja samaan paikkaan. Katossa riipuva lamppu heiluu säännöllisesti ja sen pieni tuikuttava liekki ponnistaa voimiaan valaistakseen harmaata huonetta huoneen harmaille asukkaille. —

Vaari kyllästyi varpaansa katselemiseen. Taskustaan kaivoi hän mustan visapääpiipun ja alkoi sitä laittaa. Hän oli perinyt piipun isältään ja se jälleen isoisältä, joka oli mainio visapiippujen laittaja. Mutta siihen aikaan olikin vielä visoja, mitä nyt enään. —

Hän vaipuu jälleen ajatuksiinsa. Pieniä, kuivia haikuja kohoaa ilmaan. Ne nousevat kattoon, muodostuvat ohueksi pilveksi ja haihtuvat. Kotitekosen

tupakan haju sulaantuu savustuneiden seinien ja kiukaalla kuivavien puiden ja saappaiden tuoksuun.

Muori on unta estääkseen jälleen alkanut kehrätä. Taajaan ja tasasesti suristen pyörii rukki, tottuneesti, suu lujasti yhteen supistettuna ohjaa muori lankaa kuontalosta rullalle.

— Onpa siellä ilma, vaari äännähti piippuaan kopistaen.

— Ho, hoo!

Muori työnsi rugin syrjään. Emäntänsä äänen kuultuaan loikahti kiukaalta alas suuri, harmaa kissa ja alkoi karkeasti naukua.

— Tahtooko Mirri maitoa? Ai Mirriä, ai!

Maidosta puhuttaessa kissa hyppäsi nurkkahyllyn luo, missä punaseksi maalattu lypsinkiulu oli kumollaan. Muori pudisti tappurat pois sylistään, sytytti kynttilän lyhtyyn ja otti kiulun.

— Nyt mennään, Mirri.

Mutta ovea avatessa löi sisälle tuulta ja tuiskua.

— Ei Mirri saakaan tulla! Ulkona on kylmä, hui, kylmä!

Vaarikin vilkastui. Hän tavotti kissaa syliinsä. Muori hypähti ulos, ettei kissa vain pääsisi isäntänsä kankeista käsistä. —

Ulkona tuuli oli kasannut kosteaa lunta hyhmäksi teille. Purevana ja märkänä tunkeutui ilma vaatteisiin. Helmat kastuivat, kenkiin meni vettä. Vaivoin pysyi muori pystyssä. Navetan ovi oli kovissa telkeissä.

— Mustikkani, piikani, onko lehmälläni ikävä? Täällä tuulee ja pyryää. Minä annan Mustikka-rievuleni jumalanviljaa, ettei ruma pääse ytimiin.

Ei mustikka mitään tiennyt pahasta säästä. Pieni navetta oli kuuma ja tiivis, umpea ilma oli täynnä tuoreiden hakojen tuoksua.

— 'Tääll' on nurkan vakkasessa Mustikka-poloselle! Syö nyt, että aika kuluisi. Yö on pitkä ja pimiä, ho, hoo!

Muori toi jauhoja ja heiniä, kouhi lehmän alustan ja lypsi maidon.

— Kas niin. Vähä lähti poloseltani, mutta eihän se sinun syysi ole. Syksy vie maidon lehmäni utareista.

Hän telkesi oven ja kantoi olkilyhteitä eteen, ettei pieninkään ilman henki sisälle pääsisi.

— Vähän antoi Mustikka tänään maitoa, hän tu-paan tultuaan sanoi, Mirri jäi jo ihan ilman! Voi Mirriä, voi!

— Älä usko sitä valehtelijaa, kyllä sillä aina Mirrin osa on, lohdutti vaari.

Pöydän alle kivikuppiin kaadettiin Mirrin osa. Kaapista otti muori pöydälle leipää ja suolavettä ja niin vanhukset alkoivat aterioida ryypäten vuoron jälkeen maitoa tuopista.

Hiljaista ja rauhallista oli Leena-muorin ja Erkki-vaarin elämä ollut omassa mökissä. Tapauksia sattui ylen harvoin, vaiheet eivät ollenkaan vaihdelleet. Kaiken hellyyden ja hoidon esineinä olivat Leenalla lehmä ja kissa, sillä Jumala oli häneltä kieltänyt hänen kohtunsa hedelmän. Elukoiden kuolema taasen oli ainoana surunakin.

Kerran vain oli kissa häneltä kuollut, — sen köyhän vuoden edellä, mutta monen monta kertaa oli Erkin täytynyt lopettaa lehmä särpimiksi. Silloin oli Leenan sydän aina ollut pakahtua ja teurastuksen jälkeen hän viikkokausia oli rauhaton ja näki pahoja unia. Kerran-kin, — sitä tapausta hän ei koskaan voinut unohtaa, kun hän keitti erään Omena vainajan sorkista, maksasta ja mahakerroksesta hylsyjä ja työstä väsyneenä pani maa-ta ja nukkui, oli hän olevinaan viheriäisellä kentällä,

vaikka oli syksy, niinkuin nytkin. Aurinko paistaa helotti, lintuset lauloivat ja koko keto oli täynnä marjoja ja ihania kukkia. Kun hän siinä katseli, imehteli ja marjoja tuokkoseensa noukki, niin ilmestypä yht'äkkiä Omena hänen eteensä. Se katsoi niin oudosti suurilla, viisailta silmillään. Soo, Omenani, soo, muori sanoi ja aikoi taputtaa sitä lanteille. Mutta silloinpa lyyhistyy lehmä maahan ja kun hän katsoo, ei sillä olekaan sorkkia, eikä vatsaa. Leena säikähti kuollakseen, heräsi ja kylmä hiki juoksi pitkin selkää. Erkki vain nauroi, kun hän unensa kertoi ja samoin tekivät kaikki muutkin. Eihän elukoilla ole sielua, he sanoivat. Mutta niin se uni sentään vaikutti Erkkiinkin, että jos tapopäivänä siitä hänelle muistutti, alkoi hän kirotta, ärjyä ja olla kuin hullu. Siksipä tottuikin Leena vähitellen kätkemään asian sydämeensä. Ei hän siitä sen koomin kenellekään virkkanut. Koetti vain itse puolestaan olla hyvä elukoille sen ajan kuin elivät, ehkäpä Jumala lopusta huolen pitäisi. Siitä oli syntynyt jonkunlainen yhteisyys muorin ja lehmien välille. Kun kesä loppui ja pitkä, pimeä talvi lähestyi, niin yhdessä hän lehmänsä kanssa alkoi uutta kesää odottaa.

Leenan silmiin nousivat vedet. Suolavesi-kuppiinkin tipahti pari kyyneltä. Vaari söi hiljaisesti ja meni maata. Muori korjasi pöydän, sammutti lampun ja pyörähti hänkin nukkumaan.

Mökissä syntyi häiritsemätön hiljaisuus. Ulkona vain tuulet ulvoivat.

Kauan eivät vanhukset kuitenkaan saaneet nukkua, kun ovelta alkoi kuulua kiivasta kolkutusta. Leena, joka oli herkempi, kuin hänen miehensä, heräsi heti. Kukahan mahtoikaan olla ovelta?

— Erkki, Erkki, siellä on joku ulkona! Erkki, kuuletko sinä!

— Mitä siinä nyt, mörisi Erkki ja nukkui edelleen.

— Herran takia sinua, Erkki, etkö sinä kuule, kun joku jyskyttää ovea?

— Tuulihan siellä käy, — siinä!

— Vai tuuli! Enkö minä ennen ole tuulen jyskettä kuullut? Kuulehan nyt itsekin.

— Sekö siellä nyt tällaisella ilmalla ja tähän aikaan yöstä — —

Kello oli yhdeksän illalla.

— Mene aukasemaan, sittehän näet! Etkö nouse siitä, vaikk' olisi tulen hakija, niin — —

Erkki nousi, otti tulen lamppuun ja meni aukasemaan.

— Aliinahan se vain on. Erkki meni maata, kuin ei mitään olisi tapahtunut.

Tulija oli Leenan sisaren tytär, joka kaksi vuotta sitten oli mennyt kaupunkiin palvelemaan. Hän istah-ti oven suuhun penkille.

Vieras oli puettu ohkoseen, herraskaiseen kesäpu-kuun, joka märkyyttään oli likistynyt kiini ruumiiseen. Hän värisi vilusta.

— Aliinako se on, ihastui Leena. Miten sinä, hyvä lapsi, olet tällaiseen ilmaan joutunut? Voi, voi toki! Ja ihan märkänä sitten! Minä panen takkaan valkean ja laitan kuumaa kahvia, muuten sinä saat taudin. — Mutta mikä sinua vaivaa, Aliina? Taidat jo olla kipeä. Hyvänen aika, miten sinä olet pahan näköinen. Mikä sinulla on?

— Minua palelee, vastasi nainen äänellä, joka ilma-sellaista vilua, kuin olisivat koko maailman vihurituu-let tunkeutuneet hänen ruumiiseensa.

— Menisit kiukaalle, ärähti Erkki puoli-unise-na. . .

— Tottakin! Niin, kiukaalle, siellähän on lämmin.

Mene sinne, lapseni. Tässä on tyyny ja peitto, että on parempi ollaksesi. Minä tuon sinne kahvia.

Nainen meni kiukaalle. Leena puhalsi kytevästä hiilloksesta tulen päretikkuihin.

— Kuinka sinä, Aliina näin myöhään syksyllä olet lähtenyt kaupungista tänne meitä tervehtimään, kyseli muori kahvia touhutessaan. — Täällä on niin ikävää ja pimeää, että olipa hauskaa, kun tulit, että saan puhe-toverin. Tuo Erkki ei enään juuri puhele. Usein minä olenkin ajatellut, että mitenkähän se Aliina-riepu siellä suuressa kaupungissa. — — Vaikka mikäpä siellä on ollessa. Toista se on täällä. Tiet tukkoo talvella lumi ja näin syksyisin on rapakkoa vyötäisiin asti. Nyt en laskekaan sinua pois ennenkuin keväällä. Totta-han olet?

Kiukaalta alkoi kuulua valitusta.

— Aliina mikä sinulla on?

— Mene katsomaan, sitäkö siinä tutieraat, vastasi Erkki, joka naisen voihkeesta oli herännyt.

— Sinulla on aina se ärjyminen, mutisi Leena kömpiessään kiukaalle — — — —. Erkki, Erkki, täällä ta-pahtuu kummia. Lennä heti Melanderin Heta tänne.

— Hittoko sen nyt tänne poikimaan, tuskitteli Erkki saappaita jalkaan pannessaan.

Kului hetken aikaa.

Kun Erkki vihdoin palasi Hetan kanssa, oli Leena paraillaan käärिमässä vasta syntynyttä lasta kapaloihin. Suuret vesihelmet putoilivat muorin silmistä pienokaisen rievuille.

— No, Leena! Vai Saaran esimerkkiä se Leena matkii, ilkkui veitikkamainen kylänkätילו.

— Mene kiukaalle, niin näet. — Leena oli kovin totinen.

Heta meni.

— Herra Jumala sentään, onkohan tämä ihminen kuollut, vai mikä sitä vaivaa.

— Kuoli se, vastasi Leena ja purskahti itkuun.

Erkki säpsähti ja meni kiukaalle.

— Kuollut se on, hänkin todisti.

— Niin se kuoli käsiini, kuin torakka, jatkoi Leena.

Ei se monta sanaa ennättänyt sanoa. Katsoi vain niin ihanasti minuun. Väsynyt se oli, polonen, ja rasittunut. Jumala olkoon hänen sielulleen armollinen, miten sitten hänen asiansa lienevät eläessään olleetkin. Tuokaa se alas sieltä.

Erkki ja Mari toivat ruumiin alas kiukaalta, Erkki pani vettä kuumiamaan ja Leena haki paraan paitansa ruumista varten.

— Mitenkähän se on siellä maailmalla elänyt, puhe-
li Heta alkaen pestä ruumista. — Ei kait Leena tiedä, olisiko se ollut oikeissa naimisissa, vai — — —

— Missä naimisissa se on ollut, vastasi Leena. — Ei kai kukaan naitua vaimoa tuossa tilassa, tuollaisiin hepaleisiin puettuna laske syksyräntään kulkemaan. Eihän Jumalakaan sellaista anteeksi antaisi. Yksin kai se on lapsen tehnyt ja jäänyt sitten heittiömeksi. Voi, miten maailma sentään on paha ja kamala. Kunnon tyttö oli Aliina ja kunnon äidin lapsi. Maailmaa minä tästä syytän.

— Muistiko Leena kysyä sen sielun tilaa?

— En.

— Voi, hyvä Jumala, sentään, kun laskeekin syntisen sielun käsistään aivan kuin tahallansa kadotukseen.

— Enhän minä hädissäni ennättänyt sitä ajatella, puolusteli Leena. — Ja kukapa sen tietää, jos kuinkakin oli valmistunut. Ei kai se lystiä tai syntiä mahtanut mieltiä, kun puoli-alastomana tällaisessa myrskyssä lasta kantaen tänne tuli.

— Mitä siitä, jos ajatteli tai ei. Mutta entä jos oli syntitaakka niin suuri, ettei voinut nähdä armon ovea sen ylitse. Olisi pitänyt siitä ottaa selvä. Aliinan äidin, Eliisapetti-vainajan sielun autuutta minä myöskin jän epäilemään.

— Älä nyt! Sisareni oli kovin uskovainen ja vielä viimeisillä hetkillään kuulin hänen kuiskaavan: ilman Jeesust' joudun hukkaan, ilman armoo Jumalan. Minä tohdin antaa vaikka pääni siitä, että Eliisapetti on tai-vaassa.

— En minä sitä oikein usko, intti Heta, vaikka en minä tuomita tahdo, tuomitkoon Jumala, jos haluaa. Mutta sen vaan sanon sanoakseni, että kuoleman virren veisuuta se ei sietänyt.

— Kai, kun toistakymmentä akkaa kuolevaisen korvan juurella yhteen ääneen vinkuu, niin — — —

— Sanotko sinä kuolemanvirren veisuuta vinkumiseksi, Leena.

— En niin, mutta eihän Eliisapetti teitä veisaamasta kieltänyt.

— Ei se juuri kieltänyt, mutta vähää ennen hengen lähtöä se kieltävästi rypisti ohimoitaan ja huitasi kädellään vaikenemaan.

— Se tahtoi kuolla rauhassa, sanoi Leena.

— Olkoon miten oli, mutta kyllä minä jän Eliisapetin sielun autuutta epäilemään.

Nyt puuttui jo Erkkikin puheeseen.

— Olkaa jorisematta akat, hän sanoi. Jos Jumala olisi akkojan tapainen sisultaan, niin mikä sitten ihmistä auttaisi. Jumala nyt muka panee h—tiin siitäkin, ettei heikko kuoleva kärsi vanhojan akkojen pillitystä. Se naisten järki on kuin lahonut sian sanko.

— Ja miesten muka sitten on parempi, kinasi Heta.
— Enkä minä ole Eliisapettiä tuominnut enemppää, kuin

hänen tyttärensäkään, jota tässä pesen. — — — Jaa, jaa! Muistanpa niin hyvin molemmatkin. Eliisapetti suri aina, että mikähän sen Aliinan perii, kun hän kuolee. Kuolema sen peri, Aliinankin, niinkuin se perii meidät kaikki kerran. Tämä elämä on kerrassaan turhanaikaista.

— Niin on, niin se on, säesti Leena. — Kun ajattelien elettyä elämääni, tuntuu, kuin olisin nähnyt unta. Tämä yö on nyt kädessäni, eilistä päivää ei ole missään ja missä lie huomina.

Heta oli vähitellen pessyt ruumiin. Yhdessä Erkin kanssa nostivat he sen laudalle.

Nyt kääntyi kaikkien huomio lapseen.

— Voi toki sentään, puheli Heta, voi toki, miten onkin pirteä lapsi, vaikka äitinsä tullessaan tappoi. Jeesus siunatkoon pientä ihmistä ja johtakoon hänen askeleitaan täällä synnin ja murheen laaksossa. Kyllä osaisit tulla pimeään aikaan ja pahalla ilmalla. Mutta Leena ja Erkki! Nähkää, — Herra siunaa ja varjele, — sillä on sininen risti otsassa, ei se kauan elä. Nyt ei meitä muu auta kuin että lapsi pitää kiireesti saataman Herran pyhään kasteeseen, ettemme vain jäisi senkin sielusta epäröivälle kannalle. Hyi, kuinka selkääni karmii, kun on ruumis ja ristimätön lapsi samassa huoneessa tällaisella ilmalla. Jumala olkoon meille armias! Hyi!

— Mitä tuossa nyt puistuttelet, sanoi Leena. — Parasta on, että jos sen kuolevaksi katsot, niin laitamme sen kiireesti hätäkasteeseen ja teemme vainajalle ristinmerkin.

— Niin, myönsi Hetakin, lapsi on saatava hätäkasteeseen ja pian. Missä on virsikirja, Leena?

Leena toi virsikirjansa. Heta alkoi kiireesti hakea tarvittavaa paikkaa ja lopulta hän löysikin »hätäkaste-

teen vahvistamisen.» Kiireissään eivät vaimot sitä huomanneet. Erkki taasen oli vaipunut syviin mietteisiin.

Leena asetti lapsen Hetan syliin, otti vettä lautaselle, pirahutti sitä lapsen päähän ja kastoi:

— Minä Erkin Leena kastan sinut nimeen isän, pojan ja pyhän hengen.

Senjälkeen hän virsikirjasta katsoen kysyi:

— Onko lapsi kastettu?

— On, vastasi Heta.

— Millä lapsi on kastettu, kysyi Leena ja ojensi kirjaa Hetalle.

— Yhteisellä ja sekottamattomalla vedellä, luki Heta.

— Millä sanoilla lapsi on kastettu?

— Niillä sanoilla, joilla Herramme Jeesus käski kastaa, nimeen isän, pojan, pyhän hengen amen.

»Kuka lapsen kastoi?

— Leena Erkin vaimo, Tuohi-Anania-vainajan tytär.

— Oletko pitänyt ristillisiä rukouksia?

— Me olemme lukeneet isämeidän ja herransiuunauksen, luki Heta jälleen kirjasta.

— Kutka siinä läsnä olivat?

— Ei siinä muita ollut läsnä, vastasi Heta, kuin Leena, Erkki, minä ja lapsi ja kuollut ihmisen ruumis, jota ei voi ottaa lukuun, mutta sanonpahan senkin sanoakseni.

— Mikä lapsen nimi on?

— Voi hyvänen aika Leena, meidän olisi pitänyt antaa kasteessa sille nimi!

— Mitähän nyt tehdään, hätäili Leena. — Entä jos kastamme uudestaan.

— Asia voi tulla pilkatuksi, esteli Heta, ja kastaa-han pappi sen kuitenkin paremmin, niin pankoon se ni-

men. Siunaushan nyt olikin kysymyksessä, eikä nimi ja tokko tuo nimeä tarvitsekaan, ristiotsa?

Leena jatkoi:

— Tiedätkö vahvasti, että niin on tehty, kuin sanotaan?

— Tiedän, vakuutti Heta.

— Ja koska pappi ymmärtää, että niin on tehty, niin sanokoon niiden tykö, jotka läsnä olivat: rakkaat ystävät, — — — — —.

— No nyt on lapsi turvassa, laverteli Heta, kun Leena oli saanut loppuun kaikki pitkät luvut. — Voi pientä miestä, kun jäi ilman nimeä. Näes, pikku mies, me akat olemme niin kovin tottumattomia pyhiin toimituksiin.

— Ei se mikään mies ole, se on tyttö, huomautti Leena.

— Tyttökö se onkin ja minä kun olen pitänyt sitä miehen alkuna. Mikähän siitä tuleekaan maailmaan, kun se on tyttö, vaikka minä pidin sitä poikana. Se on varmaa, ettei se kuole, koska minä sitä mieheksi katsoin.

— Muijat, viedäänpäs tuo ruumis aittaan, ettei se saa mätänemisen siementä täällä kuumuudessa, ehdotti Erkki.

Leena ja Erkki kävivät kiini laudan päihin ja alkoivat kantaa. Heta kulki perässä ja veisasi kuolemanvirttä.

Ulkona oli tuuli tyyntynyt. Aamurusko valaisi itäistä taivaan rantaa. Maa oli valkoinen ja viimeiset keltalehdet olivat lähteneet koivuista ja pihlajista.

Ruumis asetettiin aittaan ja saattajat palasivat jälleen tupaan.

— Pyysin vainajata jäämään täksitalveksi itselleni puhetoveriksi, mutta tuskin ennätti sanaa kanssani vaihtaa, kun jo lähti, valitti Leena.

— Jättihän se teille hauskuuden, lohdutti Heta, toi teille lapsen vanhojen päivienne ratoksi ja iloksi.

— Niinhän se teki. Kun nyt Jumala vain antaisi elinpäiviä, että sen ennättäisin saada ihmiseksi.

— Saitte nyt tekin oikean hoidettavan, puhui Heta ettei enään tarvitse kissoja, eikä lehmii jumaloida. Mutta tuskin täällä minua enää tarvitaankaan. Jospa jo lähtisin kotiakin katsomaan. Päiväkin jo kohta alkaa.

— Niin, mitäpä sinulla täällä enää tehdään, vastasi Leena. — Vaivasi maksan toisten.

— Mitäpä niistä puhutaan. En minä tähänkään asti ole rikastuakseni ruumista pessyt tai orpoa auttanut. Jumala varjelkoon vastedeskin kukkaroani selaisesta.

— Kyllähän minä sen jo tiesin kysyessänikin, että eihän se Heta-tällaisesta, mutta kysyinpähän kysyäkseni.

— Eihän kysyjä eksy, kyllähän se tosi, sanoi Heta.

— Ja sinäkin, pikku tyttönen, jää lepoon ja rauhaan.

Heta teki ristinmerkin lapsen ylitse ja poistui. —

Kun vanhukset jälleen olivat kahden, nousi Erkki ylös sängystä, johon hän oli aikonut käydä nukkumaan, kaivoi verkalleen hiilen piippuunsa tuhan alta ja kysyi:

— Luuletko sinä Leena että Aliina kuuli sen minun sanani?

Leena hoiteli par'aikaa lasta.

— Mitä sinä sitten sanoit erinomaista?

— Että sekö sen tänne poikimaan — — —

— Enhän minäkään semmoista kuullut ja tokko sinä — — —

— Kyllä minä sanoin, mutta mistä minä teisin, että se kuolee ja kun väsytti, — taikka laiskistutti, mitäpä siitä koristelen, niin — — —. Kuolevalla on tarkat korvat, kyllä kai sen kuuli.

— Jos lie kuullut.

— Leena, jos Jumala meille ikää ja voimaa suo, niin pidetään Aliinan lasta, kuin silmäteräämme.

— Ja kasvattakaamme häntä kurituksessa ja herran nuhteessa, lisäsi Leena.

Erkki istahti pankolle ja alkoi vakavan näköisenä poltella. Syntyi pitkä hiljaisuus.

— Nyt olisi jo aika mennä levolle ja olisi jo aika yläälläkin olla, alkoi vihdoin Erkki, jota hiljaisuus alkoi torkuttaa. — Pistän minä sentään vielä hetkeksi kyljel- leni ja sitten pitää mennä pappilaan hautaa ja siunausta hommaamaan.

— Ja ehkä olisi paras viedä lapsikin kasteelle, ehdotti Leena.

— Mitä joutavia! Lapsi on kastettu ja sillä hyvä. Jääköön lämpöempään aikaan.

— Mutta nimi?

— Voihan sitä kutsua, vaikka Leenaksi, kunnes paremman nimen saa.

— Olkoon sitten niin, myönsi muori. — Nyt minä menen lypsämään kaimalle maitoa ja sitten minäkin nukun.

Kissa, joka yöllisten tapauksien aikana tuskin oli silmiään aukaissut, loikahti esiin ja alkoi vaatia maito- osaansa.

— Nyt on Mirri saanut tasaajan maidolle. Mitä nyt sanot, nauroi Leena.

— Ole huoleta, lohdutti Erkki jälleen, kyllä ei si-
nun osaasi kosketa. — — — — —

Aamu on tullut. Aurinko paistaa kylmän kirkkaa-
na ja valaisee autioita, valkeata maata. Mutta välin-
pitämättömänä ottaa maa vastaan kesäistä ystäväänsä.
Jäähtynyt on elämän antajan ja luonnon väli.

Mökissä, missä kokonaisen ihmis-ijän on vallinnut hiljaisuus ja rauha, on yhtenä yönä tapahtunut paljon. On loppunut pettynyt elämä, — ken tietää mitä kärsimyksiä se oli itseensä kätkenyt. Syksyn myrskyistä on lepoon päässyt nuori, hylitty äiti ja uusi ihmissielu on alkanut maallisen vaelluksensa.

Päivän tullessa on mökissä kuitenkin yhtä hiljaista, kuin ennenkin. Aitassa nukkuu nuori äiti ikuista untaan. Tuvassa vanhukset öisen rasituksen jälkeen ovat uneen vaipuneet. Leenan vieressä nukkuu pieni vastasyntynyt.

2.

Aartolahden kylä, jonka laidassa Erkin ja Leenan mökki sijaitsi, oli paljon jälellä muusta maailmasta. Syynä siihen oli se, että kylä on kaukana liike- ja kulkupaikoista, suurten, metsäisten vuorten keskellä.

Kaikestaan oli kylässä noin 50 asumusta, taloja ja tölliä. Ihmiset tunsivat hyvin toisensa ja olivat niin toisiinsa kiintyneet, että vaikea oli Kallea Matista erottaa. Liikanimiä ei käytetty. Talolliset kutsuttiin talon mukaan, piikoja ja renkejä sen talon nimellä, missä kulloinkin palvelivat. Naiseen miehen ristimänimeen liitettiin vaimon nimi ja samoin vaimolle miehen nimi, joten Leenaa kutsuttiin Erkin Leenaksi ja Erkkiä Leenan Erkiksi.

Talot ja töllit eivät kuitenkaan olleet aivan lähetysten. Ihmiset, niin yhtäläisiä kuin olivatkin, pysyivät siitä syystä keskenään jonkun verran vieraina. Ja kun lasten suurin ansio oli ujous, livistivät he piiloon, jos naapurin isäntä sattui lähestymään.

Huomattavin tapaus, jota vieläkin mielihyvin kerrottiin, oli sekin jo sattunut lähemmäksi sata vuotta sitten, sodan aikana. Ryssä oli silloin houkutellut eräästä talosta nuoren, punaposkisen emännän ja vienyt hänet mukanaan kauas Venäjälle. Tapaus oli niin painunut siveiden ja uskollisuutta rakastavien ihmisten mieliin, ettei aikakaan voinut sitä unohdukseen saattaa.

Harva kyläläisistä oli käynyt oman pitäjän kirkon tuolla puolen ja joka maailmalle lähti, se sinne myöskin jäi. Maailman kulkijan maine ei ketään viehättänyt, sillä se oli samaa, kuin portto tai varas. Se tuli siitä, että harva enää maailmalla pysyi samana vaatimattomana, yksinkertaisena ja siveänä ihmisenä, jollaisena omaisten kesken oli pakko pysyä. Yleinen usko olikin, että oman kylän ulkopuolella olivat viettelykset ja kadotuksen paulat.

Aartolahti oli jälellä ei ainoastaan suuresta maailmasta vaan vieläpä omasta, vilkkaasta kirkon kylästäänkin, jossa edistysriennot jo tekivät tavatonta alaa. Kirkonkylässä oli seurahuone, soitto ja laulu-seura ja kirjalainasto. Edistyksen ja valistuksen etunenässä oli siellä Severolan isäntä, pitäjän rikkain mies, jonka isä oli tukkimetsillä rikastunut. Aartolahdella kuiskailtiin edesmenneen, vanhan Severolan joutuneen kadotukseen, kun hän oli tehnyt paljon suuria syntejä. Kunnan aartolahtelaiset eivät lainkaan käsittäneet nykyaikaista afääri-oikeutta, vaan pitivät vääryytenä sitä, että Severola oli metsäkylistä parilla kolmilla tuhansilla ostellut puita ja sitten myynyt niitä monien satojen tuhansien arvosta. Luulivat moisesta joutuvan kadotukseen.

Kirkonkylän asukkaat pitivät aartolahtelaisia auttamattomina pöllöinä, joihin ei mikään pystynyt. Olivat joskus koettaneet valistaa heitä. Kerrankin oli Severola sisarineen, veljineen ja muun valistuneen väen

kanssa pitäneet sivistyttävän iltaman kylässä. Olivat kertoneet, minkälaisia esi-isät olivat olleet. Kertoilivat edesmenneen Suomen kansan suurista urostöistä ja mahdollista sodista, joissa peloton talonpoika oli taistellut vihollisia vastaan. Puhe kummastutti suuresti metsäkylän asukkaita, sillä he pelkäsivät äärettömästi sotaa. Jo poikina he kaikessa toveruudessaan saman ikäisten tyttöjen kanssa olivat suunnitelleet, mihin olisi paras piiloutua, jos vihollinen sattuisi tulemaan. Vanhat olivat kertoneet kuulleensa vanhemmiltaan, miten sota-aikana joukottain piilouduttiin vuorten luoliin, ettei vihollinen löytäisi. Nyt kertoivat kirkonkyläläiset, etteivät esi-isät ollenkaan pelänneet, vaan uljaina taistelivat edestä rakkaan synnyinmaan. Pelottomuuteen kehottivat heitäkin. Sitten lauloivat omituisilla kurkku-äänillä. Kun toinen lauloi kimeästi, veti toinen romeaan ja kolmas vikisi. Tanssivatkin keskenään ja lupasivat toistekin tulla. —

Yhdessä suhteessa kirkonkyläläiset sentään erehtyivät. He pitivät metsäkylän asukkaita tyhmempinä, kuin ne todellisesti olivat. Joskaan eivät kyläläiset suurta huomiota panneet toistensa omituisuuksille, oli heillä sitä tarkempi silmä vieraan heikkouksille. Ja usein he nauroivat vieraittensa tyhmälle herruudelle. —

Jumalaan he uskoivat vahvasti. Ilman hänen sallimustaan ei mitään voinut tapahtua. Kuitenkin tehtiin paljon taikoja ehkäisemään pahoja sallimuksia. Varsinkin keväisin, kun lehmät laitumille laskettiin ja syksyisin, jolloin ne jälleen suljettiin navettaan, olivat pahat vallat voimakkaita. Samoin suurten juhlien aikoina. Siksipä olikin taikojen teko silloin ylen tarpeellinen. Sauna ja riihi olivat pyhiä paikkoja. Kuitenkin asuskeli pahahenki mielellään kummassakin. Rohkena pidettiin sitä, joka lauantai-iltana uskalsi yksinään

saunaan jäädä. Silloin oli aina nyletyksi tulemisen vaara lähellä tai joku muu hirmu. Riihi oli vielä vaarallisempi ja siellä pidettiin tavallisesti ruumiitakin ennen hautaamista. Jumala kyllä suojeli ja varjeli ihmistä kaikesta pahasta ja häneen kyllä uskottiin ja luotettiin, mutta haltijoita, tonttuja ja paholaisia täytyi kuitenkin pelätä. Niin olikin Aartolahden asukkaiden uskonto pakanuuden ja kristinuskon sekotusta, jossa pakanuus kuitenkin oli silmiin pistävintä.

Kylän huomattavimmat henkilöt olivat Puusniekka-Juonas laiskuutensa takia ja Puhjun-Suutari, joka alituisen pureskeli peukaloansa. Melanderin Heta ja Sauna-Tihta kilpailivat kättilö-toimestaan, — Heta oli yleensä voiton puolella vilkkaan kielensä takia. Muutto-Jussi oli maailman paras lusikoiden tekijä. Vierun Nikki ajatteli ääneensä. Nyyperin Liisa oli hullu kerjuu-akka, josta lapset paljon pitivät, hän kun osasi puhua ilmeellisiä asioita. Hän oli nuorena ollut maailmalla, kulkenut hattu päässä, käynyt Pietarissa ja nähnyt keisarin.

Sellaisia olivat Leenan ja Erkin merkittävin ystäväpiiri.

Kun kuolemantapaus sattui, otti koko kylä osaa suruun. Olihan jälleen yksi, jonka jokainen tunsi ja jonka ominaisuudet olivat käyneet rakkaiksi, ainaisesti poistunut. Ja kun uusi ihminen syntyi, iloitsivat jälleen kaikki, eikä kukaan saanut rauhaa ennen, kuin oli nähnyt uuden tulokkaan ja saanut sanoa, kenenkä näköinen hän oli.

Nyt oli Leenan ja Erkin mökillä sattunut kuolema ja syntyminen yht'aikaa. Eliisapetin Aliina oli maailmalta tullut synnyttämään ja kuolemaan. Siinä oli paljon puheen aihetta. Olihan jälleen saatu todistus maailman kavaluudesta.

— Oli se siunattu asia yhtä kaikki, että se toi sen tänne hyvien ihmisten huostaan, arveli Heta ja samaa mieltä olivat kaikki muutkin.

Mutta senkin oli Jumala niin sallinut. Ilman tivaan isän tahtoa ei hiuskarvakaan päästämme putoa, todisti Jumalan sanakin.

Kummalliseen, salaperäiseen hämäärään jäi Aliinan muisto. Hän oli ollut miltei lapsi lähtiessään kotiseuduiltaan. Toisilla ihmisillä on jo syntymästään asti into ja halu surman suuhun. Niin oli hänelläkin ollut. Jo pienenä oli hän pelannut herrasväkeä, puhunut ruotsia muka ja hokenut kaupungeista ja kaduista. Tuskin sitten oli korvan taus kuivunut kun jo lähti — — —.

Olisi ollut syytä soimata mokomaa, mutta levätköön rauhassa, kun kerran rauhassa oli kuollutkin. — —

Syksy on loppunut ja talvi tullut, sellainen pitkä, valkoinen, valoton ja eloton talvi, joka sydänmailla synnyttää aavemaisia utukuvia valoa kaipaaviin ihmissieluihin, — joka luo omintakeista hengen elämää, suurta, korkeaa, syvää ja kummaa, — joka tuntee tuntemattomia salaisuuksia. Mitä tietääkään sähkövalossa kasvatettu ihminen siitä elämästä, joka piilee tähtien kasvataman povessa! Kun tuhannet tähdet peittävät tivaan, kun revontulet loimuavat ja lumiset puiden oksat säteilevät, tai kun kuolema kulkee hirmumyrskynä ja tempaa salaperäiseen olemassa-oloon rakkaimman, silloin syntyy ihmissielussa taidetta ja tietoa, niin sanomatonta ja pulppuavaa, ettei se mahdu muotoihin, eikä rajoihin. Mutta se elämä on kätkeyty viisailta.

Tähän ympäristöön oli Aliina tuonut siemenen suuresta maailmasta.

On kulunut kymmenen vuotta siitä, kun Elisapetin Aliina syksyisenä yönä synnytti tyttären Erkin ja Leenan mökissä.

Kylä on samanlainen, kuin silloinkin, samanlaisia ovat ihmiset ja tavat.

Leena ja Erkki ovat käyneet kymmentä vuotta vanhemmiksi, samoin pieni Leena. Kissa on ikäloppu ja makailee enimmäkseen kiukaalla. Lehmä ei enään ole elossa, vaan on tämä nykyinen silloisen tyttären tytär.

Pikku-Leena, joksi Aliinan tytärtä kutsutaan on hiukan erilainen, kuin kylän muut lapset.

Tuo tumma ihon väri, lieneekö se tullut siitä, että jäi niin huonolle kasteelle, tunnustelevat kyläläiset. Pappi näet, piti Hetan ja Leenamuurin kastetta täysin päteväenä, eikä ottanut sitä uudistaakseen. Merkitsi vain kirjaan nimen Leena, Aliinan tytär, äpärä.

Vai olisikohan Aliina-vainaja maailmalla yhtynyt mustaan, kukapa sen tietää.

Muurilla oli kuitenkin se usko, että hätiköimiskaste oli syynä lapsen mustuuteen. Usein hän siitä puhui, enemmän vain ollakseen varma lapsen sielun tilasta, kuin muuten.

— Vaikka oletkin noin musta, sanoi hän, ei se mitään tekisi, jos vaan voisit pitää sielusi valkosena.

Sieluni valkosena, ihmetteli lapsi. Mitenkähän se käy päinsä, sillä entisten puheitten mukaan pitäisi sielun olla näkymätön. Kun pikku-Leena oli harvapuheinen ja vaitelias, jäivät asiat tavallisesti hänen omien mielikuvitustensa haltuun.

Hän oli syntynyt myrskyisenä, pimeänä yönä, oli

muorikertonut. Hänen äitinsä oli tullut kaukaa, suuresta maailmasta häntä tänne mummon luokse synnyttämään. Mitähän varten äiti sen oli tehnyt? Miksi ei se voinut synnyttää häntä siellä? — Ja Leena kuvitteli suuren maailman hyvin suureksi. Puut ulottuivat siellä taivaaseen asti, kivet olivat vuoria, mättäät äyräitä, järvet rajattomia ja rannattomia, kuu ja aurinko täyttivät koko taivaan. Äiti oli tullut tänne, koska suuri maailma oli niin hirveän paha ja vaarallinen. Ehkä olivat käärmeet, sudet ja sisiliskot siellä suunnattoman suuria. Ehkä ei äiti uskaltanut jättää häntä sinne, olisivat syöneet. Ehkä oli suuri käärme äitiäkin purrut. — Tuolla taivaan reunan alla, mihin aurinko iltasin punasena laskeutuu, siellä kai se on, se pelottava, kummallinen seutu.

Pikku-Leena oli tunteellinen ja haaveileva. Hän kuvitteli elämää kaikkialle. Porstuan ovi, joka ilkeästi narahteli, oli vanha ja sairas, hänen tuli sitä sääli, tuskin hennoi koskea siihen. Aidan seiväspari oli pariskunta ja yksinäisellä piha-pihlajalla oli ikävä metsään, laistensa seuraan. Vanha kissa odotteli kuolemaa, sitä samaa, joka äidinkin vei. —

Minkähänlainen oli kuolema? Kuolema vie ihmiset taivaaseen. Mummu toivoi pääsevänsä taivaaseen, mutta pelkäsi kuolemaa. Kuolema oli häjy ja ruma, joka varmaankin teki pahaa ja piiskasi taivaaseen videssään. Äidinkin oli kuolema vienyt, mutta mummo ei tiennyt, oliko äiti taivaassa. Äiti oli tehnyt paljon syntiä ja Melanderin Heta sanoi hänenkin, pikku-Leenan, olevan synnin hedelmän. Ehkä olikin kuolema vienyt äidin kadotukseen, jossa oli pahoja henkiä ja tulta.

Mutta jahka minä kuolen, kuvitteli Leena, niin minä rukoilen oikein kovasti Jumalaa, että se ottaisi äidin ylös taivaaseen. Mutta entä jos Jumala ei huoli

minustakaan, kun minä en ole valkea, enkä kaunis, vaan niin hirveän musta ja ruma, enkä edes oikein kastettu-kaan? Entä jos Jumala panee minutkin kadotukseen?

Jos hän sen tekee, niin ensin minä rukoilen hyvin kauniisti: ota rakas Jumala äiti ja minut täältä pois tai-vaaseen! Ja jos hän ei tee sitä, niin sitten minä suutun, näytän nyrkkiä ja kiroan. —

Omista ajatuksistaan Leena väliin niin vimmastui, että riehui, kirkui ja kiroili ääneensä. Jos muori sattui näkemään lapsen sellaisessa mielentilassa, säikähti hän pahanpäiväiseksi ja piti sitä kadotuksen merkinä.

Enimmäkseen olivat pikku-Leenan kuvitelmat surullisia. Jos hän joskus sattui haaveilemaan olevansa valkosiipinen enkeli taivaan korkeasta talosta tahi metsän sinipiika, ei se kauan häntä viehättänyt. Rintaan nousi kummallinen pallo, joka vaati itkua särkyäkseen. Silloin täytyi olla olevinaan pieni, yksinäinen lapsi, jonka metsänhaltija on ryöstänyt, tai joka on eksynyt suureen metsään, missä pitää viettää pimeä yö.

Eniten pelkäsi pikku-Leena riittä, saunaa ja rajaa. Niskalan riihi oli kauhun paikka kaikille lapsille, sillä kerran, sata vuotta sitten, oli paholainen siellä tappanut isännän. Isäntä oli ollut suuri juoppo, tuskin päiväkään oli ollut selvänä. Hän oli juovuspäissään mennyt kuumaan riiheen makaamaan ja toisena päivänä hänet löydettiin karreksi palaneena. Piru oli hänet polttanut, sillä jos se olisi ollut oikea tuli, olisivat kai vaatteetkin olleet tuhkana. Nyt olivat vaatteet ehjät, ruumis vain oli palanut. Riihi oli Erkin mökitä kyläkuntaan vievän polun varrella. Väliin oli pikku-Leena sivu kulkiessaan kuullut riihestä omituista sähinää, aivan kuin olisi siellä ollut kissoja. Ne olivat varmaankin piruja, päätteli Leena ja pelastaakseen hätiköiden kastettua sieluaan hän juoksi, minkä ennätti.

Aartolahdella ei vielä ollut käsitystä sääty-erosta. Talollinen ei varakkaisuudessaan ollut paljoakaan mökikäistä edellä. Tiedot, tavat, työ ja ruoka oli kaikilla yhtäläistä. Suuret herrat asuivat suuressa maailmassa, eikä heidän vaikutuksensa tänne ulettunut. Ainoastaan eräs rappeutunut insinööri oli osunut paikkakunnalle. Hän edusti säätyluokkaa ja koetti kykynsä mukaan tehdä selkoa puoliherrain elämästä. Tulos oli, että nuoret, siveät naiset pelkäsivät herroja enemmän, kuin vihasia elukoita. Mutta rovasti, joka asui kirkonkylässä, oli ankara herra ja kaikilla oli suuri kunnioitus häntä kohtaan. Hän oli luja mies, vaateliias saamisissaan ja sanassa. Voi sitä, joka kinkereillä ei ollut selvillä sakramenteista ja uskonkappaleista!

Tyyni ja vapaa oli aartolahtelaisten omatunto pitkän vuotta. Ulkoapäin tulevat murheet, taudit ja muut sellaiset eivät päässeet sinne tunnon sisimpään sopukkaan. Mutta kinkerien edellä tuppasi mieli rikollisen levottomaksi. Täytyi itse kunkin tunnustaa, että sana oli tullut laiminlyödyksi. Ei ollut tullut pidetyksi Jumalaa aina silmien edessä. Vaimot varsinkin olivat kovin huolissaan sielujen tilasta kinkerien edellä. Kirjat piti aina olla saatavilla, että tuon tuostakin, töiden lomassa sai niihin vilkaista. Tulipa pistäydyttyä rakasta rovastiakin tervehtimässä.

Pappila sijaitsi kirkon vieressä, ihanan koivumetsän keskellä. Päärakennukseen poikkesi maantieltä leveä santainen tie, jota tuuheat rivissä seisovat koivut varjosivat. Maantielle asti näkyi pappilan mahtava, lasinen porstua, moniväriset kukkaset ja suuret jättiläisruusut portin pielissä. Tämä teki metsäkyläläisiin juhlallisen vaikutuksen. Oikein pelotti lähestyä. Tiekin oli niin armottoman suora ja sileä ja pappilasta voivat koko ajan nähdä tulijan. Jalka tuppasi ilkeästi töpsähtämään,

vaikk' ei sen tiellä ollut suurta sannaan jyvää. Nöyriä olivat kuitenkin pappilan väet. Ruustinna ei paheksunut antimia, otti vastaan ja kiitti, ryökynätkin tervehdivät, puhuivat mammansa kanssa ruotsia, eivätkä olenkaan olleet ylpeitä. Rovasti itse oli kotonaankin ankaran näköinen, niinkuin herranpalvelijan sopii. Ei se paljoa naurahdellut, eikä puhunut. Mutta muisti sillä oli verraton. Lukusijoilla se muisti kesäisenkin luona käynnin ja piti sitä ihmiselle otollisena asiana. Jokainen jonka varat myönsivät, muistikin syyskesällä rakasta rovestia.

Leena ja Erkki kuuluivat niihin, jotka eivät käyneet rovestia tervehtimässä. Pikku-Leena oli jo kymmenvuotias, mutta ei osannut lukea, ei ollut käynyt kinkereillä, eikä kirkossa. Edelliseen oli syynä huono pää, jälkimäiseen kengättömyys.

Eikä pikku-Leena ollut vielä nähnyt rovestia.

Muori oli kuitenkin jo paljon puhunut kirkosta, jossa rovasti saarnaa jumalansanaa ja siten oli hän lapsen sydämeen sytyttänyt halun, — halun saada nähdä kirkkoa, rovestia, jumalansanaa. Niistä oli pikku-Leenan sieluun syntynyt ihmeellisiä kuvia. —

Rovasti, kuvitteli hän, on valkoinen, hattarapäinen, leimahteleva, romahteleva. Kirkko on kirkas ja salamoiva ja Jumalan sana kuin pitkäisen tuli. Muori kutsui ukkosen tulta pitkäisen tuleksi ja luki kirjasta, että Jumalan sana on, kuin pitkäisen tuli. Jumala ja kirkko olivat yhtä ja samaa. Vaari ja muori pelkäsivät rovestia ja Pikku-Leena pelkäsi ukkosta, — Jumalan voimaa. Kirkossa se tarttuu kinttuihin, jos vain sinne paljain jaloin uskaltaa.

Taivaassa oli sentään toista. Siellä ei tarvitse pelätä Jumalan ilmaa, vaikka se joskus iskisikin, sillä siellä ei, näet, tarvinnut pelätä kuolemaa.

Ihan salassa ajateltuna ei se taivaassa olo sentään ollut ollenkaan hauskaa. Ihme vain, että vaari ja muori sinne niin toivoivat. Eihän siellä ole kukkasia, ei pehmeätä nurmikkoa, ei lehmää, eikä kissaa. Ei siellä syödä, eikä juoda. Joulunakaan ei siellä saisi pannukakkua, ei veskunareemiä. Ei siellä ole linnun pesiä, ei juolukoita, ei mansikoita, eikä nauriita. Jumala varmaankin lukee joka päivä Luteeruksen postillaa ja toisten pitää kädet ristissä kuunnella. Ei saanut nauraa, eikä torkkua. Mitähän Jumala tekisi, jos joltakin pääsi nauru juuri silloin, kun hän sanoo: jeesus-ristus. Varmaankin heittäisi se sellaisen alas taivaasta, tahi ehkä tappaisi. Sitten pitää siellä kaiken päivää kävellä palmun oksa kädessä ja laulaa rumia, pitkiä virsiä. Voi, miten se oli ikävää!

Oli siellä sentään parempi olo, kuin kadotuksessa, jossa on tulinen pätsi, johon kaikki pahat ihmiset joutuvat. Eläimet eivät joudu kumpaisenkaan paikkaan. Vierun pässi on vihanen ja samoin on Kolisevan härkä, mutta vaikka ne puskisivat kuoliaaksi itse insinöörin, niin eivät ne sittekään joutuisi kadotukseen. Mutta niillä ei ollutkaan sielua. Pikku-Leenalla olisi sielu, vaikk' ei rovasti ollutkaan sitä kastanut. Varmaankin rovasti ensin salamoi ja sitten kastaa ja sitten sielu tulee valkokseksi. Muori ja Heta olivat kastaneet pikku-Leenan, mutta mistähän ne olisivat saaneet jumalansanaa? Tai ehk' ei niillä muuta jumalansanaa ollutkaan, kuin katkismus ja virsikirja. Kastaisikohan rovasti paremmin, jos pyytäisi?

Jokelan vainion takana asui muuan vanha eukko, joka ei ollut lukenut itseään ripille. Häntä kutsuttiin ruunan kummiksi ja hän oli osaton Jeesuksen ruumiista ja verestä, eikä koskaan pääse taivaaseen. Se on pakana ristityssä maailmassa. Tämä pakana on musta ja

kummallisia asioita hänestä kerrottiin. Sanottiin itse pahanhengen seurustelevan hänen kanssansa. Pikku-Leena ajatteli usein vanhusta ja tunki häntä kohtaan jonkunlaista heimolaisuuden tunnetta, joka samalla viehätti ja hirvitti. Teki mieli käydä tervehtimässä, mutta ei tohtinut ja tiekin oli pitkä yli metsän ja Jokelan vainion.

Eräänä päivänä hän pyysi vaaria kanssansa ruu-nankummin mökille.

— Mitä siellä olisi tekemistä, vaari kysyi.

— Nähtäisiin piruja!

— Ei niitä siellä näe, hymähti vaari. — En aina-kaan minä ole niitä nähnyt muualla, kuin omassa poves-sani.

— Jos et sinä olekaan nähnyt, ehätti muori sano-maan, niin ovathan muut nähneet. Akosen emäntä ja Aapelin Tilta ovat nähneet paholaisen istuvan panko'lla. Akkunasta näkivät, kun ohit kulkivat.

— En ihmettele, sanoi vaari, vaikka itse pääp—le sellaiselle näkyisi, joka toisen akkunasta sisään kurkisi-telee. Akat ovat aina niin joutavia.

— Jaa, sinulla on aina sitä konin puhetta. Mitä pahaa akat ovat sinulle tehneet?

— No, eivät juuri hyvääkään.

— Vaari, kysyi pikku-Leena, joka oli tottunut pi-tämään vaarin puhetta suuremmassa arvossa, kuin muo-rin, tuleekohan minustakin akka, kun suureksi kasvan.

— Tulee, jos Jumala sen niin on sallinut.

Jumala, aina vain Jumala. Ensi kerran tunki tyt-tönen halua nousta Jumalan sallimusta vastaan. Tar-vitsiko hänen tulla joutavaksi akaksi, jos Jumala niin sallii, vaikk'ei hän itse tahtoisikaan. Hänen täytyisi tulla tuntemaan Jumala ja piru saadakseen tietää, mitä ne oikeastaan olivat. Hänen täytyisi päästä kirkkoon

ja ruunankummin mökille. Tai ehkä näyttäisi vaari niitä povestaan.

— Ei, lapseni, paholaisen tapana ei ole näytellä itseään, vastasi vaari lapsen pyyntöön. — Se liikkuu hiljaa ja huomaamatta.

Vaari siis ei ollut nähnyt sitä, vaikka sanoi. Ehkä se piti kirppuja piruina tahi hyttysiä — — —. Ruunankummin mökille oli päästävä, mutta miten?

— Tappaako se ruunankummi ihmisiä, hän muorilta kysyi.

Muori oli niissä asioissa viisaampi, kuin vaari.

— Ei se ihmisiä tapa, miksi sitä kysyt?

— Eikö pahahenki houkuttele sitä tappamaan?

— Luuletko sillä olevan niin suurta valtaa ristityn ihmisen yli.

— En, mutta onko paholaisella valta sellaisen ihmisen yli, jonka muori ja Heta ovat ristineet.

— Ei, vastasi muori, jos ristittäessä on käytetty oikeata jumalansanaa.

— Oliko Hetalla ja mummulla oikeata jumalansanaa minua ristiessään?

— Oli, hyvä lapsi.

— Mistä te sitä saitte?

— Oletkos siinä, katkasi muori, joka luuli lapsen piloillaan utelevan.

Pirulla siis ei ollut mitään valtaa ristityn yli, mutta ruunankummin yli sillä oli valta, kun se ei ollut ripillä käynyt. Pikku-Leenan tuli ikävä yksinäistä vanhusta, jonka yli pirulla oli ainainen valta.

Suvi, tuo kylmän ja pimeän pohjolan lyhyt anti-
mien aika, joka hetkeksi puhkeaa esiin jättiläisten jää-
ja lumivuorien alta, antaa talven lapsille uutta eloa.
Pitkäksi aikaa ei ravinnon ja kukkien aarre-aitta ole
avattuna. Pian, pian pitää ottaa osansa, ennenkuin
hymyilevä maa jälleen peittyi . . .

Harmaassa mullassa on tapahtunut ihmeitä. Tu-
hannet ja jälleen tuhannet olennot ovat saaneet alkunsa
sen helmasta, ilo, rakkaus ja kauneus ovat täyttäneet
maailman. Taivas on lämmin, sen ranta vaihtelee
kuumia värejä. Yksitoikkoisen viiman sijasta soivat
metsien laulut.

Unohtaa ihminenkin pitkän, pimeän talven. Haa-
vellinen kummitusluonto on muuttunut, kadonnut,
käynyt todelliseksi, eikä kukaan muista tonttuja, eikä
noitia eläneenkään. Riihi on jumalanviljan puimis-
paikka, eikä pahojen henkien pesä. Kesä on tappanut
taika-uskon ja ihmisrinta riemuitsee.

Pikku-Leenalle toi yhdestoista kesä paljon uutta,
mutta paljon se veikin. Hän sai nähdä rovestin ja
ruunankummin.

Lapsi puhui niin usein haluavansa päästä kirk-
koon, ettei muori enään voinut jättää vaaria rauhaan,
ennenkuin se ostaisi kengät pikku-Leenalle.

— Mitä se kesällä kengillä tekee, kysyi vaari, kun
se talvenkin on tallukoilla toimeen tullut?

— Mutta kun lapsi haluaa kirkkoon. Ethän toki
aikone estää lapsen halua jumalansanan perään?

— Lapsi tahtoo kirkkoon ja kirkosta kotiin,
mitäpä sen haluista!

— Älä, mies kulta, estä lasta pääsemästä sinne, mihin sinun tulisi häntä kehottaa.

— Menkään tääppäissä.

— Tääppäissä kirkkoon!

Lapsi joutuisi sinun kitsautesi takia naurun alaiseksi Herran huoneessa! Oletpa sinäkin mies!

— No, olkoon nyt sitten! Saanhan tuota tilata kengät, että pääsee, jos se sitten mitä jumalansanasta käsittää.

Niin sai Pikku-Leena kengät ja pääsi kirkkoon.

Jo aniyarhain sunnuntai-aamuna oli Leena valveilla. Ruoka ei maittanut ja rauhattomuus tuppasi saamaan vallan. Leena oli aina ihailut salamoita, mutta pelännyt ukkosta, — jolla oli tappava voima. Kirkossa ei ollut kukaan koskaan kuollut. Kengillä oli sellainen tenhovoima jumalansanaan. Ilkeiltä ne tuntuivat jalassa. Painoivat isoja varpaita ja likistivät kantapäitä, vaikka suuruuttaan ouskuivat. Muori oli penennyt suutarin tekemään sellaiset kengät, että Leena voisi niitä käyttää vielä viidenkintoista vanhana.

— Syö nyt, että jaksat, käski muori vähää ennen lähtöä. — Ettei heti parin askeleen päästä tarvitse eväisiin kajota!

— Ei minun ole nälkä.

— Syö, vaikk'ei maistuisikaan, että jaksat!

Leena haukkasi pari kertaa, mutta syönnistä ei tullut mitään, pala takertui kurkkuun.

Porstuan ovi narahti niin surkeasti vaarin sitä teljetessä. Kissa jäi rappusille köyrysiinsä ja mökin akkunasta kuvastuivat sateenkaaren kaikki värit. Pihamaa jäi autioksi ja veräjän puut pistettiin pitkälle . . .

Metsän poikki tultiin isolle valtamaantielle.

Vaari otti Pikku-Leenan kädestä. Hän oli juhallisen ja nuoren näköinen. Muori kulki hiljaa perässä

kantaen eväsvakkaa ja kenkänyyttiä. Muori oli ikään-
kuin kokoon kutistunut, sen pää oli kallellaan ja silmät
haikeina, itkevinä.

Maantie oli valkeaa santaa, sileä ja leveä.

— Mitä nuo ovat, kysyi Pikku-Leena virstantolppia.

— Ne näyttävät tien pituutta, vastasi vaari.

— Kuinka pitkä tämä tie on?

— Se on niin pitkä, ettei sen pituutta tiedä muut,
kuin Jumala. Jokaisesta pitäjästä se vain jatkuu
eteenpäin.

Leena tuli ensikerran ajatelleeksi pituutta. Tämä
tie on niin pitkä, että se jatkuu aina, aina, aina. —

— Mutta mitähän siellä on, johon tämä tie loppuu?

— Siellä on maailman loppu, sanoi vaari.

— Minkälainen se on?

— Kukapa siellä lienee käynyt?

— Sen pitäjän ihmiset, jotka asuvat siinä reunalla.

— Olkaa höpsemätä, yhtyi muori. — Valmistakaa
itseänne Herran sanaa vastaan ottamaan.

Matkaa oli kirkko-aukean laitaan penikulma. Tien
varsilla kasvoi kuusia, jotka muodostelivat tasaisia
havuseiniä tai avautuivat aukoiksi päästäen katseen
tunkeutumaan syvälle tuoksuavaan siimekseen. Seutu
oli vuorista. Korkeammilta mäiltä näkyi välkkyviä
järviä, vihannoivia saaria ja niemiä. Niemien tuolla
puolen jälleen vesiä ja niiden takana kaukaisia kukku-
loita.

— Tuolla näkyy jo Herran huone.

Muori viittasi kädellään.

Leenan sydän hytkähti.

— Missä, missä se on?

— Tuolla! — Muori osotti vaaleanpunaista, ympy-
riäistä, tornikattoista rakennusta, joka kaukaa näkyi
sinertävän metsän laidasta.

Leenaa alkoi itkettää ja jälleen muistui mieleen, miten oudosti porstuan ovi oli narahtanut. Hän olisi tahtonut olla kotona, aina kotona, siellä oli niin hauskaa, ei siellä ollut teitä, jotka johtavat maailman loppuun, eikä Herran sanaa, joka lyö kinttuihin. Siellä olivat vain Mirri, Mustikki, pihlaja ja nurmikko, jotka nyt olivat aivan yksin. Aurinko varmaankin paistoi sisään, kärpäset surisivat akkunassa, mutta — olikohan siellä nyt niin? Naksuttikohan kellokin seinällä, vaikk'ei ketään ollut kuulemassa — — —? Entä jos tässä maailmassa ei olisi yhtään ihmistä, niin olisikohan tätä maailmaa — — —? Lapsen valtasi sanomaton tyhjyyden ja olemattomuuden tunne. — Entä jos kaikki olikin unta? Leena katseli ympärilleen ja huomasi, että pimeys ja olemattomuus olivat hänen selkänsä takana — — —. Ja kun minä kuolen, ajatteli hän, niin onkohan sitten enään mitään? On, hän suunnittelei, kyllä sittenkin on, mutta minua ei enään ole ja minä en enään näe ja tuo pieni, ympyräinen valo, joka on kasvojen edessä, pimenee ainiaaksi ja kaikkialla ympärilläni on, niinkuin selkäni takanakin — — —. Maantie on pitkä, niin pitkä, että se jatkuu maailman loppuun asti. Mitähän siellä on? Siellä on taivaan katto varmaankin hyvin matalalla. Tässä se on korkea. Kah! Tässähän onkin taivaan katto korkein ja tässä on kirkko — — —

Muori keskeytti hänen haaveilunsa, oltiin tultu kirkonkylän laitaan. Siinä syötiin evästä ja pantiin kengät jalkaan. Kirkkoa ei näkynyt.

— Missä kirkko on, Leena kysyi.

— Se on tuon metsän takana, sanoi muori. — Mutta kun tullaan kirkolle, niin älä vilu ympärilesi. Katsele kirkossa koko ajan pappiin ja Herraan Jeesukseen, joka on alttaritaulussa. Kuuntele tar-

koin, mitä pappi sanoo ja kätke tyysti sydämeesi. Jumala tietää, mitä sinä ensikerran kirkossa ollesasi olet ajatellut. Jumala näkee ihmisen ajatuksetkin.

— Jumala näkee ihmisen ajatuksetkin, hoo, hoo, toisti vaari. Pikku-Leenaa ihmetytti vaarin huokaus, sillä vaarin ei ollut tapana huokailla.

Ihmisiä kulki suurissa joukoissa pitkin tietä ja pian sekaantuivat hekin joukkoon. Kirkkomäki oli mustanaan kansaa. Vaari erkani heistä ja meni miesten kanssa juttelemaan.

Oltiin päästy kirkkopihaan. Etäältä oli kirkko Leenasta näyttänyt suurelta ja mahtavalta, mutta oli pienentynyt, jota lähemmäksi oli tultu.

Nyt näin vierestä katsoen se olikin vain hiukan tavallista isompi puurakennus, jonka päällä oli toinen, vähän pienempi, jota muori kutsui tapuliksi. Tuoko se siis oli Herran huone. Leena oli pettynyt ja tunki katkeruutta koko kirkkoa kohtaan. Pilvet, joissa ukkonen käy, olivat toki toista.

Portailla otti muori tyttöä kädestä kiini ja varotti olemaan hiljaa. Sitten hän aukasi oven ja Leena seisoi harmaassa, kolkossa huoneessa, jossa ei ollut muuta, kuin penkkejä. Muori lähti varpaillaan kulkemaan pitkin käytävää. Hänen kenkensä narisivat niin, että kirkko kaikui. Leenan kengät kolisivat. Se oli jotakin! Tuntui hauskalta, kun suuri huone vastasi jokaiseen askeleeseen ja unehuttaen kaiken muun, tömähytteli Leena täysin voimin lattiaa uusilla kengillään. Muori ravisti häntä ja katsoi vihasesti silmiin. — Jyrinä ehkä olikin sitä pahan ilman alkua! Leena käveli hiljaa. Kirkosta ei kuulunut muuta, kuin yskimistä ja hiljaista suhinaa.

He istuivat penkkiin keskelle kirkkoa. Muori

painoi päänsä ja kuiskasi Leenan tekemään samoin. Kumarassa ollessaan muori hiljaa kysyi:

— Näitkö Jeesuksen kuvaa alttarilla?

— En, vastasi Leena yhtä hiljaa. — Missä se on? Varovasti nosti muori päätään ja vilkasi ympärilleen. Leena luuli voivansa tehdä samoin, mutta muori esti sen:

— Ei saa vilkua Herran temppelissä. Katso tuonne, siellä on Herramme Jeesus Kristus.

Nyt Leena huomasi alttarilaulun, mutta ei tiennyt, mitä olisi ajatellut moisesta Jeesuksesta. Laiha, ruma, pitkäjalkainen mies, jonka kaula oli likanen ja kädet harallaan. Ei sillä ollut edes vaatteita, raiti vain yli olan. Ehkä se ei tahtonut ottaa muita vaatteita tivaaseen, kuin tuon raidin, jonka voi viskasta alas tivaan luukusta. —

Silloin alkoi kuulua hiljaista, valittavaa säveltä.

Kirkko, jonka satumainen mahtavuus jo oli ollut kokonaan kadota Leenan mielikuvituksesta, sai takaisin entisen loistonsa. Seinät laajenivat, katto kävi korkeaksi, ilman täytti suloinen lämpö.

Urkujen sävel kasvoi, koveni ja täytti vihdoin koko huoneen. Ihmiset nousivat seisomaan ja alkoivat veisata. Leenan valtasi suuri, ennen tuntematon juhlatunne. Tuntui, kuin olisi rinnasta irtaantunut lintujen laulu ja karpästen surina ja sijalle tullut yksi ainoa autuas sävel, joka uhkasi repiä, musertaa, mutta joka kuitenkin kokosi ja ehjensi. Hänen teki mielensä vai-pua polvilleen, itkeä ja rukoilla. —

Jeesus oli sävelten kaikuessa muuttunut, puhdistunut. Sen kädet olivat ojennetut ihmisille, raiti hulumusi tuudessa. — — Altтари muuttui siniseksi Leenan silmissä, Jeesus liiteleväksi, kauniiksi. Se hymyili hänelle — — —

Soitto vaikeni. Samassa alkoi kuulua venyvää, tärivä miehen ääni. Muori nykäsi Leenaa hihasta ja osotti sormellaan seinässä olevaa, pytyn muotoista hyllyä ja kuiskasi:

— Katso tuolla on rovasti. Kuuntele tarkoin, mitä se sanoo.

Pytyssä seisoivat roikkuvaposkinen, pulleasilmäinen mies. Venyvää ääni oli hänen. Sieltä tuli aivan samoja sanoja, kuin mitä muori ja vaari joka pyhä kotona lukivat. Pappi puhui kauan ja Leenaa alkoi nukuttaa. Koko saarnasta hän ei muuta saanut mieleensä, kuin muorin nipistelyt. — —

Jumala- ja taivas-käsite sai Leenan ensimmäisen kirkkomatkan jälkeen aivan toisen muodon. Korkea, lavea, huikaisevan kirkas taivas muuttui suureksi, saviseinäiseksi huoneeksi, jossa oli paljon kuluneita, maalaamattomia penkkejä. Jyrisevästä, kiukkuisesta ja ankarasta Jumalasta oli tullut vanha, lihava, pulleasilmäinen mies. Jumalansana oli tavallista nukuttavaa lukua.

Ensimmäinen kirkkomatka teki tuntuvan vaurion tytön kirikkaaseen ja ehjään haave- ja tunne-elämään. Porstuan ovi ja pihapihlaja eivät enään saaneet elämää ja kissastakin oli tullut tavallinen, naukuva eläin.

5.

Ei ollut Leena silloin enään aivan kokonaan mielikuvitusten vanki, kun hän kauniina heinäkuun päivänä ohjasi kulkunsa niin, että saapui ruunankummiin mökille.

Mökki oli ison, tervaskantosen ahon laidassa, eikä sen ympärillä ollut mitään koristeita. Suuri humalisto seinällä ja ympyriäinen perunamaa olivat ainoat, jotka muistuttivat ihmisasuntoa.

Leena oli jo kokonaan unohtanut tarun, joka seurasi ruunankummiä, mutta nyt, ollessaan aivan yksin oudolla, pahamaineisella paikalla se hirveänä todellisuutena tuli hänen mieleensä. Hän, pieni, kymmenvuotias tyttö seisoi turvatonna rappeutuneen hökkelin luona ja ainoastaan musta, jyrkätekoinen ovi erotti häntä pahasta hengestä, jolla oli sarvet. — — —

Hän alkoi katsella ympärilleen, — — ei apua missään. Aho oli armottoman näköinen ja metsä odotti. — — —

Hiljaa hän aikoi hiipiä pois, mutta mökin jyrkettä ovi aukeni samassa ja pieni, ruskeasilmäinen eukko kysyi iloisesti, miksi ei pikku tyttö tullut sisälle.

Leena ihastui nähdessään täällä ihmisen ja sanoi pelkäävänsä ruunankummin pirua.

— Ei se syö, sanoi nainen synkästi naurahtaen.
— Se on kytketty! Tule sisälle!

— Entä ruunankummi, epäröi Leena.

— Sekin on pihdissä, tule nyt!

Nainen vei Leenan pieneen kauniiseen tupaan, missä akkunalla kasvoi tulipunanen kukonharja ja palssami. Iso, keltanen kissa istui pankolla. Leenan nähtyään se hyökkäsi kiukaalle.

— Se oli nyt se paholainen, nauroi eukko, ja minä olen ruunankummi.

— Ettehän te ole, kuin oikea ihminen ja eihän tuo ollut, kuin keltanen kissa, ihmetteli Leena.

— Niin onkin, mutta kenenkä tyttö sinä olet?

— Minä olen Leenan ja Erkin tyttö ja äitini on kuollut.

— Vai niin, vai sinä se olet. Äitisiikin kävi usein täällä. Et ole ollenkaan äitisi näköinen. Se oli kaunis — — Vaan mitäpä siitä, kyllä kiusaus rumankin löytää.

Leena ei tiennyt, mitä sanoa ja vaiti-olokin tuntui pahalta. Olisi tahtonut sanoa jotakin, kun kerran oli kylään tullut. Asiata hapuroiden tuli hänen mieleensä jälleen paholainen, jonka piti asua täällä.

— Muori sanoi, että täällä on piru, mutta vaari ei usko.

— Miehet eivät juuri uskokaan akkain loruja, vastasi nainen ja muuttui jälleen synkäksi. — Tulitko sinä näkemään ruunankummin pirua?

— Tulin, vastasi Leena rehellisesti.

— Se katosi, hyvä lapsi, sinun tänne tullessasi. Näes, sinulle oli sanottu, että täällä asuu pahahenki ja sinä uskoit sen, siksipä asuikin se täälle sinun kohdaltasi. Nyt, kun itse olet täällä, etkä ole mitään selaista nähnyt, vieläkö uskot sitä?

— En minä sitä ole oikein uskonutkaan, kun vaari — — —

— Niin. Sinun muorillasi taasen on elävä pahahenki, tietämättömyyden synkeä saatana ja hän asettaa sen asumaan tänne, lähimmäisensä yksinäiseen majaan. Vaikka ei hän ole ainoa, joka niin uskoo. —

Puhe tuntui Leenasta oudolta. Se oli aivan toisenlaista, kuin muorin, vaarin ja niiden vierasten, joita joskus kävi Erkin mökillä ja vanhus itsekin oli toisenlainen, kuin muut eukot. Leenaa milt'ei kadutti, että oli puhunutkaan pirusta. Ja aivankuin valon säde kulki hänen päänsä lävitse ajatus, ettei Jumalaa, eikä pahoja henkiä ehkä olekaan. Vaari ei usko, ruunankummi ei usko, muori vain ja akat — — —

— Onko Jumalaa ja — ja — pirua, hän epäröiden kysyi.

Vanhus tarttui molemmin käsin kiini Leenan poskiin, nosti pään ylös ja katsoi silmiin.

— Joko sinua epäilyttää, lapsi? Älä huoli uskoa mitään, jota epäilet?

— Mutta jos epäily on samaa, kuin epä-usko?

— Samaa kai se lienee.

— Muori sanoo siitä joutuvan kadotukseen.

— Hän uskoo niin. Näes, mikä sinun nimesi olikaan?

— Pikku-Leena.

— Näes, pikku-Leena, on olemassa ihmisiä, jotka eivät lainkaan epäile, kun on kysymys helvetistä, perkeleestä ja piinasta. He uskovat mielellään pahaa ja heidän ajatuksensa rypee ilkeydessä. Lähimmäisistään uskovat he vain pahaa ja etsivät pahoja henkiä lähimmäistensä povesta, kuvittelevat paholaisen asuvan lähimmäisensä majassa ja — niinkuin he uskovat, niin heille tapahtuu. Siitä, että sellaisia ihmisiä on niin paljon, johtuu, että maailmassa on niin paljon piruja ja näiden pirujen asunto on helvetti. Itseään varjelevat sellaiset ihmiset kirkossa käynnillä ja herran-ehtoollisella.

— Minä olen, sanoi Leena, kerran käynyt kirkossa, mutta ei siellä ollut Jumalaa. Onkohan sitä ollenkaan?

— Sinulla sitä ei vielä ole, kultaseni, koska kyselet sen olemassa oloa. Jos todellakin Jumalaa tarvitset, niin kyllä hän itsensä sinulle ilmottaa. Jos et tarvitse, on turhaa vaivaa tiedustella, onko häntä, vai ei. Ihmiset ovat yleensä varmoja, että Jumala on. He ovat asettaneet hänet tuonne ylös taivaaseen ja lähettävät rukouksen nimellä määritelmiä, miten Jumalan on meneteltävä heidän ja heidän lähimmäistensä kanssa. Ei, hyvä lapsi, ei Jumalaa kirkossa tavata, enempää kuin pahaa henkeäkään täällä. Raamattu sanoo, että

Jumala on henki ja asuu kaikkialla ja häntä pitää hengessä lähestyä.

— Oletteko te nähneet Jumalaa?

— En. —

Vanhus vaipui mietteisiin. Ei, ei hän ollut nähnyt Jumalaa — vai oliko kesä-illoin, kun aurinko oli mailleen mennyt, kun metsän asukkaat olivat käyneet levolle, kun kaikki oli tyyntä ja rauhaisaa, — oliko hän silloin ehkä nähnytkin Jumalan? Tai kun syksyn raivoiset tuulet vonkuivat nurkissa ja hän oli yksin, niin yksin ja hyljättynä kohtalon kanssa, joka hänet oli tänne saattanut, — joka oli antanut hänen juoda pettymysten ja katkeruuksien kalkin pohjia myöten ja sitten erottanut ihmisistä, — oliko hän silloin nähnyt Jumalan? Ei! Ei ollut hän nähnyt muuta, kuin oman itsensä yksinäisenä, hyljättynä. Ja nyt hän kuitenkin oli neuvonut lapselle, miten Jumalaa lähestytään. Hän oli niinkuin muutkin, jotka tarkalleen tuntevat Jumalan ajatukset ja luonteen. Sellainen hän ei saisi olla.

— Leena, en minä sentään tiedäkään, onko Jumala henki ja miten häntä lähestytään. Minusta tuntuu, kuin olisi koko elämä unta. Eilinen päivä on kadonnut ja jos jotakin erinomaista eilen tapahtui, niin se vain hämäränä varjona meitä seuraa, kaikki muu on kadonnut. Tämä päivä on huomenna, kuten eilinenkin oli tänään ja huomenna, — onko sellaista olemassakaan? Nyt juuri, tällä hetkellä, ei rahtuakaan edellepäin! Seuraavaa silmänräpäystäkkään ei ole olemassa. Kuka minä olen, minkälainen on muotoni, tai ääneni? Olenko hyvä vai paha? Sano minulle, lapsi, kuka minä olen?

— Te olette ruunankummi, vastasi Leena pelokkaana.

Vanhus säpsähti. Hän oli kertonut lapselle salai-

simpia ajatuksiaan ja lapsi oli hänelle vastannut, niin kuin ihmiset vastaavat.

— Ihmiset kutsuvat minua ruunankummiksi siitä syystä, etten ole käynyt herranehtoolisella. Pastori sen nimen minulle antoi. Muuten on nimeni Anni. Näes, ruunankummi on haukkumanimi. Kutsu minua Anni-tädiksi.

— Anni-täti, toisti Leena.

— Ja nyt on parasta, että pikku-Leena lähtee kotiinsa, minä tulen sinua vähäksi matkaa saattamaan ja noukin avuksesi marjoja. Tuokkosesi on vielä vajaa. Tulethan pian jälleen käymään? Tuletko?

— Tulen. Minä tulen pian.

— Älä tule niin pian, että muorisi alkaa aavistaa sinun täällä kulkevan. Älä puhu mitään täällä käynnistäsi, äläkä ole tuntevinasi minua, jos jossakin satut tapaamaan. Tämä on valetta ja teeskentelyä, mutta ilman valetta ja teeskentelyä ei kukaan ihminen voi petoksen ja viekkauuden maailmassa toimeen tulla.

— Muori on sanonut, että vale on suuri synti.

— Onko muorisi myöskin selittänyt, mitä vale on?

— Ei.

— Hän ei, näes, sitä itsekään tiedä. Enkä minäkään tiedä, mikä on totta ja mikä valetta. Mutta jos sinä nyt sanoisit muorillesi käyneesi täällä ja vakuutaisit, ettei täällä ole mitään näkyväistä pahaa henkeä, niin ei muorisi uskoisi ja kuitenkin puhuisit totta. Jos taas sanot että kurkistit akkunasta ja näit suuren sarvipään istuvan pankolla, niin hän ei lainkaan epäilisi sinua. Nyt ei sinun ole hyvä tehdä kumpastakaan. Teeskentele vain tuntemattomuutta, jos on tarvis, muuten älä puhu mitään.

Ahon laidasta Anni-täti erosi ja Leenan valtsi katkera yksinäisyyden ja ikävän tunne. Paljon hän

ei ollut käsittänyt Anni-tädin puheesta, mutta se oli niin viihdyttävää ja hän olisi kuunnellut sitä aina. Paljon hän ei käsittänyt koko maailmastakaan, kaikki oli muuttunut niin sekavaksi. Viime kesänä hän vielä uskoi, että Jumala asuu taivaassa ja ajaa ukkosella, niin että ukkosen kaviot tulta iskevät. Nyt sanoo Anni-täti, ettei Jumalaa olekaan. Mutta kuka sitten taivaassa ajaa? Ja kuka sytyttää taivaan kynttilät talvella ja kuka siellä kynttilöitä tarvitsee, jos ei Jumala.

Leena katsoi taivaalle. Siellä leijaili suuria, valkosia pilviä. Ja taivas oli tällä kohdalla korkein! Kirkollakin se oli ollut korkein, mitähän se merkitsee? Hän alkoi hyppiä kiveltä kivelle, aurinko paistoi kuumasti ja hyttyset tunkeilivat imemään raitista verta.

Metsä pienei viidakoksi ja sen reunasta näkyi jo vaarin ja muorin mökki. Pihlaja pihalla oli näivettyneen näköinen ja ruoho auringon polttamaa. Anni-tädin mökin luona oli paljon villiä kukkia, joihin ei edes sormellakaan saanut koskea! Vaarin mökki oli ruma ja eloton. Vaari itse lojui pihalla. Hän oli tullut niittämästä ja nukkui ruokatuntia. Leena vei marjansa hiljaa vaarin nenän alle.

— Kah tyttöä, kuinka suboisesti se osaa herättää, sanoi vaari. Hän kaatoi marjat tuokkosesta kou-raansa ja hotkasi ne kahdella otteella.

— Vaari, metsässä on niin paljon kauniita kellokukkia ja vuohensilmii. Siellä on niin paljon kauniita kukkia, siellä — siellä — —

— Missä?

— Siellä metsässä.

— Kyllähän metsässä kukkia on.

— Vaari!

— No?

— En minä ollut Anni-tädin mökillä.

— Kenen?

— Anni-tädin, joka asuu siellä metsän reunassa.

— Vai niin. No missä sinä olit?

— Siellä vain metsässä. Miksi ei meidän pihassa kasva sellaisia suuria sinikelloja, kuin siellä?

— Ei ne viihdy, kukat, ihmisasunnon luona enem-
pää, kuin ruoho metsäsian pesän lähellä. Heti, kun
ihminen muuttaa vaikka kuinkakin kukkaiselle pai-
kalle, häviävät kukat heti. Niitä täytyisi erityisesti
kasvattaa. Näkyvät ne tuolla kirkolla sellaistaakin
joutessaan tekevän.

— Mutta Anni-tädin mökillä kasvoi suuria — — —

— Herra Jeesus! — Muori oli pihan poikki kul-
kiessaan kuullut Leenan viimeiset sanat. — Jumala
varjelkoon, onko tuo lapsi käynyt sen pahuuksen mö-
killä! Oletko sinä käynyt siellä, häh?

— En.

— Oletpahan! Se riivattu käskee viattomien lap-
sien kutsua itseään Anni-tädiksi. Äitisikin se sai sel-
laiseen vimmaan, ettei se lopulta uskonut Jumalaa, eikä
pirua! Niin, siihenkin ihmiseen se konin kummi istutti
kadotuksen siemenen, joka iti, teki hedelmän ja vei
sen hukkaan ijankaikkisesti. Voi, voi, — muori purs-
kahti itkuun, — kun pitikin minun osakseni tällainen
sattua! Olisin niin mielelläni tahtonut sinun nimesi-
elämän kirjaan. Nyt voi vanhurskas Jumala vaatia
sinun sielusi minun kämmenestäni ja se on ruunankum-
min syy. Nyt annan minä sinulle, tyttö, niin selkään,
että ikäsi sen muistat!

Muori oli juuri lähdössä vitsaa taittamaan, kun
vaari Leenalta kysyi:

— Näitkö sinä siellä pirua?

— Näin, vastasi Leena ajattelematta, mitä sanoi.
Muori kutistui kokoon.

— Näitkö —?

— Näin, toisti Leena hiukan rohkeammasti.

— Ihanko totta, kysyi vaari jälleen. — Vaarin suupielessä oli jotakin, joka muulloin olisi naurattanut pikku-Leenaa.

— Ihan totta!

— Jumalan kiitos, huudahti muori, pikku-Leenan sielu ei vielä ole saanut vammaa, koska sanoo nähneensä. Äiti-vainajasi intti kiven kovaan, ettei siellä mitään sellaista ollut ja kehui ruunankummaa kiltiksi ihmiseksi. Onko se kiltti?

— Ei, vastasi Leena katsoen muoria silmiin, ei se ole kiltti, se on hirveän paha ja minä näin siellä kaksi pirua.

— Kuuletko, Erkki, se näki siellä kaksi — — —!

— Tyttö löpisee, sanoi Erkki välinpitämättömästi ja heittäytyi jälleen maata nurmelle.

— Herra varjele tuota, kun ei usko, hätäili muori. Annapa olla, Leena, minä haen sinulle suuren rieskavoileivän, että kerrot, mitä sinä olet nähnyt.

Muori lähti hakemaan voileipää ja laps nautti täysin sydämin valeensa hedelmiä.

— No, kerropas nyt, muori palattuaan pyysi ja tarjosi voileipiä.

Leena kertoi:

— Minä kurkistin sisään akkunasta ja näin pankolla hirveän suuren, keltaisen pahan hengen, joka oli suurempi, kuin kirkko. Se loikkasi ylös kiukaalle kun minä kolkutin ruutuun.

— Hyvä isä, miten sinä uskalsit?

— En minä pelännyt yhtään.

— Siunasitko itsesi ensin?

— Siunasin.

— Se oli oikein! Pahalla ei ole mitään valtaa siunatun ihmisen yli. Entä se toinen?

— Se istui pöydällä ja sekin oli kauhean iso.

— Miten semmoiset otukset kummin mökkiin mahtuvat, mörähti vaari, oletko löpistemättä siinä!

— Etteikö pahalla hengellä kaikki olisi mahdollista, puolusti muori. — Voi hyvänen aika sentään, miten kauhea se nainen on. Älä, lapsi kulta, enään toiste mene sinne.

Pikku-Leena tunsu jo olevansa mestari.

— Kyllä minä vielä menen sinne, mutta ensin minä siunaan oikein kovasti.

— Minä en viitsi kuunnella teidän juttujanne, sanoi vaari ja lähti niittämään.

Leenan ja Erkin pieni heinämaa oli lähellä kotia. Kuukausi sitten oli niitty ollut täynnä kukkeutta, tuoksua ja kauneutta, nyt se vain odotti, että siemen rauhassa saisi tuleentua ja että se itse, kantaja, pääsisi lepoon. Se oli heinien ja kukkien tarkoitus. Eivätkä ne tiedä, että kuolema lähestyy viikate olalla ja kesken katkaisee elämän. — Miljoonia kaatui. Kuolema levitti sieramensa ja nautti heinien ja kukkien tuoksua. Kaadetun heinän haju on ihanaa, hän sanoi. Hän ei tiedä, sitä kuoleman hajuksi, sillä hän itse on kuolema, joka rakastaa kuolemaa ja jonka elämä riippuu kuolemasta. — Siinä lepää rinnatusten ruumiita ja viikatemies kääntelelee niitä, etteivät maatuisi. Ja ruumiit kuivuvat. Pieni lemменkukka käpristyy kokoon ja kuivuu tuntemattomaksi, sinikello kalpeni ja kutistui, niitty käy suureksi, autioksi ja tyhjäksi. Mutta niittäjä riemuitsee. Hänellä on siinä paljon muonaa.

Erkki teki heinää iltaan asti. Mökin pihamaalle jäivät muori, seitsemänkymmeninen ja pikku-Leena, joka vielä ei ole yhtätoista täyttänyt. Tyttönen tekee ensi askeliaan elämän kierolla tiellä, vanhus katselee ja ohjaa.

— Siunaa vainkin itsesi ja älä mene sen huoneeseen, neuvoi muori. — Kerro sitten minulle, mitä näet. Ja jos satut joskus näkemään siellä jonkun suuren herran tai ihanan ryökynän, niin älä rupee niiden kanssa mihinkään pakeisiin. Se on näes paha henki, joka kykenee muuttamaan muotoaan millaiseksi milloinkin haluaa.

— Muori, kysyi lapsi, minkähän tähden paha henki asuu Anni-tä-tä—, ruunankummin mökissä?

— Kun se ihminen ei usko Jumalaan, eikä nauti herranehtoollista.

— Eikö se usko Jumalaan?

— Ei.

— Miks'ei?

— Paha henki on sen houkutellut.

— Uskooko se sitten pahaan henkeen?

— Uskoo.

Aurinko painui länttä kohden. Viilenevä ilta toi niityiltä tuoksua. Vanhus ja lapsi erkanivat toisistaan saadakseen kumpikin rauhassa miettiä asiaansa.

— Minä laittelen lehmälle juomaa, laita sinä, lapseni, illaksi vaarille ruoka pöytään.

Muorin sydän oli täynnä pelkoa ja riemunsekaista hartautta siitä, mitä lapsi oli nähnyt. Lapsi taasen tunsu vain suurta kummastelua. Pikku-Leena oli nähnyt elämää neljältä taholta. Omansa oli niistä ollut kaunein, mutta sen oli hän kadottanut, se hukkui hänen ensimmäisellä kirkkomatkallaan, toiset olivat muorin, vaarin ja Anni-tädin.

Lehmä oli saanut iltasensa ja makasi märehkien karjopihassa. Muori laitteli kylpyä, vaari ja pikku-Leena istuivat pirtissä.

Tietä pitkin kirkonkylältä käsin oli mökkiin tullut vanha kulku-ukko, joka sanoi olevansa kaukaa kotoisin ja kertoi paljon suuren maailman ihmeistä. Leena kuunteli yhtenä ainoana korvana. Aartolahdella lapset harvoin pääsivät vertaistensa joukkoon kylille, sillä kylänkulkijaa pidettiin huonona ihmisen alkuna. Siksi ne mielellään tottuivat olemaan vanhusten joukossa ja harvinainen hetki oli, kun vieras sattui, jota ei pelätä tarvinnut.

— Se on komea kaupunki se Pietari, kertoi ukko — Se loistaa kullalle, niin että silmiä huikasee ja keisarin ajaessa sihisevät välkkyvät miekat. Kahdeksankertaisia taloja on tuhansittain ja sotaväkeä kuhisee ihan. Siellä on asukkaita yhtäpaljon kuin koko Suomen valtakunnassa ja kirkkojakin on siellä sadottain ja jumalanpalvelusta ne pitävät jokaisessa kadunkulmassa.

Muori oli kiirehtinyt saunan laittoa päästäkseen hänkin kuuntelemaan ja osui parahiksi sisään kuullakseen ukon viimeiset sanat.

— Vai on ne niin Jumalaa rakastavia ihmisiä, ne ryssät, hän ihmetteli.

— Hartaitahan ryssät ovat, todisti vaarikin. — Kerran markkinoilla näin minä niitä lauman koolla. Vähän väliä ne heittivät itsensä kontusilleen maahan ja kun minä kysyin yhdeltä mieheltä, että mitä ne sillä tarkottavat, sain kuulla, että ne rukoilevat. Vaikka kyllä ne siltä pettää osaavat. Minuakin ne samat ryssät petkuttivat ihan jumalattomasti.

— Oikeinko ne rukoilevat tätä oikeata Jumalaa, kysyi muori.

— Ihan tätä samaa.

— Entä uskovatkohan ne Jeesusta?

— Sitähän ne vasta uskovatkin, vakuutti ukko. — Nehän joka kerta, kun Jeesuksen nimi mainitaan, heit-

tävät itsensä mahalleen maahan. Ja niin sanovat itse keisarinkin tekvän.

— Ohhoh sentään, huokasi muori vedet silmissä ja haikeana, vai on meidän rakas ruhtinaammekin niin nöyrähenkinen.

— Nöyrä se on, puhui ukko innostuneena. — Vaikka se onkin niin suuri herra, kumartele se Jumalan edessä, niinkuin muutkin ihmiset. Toista se on, kuin meillä. Täällä ei kunnan renkikään kehtaa Jumalaa palvella.

— Mitä vielä, säesti muori, korttia pelaavat ja juovat, siihen ne kyllä ovet mestareita, mutta käskisipä lukemaan. Vai on se keisari niin jumalinen.

— On se.

— Minä olen kuullut, huomautti vaari väliin, että sen on hiukan kuin pakko olla jumalinen. Ne, näes, kuulema palvelevat kuvia.

— Mistä sinä sen tiedät, kysyi muori.

— Ennen nuorempana, kun kyyditsin muuatta Venäjän herraa, hän kertoi minulle, että keisarin ja keisarinnan pitää olla jumalisia ja että ryssät kantavat Jumalaa kultanauhassa povellaan.

— Se on valehdellut, se herra, selitti vieras varmana. Tuskin se on ryssiä nähnytään, kun sellaista puhui. Kuka voi keisarille pakkoa panna joka on kaiken yli. Siitäkin jo pitäisi nähdä, että se on valehdellut. Tai ehkä se on ollut niitä hirveitä ihmisiä, jotka keisarin henkeä väijyvät.

— Onko niitä sellaisiakin, kysyi muori kauhistuen.

— Niitähän nyt vasta onkin. Keisariparka tuskin tohtii nukkua. Sen sängyn ääressä täytyy aina jonkun valvoa ja pitää vahtia paljastettu miekka kädessä. Ei sitä keisarillakaan niin hyvät päivät ole, kuin luulisi.

— Mitähän se pelkää, ihmetteli vaari. Jos minulla on hyvä omatunto, en, totta vieköön, pelkää vihamiehiäni. Ja siksi toiseksi, ei puhtaalla tunnolla vihamiehiä olekaan. Jos ei Herra kaupunkia varjele, turhaan ne työtä tekevät, jotka sitä vartioitsevat.

— Jos minä tahtoisin olla paha, niin tiedättekö, mitä noista sanoista saisitte, kysyi ukko.

— Mitähän minä niistä olisin ansainnut?

— Te menettäisitte henkenne.

— Sepä on vale. Kuka minulta hengen ottaisi?

— Keisari.

— Oho, siihenpä sillä ei ole oikeutta.

— Keisari on oikeuden pää.

— Minä annan palttua sellaiselle oikeudelle, jonka päänä on ihminen, josta ei saisi totuutta sanoa.

Vaari oli kiivastunut.

— Herra Jumala, Erkki, alkoi muori hätäillä, ole nyt jo puhumatta. Voi, hyvä vieras, älkää välittäkö, mitä tuo meidän mies puhuu, se ei ole oikein viisas.

Muorin kasvoille kuvastui suuri tuska.

— Enkö minä ole viisas, häh, karjasi vaari lyöden jalkaansa permantoon.

— Olethan sinä, olethan sinä, mutta voi hyvä taivaan isä, jos vieras nyt kantelee, niin me ollaan onnettomia.

— Lähde paikalla, rähjys, raivosi vaari vieraalle, ja vie terveisiä keisarillesi, että Leenan Erkki sanoo, ettei keisarikaan ole muu, kuin ihminen, vaikka tuhanen tuhatta miestä vahtia pitäisi. Sen minä olen sanonut ja sanani takana seison.

— En minä mikään kielien kantaja ole, vaikka olenkin kulkuri, sanoi ukko sävyisästi. Ja jos ei minua talossa suvaita, niin pääsenhän siitä käskemättäkin.

Vaari lauhtui.

Tässä on tupakkaa ja sovitaan pois, hän sanoi. Ei minun ole tapanani ihmisiä huoneestani ulos ajaa, olkoon se herrojen virkana. Suutuin vain, kun kuulin keisarilla sellaisen vallan olevan.

— Kyllä sillä vaan sellainen valta onkin.

— Kuka hitto sille sen on antanut.

— Se on itse sen ottanut, se on itsevaltiias. — — —

Kun vieras oli saanut ruokaa ja kylpenyt, lähti hän isompiin asuntoihin yö-sijaa etsimään.

Hänen lähdettyään heittäytyi vaari sänkyyn. Mielienliikutus, joka ilmestyessään sai tavallisesti kätkeytyä omaan olinpaikkaansa, oli hetkeksi särkenyt sulkunsa ja rajuna voimana purkautunut esille. Nyt se oli jo hillitty, mutta vaari tunsu ahdistusta rinnassaan ja hengitti kiivaasti. Olisikohan todellakin olemassa valtaa ja voimaa, joka uskaltaisi — — —!

Muori oli rauhaton. Hän pelkäsi kulku-ukon sittekin Pietariin tultuaan kantelevan keisarille ja niin ne murhaavat Erkin. Hänestä tuntui, kuin kuolema jo olisi lähellä, hän oli hiljanen ja juhlallinen.

Menneet ajatkin muistuiivat mieleen, ajatuksiin johtuivat Erkin kanssa vietetyt vuodet. Elämänsä aamupäivinä hän oli Erkin tavannut ja liittynyt yhteen hänen kanssansa. Oli sitten ollut keskipäivän aika, täynnä aurinkoa, eloa ja onnea. Nyt oli ilta. Elämän aurinko oli laskussaan, pitkä yö oli edessä. Sen tuloa muori tosin ei pelännyt, — mitkäpä paha tunet häntä olisivat häirinneet, — mutta lapsi, hänen hoidossaan kasvanut lapsi, miten sen kävisi, jos sen holhoojat kuolisivat? Omantuntonsa mukaan hän oli kasvattanut lasta, oli tutkinut itseäänkin, ettei mikään heikon ihmisydämen rakkaus voisi hemmottelullaan syöstä lasta vanhurskaan tuomarin ikuisen tulen uhriksi. Miten nyt kävisi?

Vaan ehkäpä sama kaikkivaltias pitäisi huolta lapsistaan. Tällä kertaa muori ei jaksanut surta tai vasta, enemmän kuin kadotustakaan. Hän tunsi suurta sanomatonta rakkautta. Paljon suloisia, lempeitä tunteita liikkui hänen mielessään Erkkiä kohtaan. Hän meni sängyn luo, nyhkäsi miestänsä kylkeen ja sanoi:

— Mitä jos juotaisiin kahvia, Erkki?

Vaari tunsi sanojen takana piilevän hellyyden ja muoria silmiin katsoen vastasi:

— Jospa tuota sitten kupin joisi.

Pikku-Leena iloitsi asian hyvästä käänteestä, mutta paljon hänellä oli miettimistä siitä, mitä oli kuullut. Hän päätti kuitenkin varoa, ettei asia pääsisi kovin mahdollomaksi hänen kuvitteluissaan ja aikoi seuraavana päivänä kysyä Anni-tädin ajatusta.

Kahyia juodessaan vaari puhui:

— Onpa ihme, jos minut saataisiin syytteeseen totuuden sanomisesta.

Hänen oli nähtävästi sängen vaikea unohtaa kulkukon sanoja.

— Mikä niiden herrojen tietää, mistä ne ihmisen syytteeseen saavat, sanoi muori. Niillähän on aivan eri käsitykset totuudesta ja oikeudesta.

— Mutta tämä totuus, jonka minä sanoin, seisoo raamatussa ja siihen ei uskoisi pystyvän herran, enemmän kuin narrinkaan. Luuletko muuten, että se ukkorukka kovin pahastui kiivauttani!

Muori luuli vaarin pelkäävän.

— Tuskin se enää Pietariin tultuaan muistaa koko asiaa, hän lohdutteli.

— Muistakoon! Minäkö siitä välittäisin. Sinua minä muuten lohdutan sillä, etteivät kerjäläiset keisarin puheille pääse, eivätkä vähän suuremmatkaan

herrat. Ainakin rovastin arvoinen pitää sen olla, jonka sen puheille passaa yrittää. Niin että älä sinä pelkää, muori!

6.

Varhain seuraavana aamuna Leena saapui Anni-tädin mökille. Vanhus otti hänet iloisena vastaan.

— Joko sinä jälleen tulit tätiä tervehtimään. Tietääkö muorisi, että sinä olet täällä?

— Ei se tiedä. Se luullee minun kurkistavan akkunasta — —

— Ja näkevän piruja?

— Niin.

— Voi, voi, no, mitäpä siitä. Kerrohan minulle kylän kuulumisia!

— Tietääkö täti, mikä keisari on? Saakohan se tappaa meidän vaarin, jos se tahtoo?

— Kyllä se saa. Se on maailman suurin herra ja saa tehdä, mitä ikinä haluttaa. Se asuu suuressa linnassa ja monet tuhannet ihmiset palvelevat sitä yötä ja päivää. Kaikkia sen käskyjä totellaan. Miten sinä sitä kyselet?

— Kun eräs ukko kertoi. — Entä jos se onkin Jumala, se keisari?

— Ei se sentään Jumala ole, vaikka kyllä sillä suurempi valta ihmisiin on, kuin Jumalalla. Näes, Leena, siellä maailmalla, vähän matkan päässä tästä kylästä, on ihmisiä, jotka ovat kokonaan toisenlaisia kuin me. Niillä on kauniit vaatteet ja ne osaavat puhua kauniisti. Minä olen ollut heidän parissaan monta, monta vuotta — — —

Vanhus oli hyvin mieltiväisen näköinen. Kotvan kuluttua hän jatkoi:

— Ne tietävät paljon ihmeellisiä asioita ja ovat hyvin viisaita. Siellä on paljon korkeita herroja ja korkein niistä on keisari.

— Ovatko ne ihmiset hyviä, kysyi Leena.

— En tiedä.

— Miksi lähditte pois niiden joukosta?

Anni-tädin mielessä paloi jotakin ja kysymystä kuulematta hän jälleen alkoi puhua:

— Ne osaavat paljon ihmeellisiä asioita. Ne osaavat luoda kivistä ihmisen ja voivat mitata matkaa taivaaseen asti. Ne tuntevat syvyyden ja korkeuden ja osaavat matkia kärsimyksiä niin todellisesti, ettei kukaan voi sitä todellisuudesta erottaa. Eivät edes he itsekkään. Kivistä tehty ihmisen kuva on siellä arvokkaampi, kuin lämmin, sykkivä sydän ja kärsimysten näyttelijä suurempi, kuin se, joka kärsii.

— Hyi! Ilkeitähän ne ovat!

— Eivät ne ole ilkeitä, se on vain niiden tapa. Näes, lapsi, pienuudesta saakka ne opetetaan ihailemaan enemmän kuvia ja kuvien tekijöitä kun itse asioita, joita on kuvattu. Eivät ne ole pahoja, mutta ne eivät ymmärrä toisin. Niinpä on heidän joukossaan se, jolla on paljon tavaraa, parempi, kuin se, jolla ei mitään ole.

— Mitä ne sellaiset tekevät ja mitä keisari tekee?

— Mikä mitäkin. Yksi veistelee kivistä kuvia, toinen maalailee kuvia, kolmas mittaa matkaa taivaaseen. Keisari alustalaisineen valvoo sotia.

— Sotiako?

— Niin, joissa tapetaan paljon ihmisiä. Keisarit lähettävät ihmisiä vastatusten ja käskvät niiden tappaa toisiaan.

- Miksi?
- Sanokoon se, joka tietää. Tokko nuo syitä kysynevätkään — — —.
- Täti!
- No?
- Pääsevätköhän ne ihmiset hyvinkin helposti taivaaseen, jotka sinne tietä mittaavat!
- Se on aivan eri asia, lapseni. Minä en usko.
- Miksei?
- Ne mittaavat matkaa järjellään ja järjen mitta taivaaseen on niin tuhottoman pitkä, etteivät ne milloinkaan voi sitä loppuun taivaltaa.
- Onko sinne niin pitkä matka?
- Ei! Valistuneella hengellä ei ole aikaa, eikä paikkaa.

Sitä Leena ei ymmärtänyt ja vanhus jatkoi:

— Ne viisaat siellä suuressa maailmassa tutkivat kärpäsen jalkaa kymmenen vuotta, tai tuhlaavat ikäkausia keksiäkseen ainetta, jolla ihmisiä murhataan. He ovat tutkineet tuhansia vuosia, mutta nälkä ja kurjuus on heidän ympärillään.

- Mikseivät ne tutki, miten nälkäiset saisi ruokaa?
- Jaa, sanopa se.
- Täti, mikseivät?
- Sitä ei uskalla juuri kukaan. Moni kyllä on alkanut, mutta niiden on täytynyt lakata ja joka ei hyvällä ole lakannut, sen on täytynyt kuolla.
- Mitähän varten?

— He eivät ymmärrä. He ovat opetetut, kasvatetut ja kasvaneet siihen elämään, joka heillä on, eivätkä ymmärrä muuta. He luulevat sitä oikeaksi. Jokainen, näes, pitää sitä oikeana mihin on tottunut. Kristitty surkuttelee pakanaa, joka palvelee näkyväistä Jumalaa ja pakana kristittyä, kun se palvelee näkymä-

töntä. Kumpikin heistä on minun mielestäni yhtä surkuteltavia.

— Mutta eiväthän kristityt sentään ole pakanoita. Muori lukee lähetyslehdestä, että pakanat ovat aivan mustia ja kulkevat alasti ja uhraavat lapsia epäjumalilleen. Ja muori itkee niin kovasti, kun se lukee, miten ne pakana-raukat ovat tietämättömiä Jumalasta ja Jeesuksesta, ja ettei niitä kasteta ja etteivät käy rip—pi—pi.

Leenan mieleen tuli ettei ruunankummikaan ollut käynyt ripillä. —

— Pakanat ovat mustia, sanoi vanhus, samoin kuin me olemme valkoisia ja käyvät alasti, kun ei siellä tarvitse vaatteita. Eivätkä ne kaikkia lapsiaankaan uhraa, koska kerran pakanoita maailmassa niin paljo on. Jos Jumalan mielestä musta-värinen ihminen olisi ruma, ei hän sellaista olisi luonutkaan..

— Mutta onhan pahahenkikin musta.

— Pahahenki on aina kaunis; muista se! Jos paha tulisi ihmisen loukse riettaassa muodossa ja ruma, ei kukaan hänestä huolisi. Ei! Hän tulee ihana, kauniina valenimen ja valenaamoin. Ei pahalla enemmän kuin hyvälläkään ole mitään näkyväistä muotoa. Ne ovat näkymättömiä henkiä ja kulkevat ajatuksina ja tekoina ihmisten keskuudessa.

Niin jatkoi vanhus puhettaan ja aika kului nopeasti. Hän tunsu tyydytystä saadessaan sanoa ajatuksensa ja mietteensä, joita hän oli yksin monina pitkinä vuosina mielessään muodostellut. Hän kertoi lapselle olemassa-olon pyhydestä ja mitenkä juuri olemassa-olo on Jumalan kunnioitusta. Hän selitti, miten yksinkertaista ijankaikkinen rakkaus-oppi on: Älä tapa, älä sano väärää todistusta. Vielä hän kuvaili Leenalle, miten maailma Jumalaa palvelee.

— He ovat tehneet kuvan, hän sanoi, kultaisen vasikan, jolla he kuvittelevat olevan tiedon, taidon, jopa ijankaikkisen elämän avaimet. Tätä kultaista vasikkaa he jumalanansa palvelevat.

— Ovatko he itse tehneet sen vasikan, kysyi lapsi ihmetellen. — Se oli kuin satua.

— Ovat.

— Eivätkö he sitten tiedä, ettei se ole elävä, kun se on vain kultaa?

— Eivät he tiedä, lapsi, sillä heiltä puuttuu sinun terve järkesi ja turmeltumaton luontososi. He näkevät elämää siinä, missä ei sitä ole, mutta eivät näe elämää siinä, missä se kuohuten kuohuu. Pyssymies ampuu huvikseen linnun lennosta, mutta koskaan hän ei särkeisi taiteilijan tekemää linnun kuvaa.

— Mutta se vasikka, täti. Kertokaa vielä kultaista vasikasta.

— Niin, ihmisten päämäärä on saavuttaa kultaisen vasikan suosio. Sille uhraa neitonen lempensä, onnensa, puhtaustensa, kaikkensa. Sille koristaa hän itsensä, sille hän tekee uskollisuuden lupauksen. Lämpöisen sydämensä hän polkee rikki, ettei se saisi kaivata — — —. Huimaavaa kuoleman polskaa tanssii elävästä Jumalasta tietämätön maailma kultaisen kummituksensa ympärillä. Heikommät jäävät tanssissa jalkoihin, mutta jääkööt, onhan hiukan väljempää piirissä.

— Äiti-vainaja ehti pois niiden jaloista tänne muorin luo, huomautti Leena.

— Niin se ehti, ehti se!

— Minä en koskaan menisi sinne, en!

— Etkö haluaisi nähdä kaupunkia, joka on valoisampi, kuin kirkko joulu-aamuna?

— Onko kirkko joulu-aamuna valoisa?

— Sinä siis et ole nähnyt kirkkoa jouluaamuna, naurahi vanhus. — Kaupunki on niin valoisa, että kuu himmee ja ettei tähtiä näy. Siellä ei koskaan ole lumi-kinoksia, eikä siellä koskaan tarvitse rännässä kahlata. Soittoa ja laulua on lakkaamatta. Ei siellä juuri surut paina.

— Entä millä kohtaa se kultainen vasikka on?

— Kyllä sekin siellä on, sinä sen kerran vielä näet, jos sinne joudut.

Suur'maailma kaupunkeineen, keisareineen täytti pian ne aukot Leenan mielikuvituksista, joista kirkot, Jumalat, rovestit ja paholaiset alkoivat lähteä.

Kerran hän koetti hyvin välinpitämättömästi kysyä vaarilta, millainen kaupunki oikeastaan on. Hän tiesi ettei muori pitäisi siitä, että hän kovin innokkasti sellaisia tiedustelisi.

— Kaunishan se on kaupunki, vastasi vaari. — Siellä voi olla kahdeksankin taloa päällätysten.

Sitä ei Leena uskonut, sillä olihan aivan mahdoton rakentaa kuperan katon päälle toista rakennusta. Täytyisi asettaa suuria hirsii pystyyn katon kullekin kulmalle ja niiden varaan vasta toisen talon permanto ja seinät ja jos sitä tehden kahdeksan taloa asetettaisiin päällätysten, ei se pysyisi pystyssä. Ja jos se vielä pystyssä pysyisi, niin missä olisivat alempien rakennusten savupiiput ja miten sinne ylempiin voi päästä kulkemaan. Ihminen sinne kyllä itse voi hennensä uhallalla nousta, mutta entä saavit, ämpärit, rukit ja muut tavarat? Ja kuka sieltä tohtii yöllä tulla ulos, varsinkin talvella? Muorikaan ei sitä uskonut. Sanoi vain vaarin löpisevän ja kielsi muuten ajattelemasta

kaupunkia, sillä se oli synnin ja kaikkien paheiden pesä, vaikka siellä olikin pappia, niin että kuhisi.

— Ja eikö siellä ole kultainen vasikkakin, jonka ympärillä ne tanssaavat, huomautti Leena.

— Mikä vasikka niillä siellä on, sanoi muori, eivät he toki ihan pakanoita ole. Sinä ajat takaa sitä kultaista vasikkaa, jonka ympärillä Israelin kansa korvessa tanssi. Ne olivat niin lapsekkaita, ne israelilaiset, että teettivät kultaisista korvarenkaistaan itselleen Jumalan, kun Mooses ei niin pian palannut vuorelta. Ohhoo sentään sitä intoa, joka valitulla kansalla oli Jumalan perään, kun eivät edes kahta kuukautta ehtineet odottaa. Nykyajan ihmiset eivät kaipaa Jumalaa ennenkuin kuolinhetkellään, hyvä jos silloin. —

— Synnin laakso on tämä maailma, jatkoi hän jälleen, kun ei vaari eikä pikku-Leena mitään virkanneet. — Synnin ja kuoleman alho sielunsilmille, vaikkakin se luonnolliselle silmälle niin ihanalta heijastaa. Riettaan riemua ovat tämän maailman laulut ja soitot ja sielun korva kauhistuu niitä kuultessaan. Sieluparka itkee ruumiin pahojen töiden tähden. Ja se kaupunki, se vasta on Jumalan hengen tappolahti. Siellä se äitiskin turmeltui. Sekin aina tutierasi kaupungista. — Tuo kirottu ruunankummi se sen semmoiseen vimmaan sai. Kyllä Jumala omansa löytää, vaikka rikkaläjystä, niin se oli äidillesi sanonut ja siitä tuli tytölle sellainen menon into ettei mikään voinut sitä pelastaa. Kun ihminen, niinkuin tuo samainen ruunankummi, on itse oikein synnin ja riettaan vallassa, on sellaisen suurin nautinto saada viattomia, puhtaita sieluja paholaiselle. Älä sinä vain vahingossakaan joudu sen pauloihin ja parasta olisi ettet enää sivukaan kulje. Se on sellainen ihminen, että se kääntää pimeyden päiväksi ja karvaan makeaksi. Se oli kehunut

äiti-vainajallesi, että kokemuksen kautta ihminen saavuttaa täydellisyyden. En oikein käsitä, mitä täydellisyyttä hän tarkoitti, mutta riettaiden kokemuksen kautta en luule Jumalan valtakuntaa saavutettavan. Tarvitseeko ihmisen hypätä kiehuvaan imeläpataan tullakseen tietämään, miltä kuuma tuntuu. Syntiä on meissä, Jumala paratkoon, yllin kyllin jokaisessa ja pahuuden kanssa saamme jokapäivä taistella niin että ihan siihen paikkaan. Ei sitä tarvitse kiusauksen kokemuksia vallan etäältä etsiä. Vältä sinä, lapseni, ruunankummi, ettet vain joutuisi sen pauloihin. Jos sinä joudut maailman laahattavaksi, niin surulla menen minä hautaani. Tahtoisin niin mielelläni tavata sinut taivaassa, olisi, kauheaa, jos et sinä sinne tulisi. Vaikka onhan Jumalan armo ääretön.

— Eikö Jumala voisi ottaa An—, ruunankummiakin taivaaseen, kysyi pikku-Leena.

— Ei. Jos sellaiset pääsisivät taivaaseen, muuttuisi taivas helvetiksi. Ruunankummi on ylönkatsonut armonvälikkappaleet ja hylännyt armon ja armon hylkääminen on pilkka pyhäähenkeä vastaan, jota ei anneta anteeksi tässä, eikä tulevassa elämässä. Kaikki muut synnit antaa Jumala anteeksi, mutta pilkkaa pyhää henkeä vastaan ei anneta anteeksi, sillä se on anteeksi-antamaton synti. Senpätähden viettääkin ruunankummi elämäänsä yhdessä pahanhengen kanssa herjaten hirmuisesti Jumalaa. Hän tietää varmasti olevansa kadotettu ja siksi hän ei koetakaan päästä Jumalan luokse.

Pikku-Leena katsoi maailmaa omien mielikuvitustensa lävitse. Kokemuksesta hän ei sitä tuntenut. Se taasen, mitä hän kuuli, liittyi vain lisäykseksi hänen omiin kuvitelmiinsa. Ja niin muodostui sen selvän näköpiirin taakse, jonka hän silmillään erotti, jotakin kummallista, synkkää ja salaperäistä.

Hän kävi ajattelijain koulua. Hänelle vastailtiin paljon, kyseltiin vähän ja opettajien voima oli siinä, etteivät juuri tienneetkään opettavansa.

Vaari oli nuoruutensa päivinä nähnyt jonkun veran maailmaa. Hänellä oli ollut oma hevonen ja hän oli kulettanut rahtikuormia. Miehekkäänä miehenä hän oli astellut maailman läpi. Ei mikään uskonto ollut voinut sokaista häntä, eikä mikään vääryys ollut sattunut hänen tielleen, jonka edestä hänen olisi ollut pakko väistyä. Alituinen taistelu taasen, köyhyys ja yksinäisyys olivat hänestä hioneet taipuisan, joustavan luonteen, joka säilyy nuorena ja virkeänä haudan partaalle saakka. Hän piti paljon Aliina-vainajan tytöstä ja häneltä Leena sai kuulla sitä käytännöllistä, jokapäiväistä, hiukan pilkallista, mutta aina hauskaa elämän viisautta, joka niin hyvin sopi yhteen päiväpaisteisen mökin kanssa ja joka oli mieleisenä vastapainona muorin yhä synkistyvämmälle kadotuksen pelolle.

Muorin jokapäiväisenä huolenpidon esineenä oli Leenan sielu. Jos ei lapsella olisi ollut sielua, olisi vanhus häntä kohtaan ollut yhtä rakas ja hellä, kuin lehmälleenkin, vieläpä paljoa enemmän. Sielunasiat hän kyllä olisi kyennyt kätkemään omaan poveensa, itseksensä hän vain olisi Jumalan puoleen huokaillut. Nyt täytyi puhua, täytyi puhua enemmän, kuin voimat myöten antoivat, ettei lapsen sielu vain olisi sen kaikista kamalimman vaaran uhriksi joutunut.

Ruunankummikin oli hyvin Leenaan mieltynyt ja iloitsi joka kerta, kun tyttönen saapui hänen luoksansa metsään. Kun vanha puu kuivaa tuntuu siitä suloiselta, että nuori taimi sen juurelta kohoaa.

Anni-täti parka. Monipuolinen ja kirjava oli hänen elämänsä ollut. Hän oli syntynyt samassa ky-

lässä, jossa nyt vietti vanhuutensa päiviä. Nuorena, miltei lapsena oli hän lähtenyt maailmalle, vanhana sieltä palannut.

Nuori, viidentoista vuotias tyttö antoi lempensä kauniille, monilla tiedoilla varustetulle, rikkaalle, 30-vuotiselle miehelle ja oli 10-vuotta hänen hellänä ja uskollisena jalkavaimonaan. Syy ei ollut tytön, että hän noiden kymmenen vuoden kuluttua lakkasi olemasta onnellinen ja uskollinen, vaan miehen, joka jälleen oli löytänyt viidentoista vuotiaan, ymmärtämättömän ja puhtaan.

Uskollinen, lempeä, ilonen ja viehättävä rakastajatar. Häntä ei suojele lain mahtava käsi, ei sääli armahtava, laupeas maailma, eikä unhotta anteeksi antava, heikkouksia käsittävä sisar. Hänen maineensa on mädännyt, hänen ihmisyytensä mennyt. Jokainen potkii ja jokaisen tulee potkia häntä.

Anni oli antautunut rakastajalleen, niinkuin hän olisi tehnyt omalle miehelleenkin. Hän rakasti, siinä kaikki. Hän rakasti, niinkuin luonto keväisin auringon paistetta. Ja että rikasta, lämmintä kesää seuraa myrskyinen syksy, siitä ei keväällä ole aavistustakaan. Se lempii ja uneksii painavista tähköpäistä ja lempensä hedelmistä.

Kun Anni 25-vuotiaana, kesken lempeä ja onnea, yht'äkkiä havaitsi olevansa yksin, hyljätty, petetty, alkoi hän, kuin hukkuva, hapuroida ympärilleen, tarttuakseen kiini läheisempään oljenkorteen. Ilman rakautta oli elämä pimeää, synkkää ja tyhjää. Uskollisuutta lupasi ensimmäinen, lupasi toinen, kukaan sitä ei antanut ja kun hän vihdoin heräsi epätoivoisesta lemmenhoureestaan hän olikin jo vanha. Hän oli ollut yhteiskunnan hylkiö, siveiden ihmisten punastus ja häpeä tietämättä syytä siihen.

Unennäöltä tuntui hänen elämänsä silloin. Hän ponnisti muistiaan saadakseen selville yksityiskohtia elämänsä yöllisestä unesta. Hän muisti miehen, jota hän oli rakastanut, sen jälkeen kulki ohitse vain varjoja, varjoja, mustia ja vaaleampia. — — —

Kotikylän metsissä hänelle vasta täysin selvisi oman elämänsä kulku. Todellisuutta se oli ollut, sitä todellisuutta, mitä elämä yleensä voi olla. Se ei ollut hukkaan elettyä. Hän rauhottui. Hän oli kulkenut myrskyt ja tyynnet, aavikot ja erämaat. Hän oli sukeltanut syvyydet, nyt tiesi hän uivansa pinnalla, kulkenut valeen kuilut, nyt oli totuuden tie hänen eteensä auennut. Keskipäivän aurinko oli paahtanut häneen, nyt nautti hän illan suomaa viileyttä.

Pikku Leenalle hän neuvoi: mene ja katso! Älä usko mitään, sillä kaikki, mitä ihmissilmä näkee on valetta, kaikki, mitä ihmiskorva kuulee on valetta, ja kaikki, mitä kieli puhuu, on valetta, mutta valeen takana on totuus. Älä usko mitään harrasta, mitään juhallista, mitään pyhää; äläkä luota hyveisiin, sillä niitä ei ole! Pahuutta ja pilkkaa on paljon, mutta niiden yli kulkee tie hyvään ja pyhään. Jos joku itkee toisen surkeutta, tekee hän sen oman sydämensä, eikä toisen surkeuden vuoksi ja jos joku rukoilee Jumalaa, tekee hän sen saadakseen jotakin. Koettele siis kaikkea, kulje suoraan, mene sinne, mihin kohtalosi vie, äläkä nureksi, joskaan se ei sinua veisi viljapeltojen, vaan kuivien hietikoiden poikki. Niiden ihmisten sydänten ympärille, jotka hedelmällisiä seutuja kulkevat, kasvaa rasva, niin vahva, ettei sydämen sykintä sen takaa kuulu.

Pikku-Leena kuunteli mielellään vanhuksen puheita. Salaa muorilta hän kaiken kesää kulki Anni-tädin mökillä. Hänestä oli muorin suureksi iloksi tullut ylen

ahkera marja-mies, joka kesällä kuletti mustikat, mansikat ja syksyn hiljalleen saapuessa puolukoita saavin täyteen.

7.

Marjat olivat noukitut kankailta, lehmät eivät enään käyneet laitumilla. Kesä oli loppunut.

Minkään tekosyyn nojalla ei Leena enää saanut lähteä metsään. Muori oli varmaankin saanut vihiä hänen matkoistaan ja seurasi tarkalla silmällä kaikkia hänen tekojansa.

Syksy oli katkaissut Anni-tädin ja Leenan yhdessäolon molempien suureksi suruksi. Leena tunsu ja tiesi olleensa Anni-tädin ainoa ystävä, ainoa, jolle vanhus voi asioita puhua. Kenelle olisikaan ruunankummi saanut puhua. Olivathan ihmiset niin viisaita, eikä heille mikään asia ollut ihmeellistä. Itsekseen oli Leena jo monta kertaa ylpeillyt tuttavuudestaan. Kun toiset ihmiset uskoivat pahaa ruunankummista ja karttoivat häntä, sai hän olla sen tuttava ja oli saanut häneltä kuulla paljon ihmeellisiä asioita. Nyt loppuisi kaikki ja edessä oli pitkä talvi.

Talvi on lapselle samaa, kuin kuolema vanhalle. Se oli samaa kuin astuminen valosta pimeyteen. Pimeyden takana sanotaan olevan toisen elämän, lämpimän ja valoisan, mutta kuka sen tietää? Se on niin kovin kaukana. Kylmää vain, ei lämpöä muualla, kuin omassa sydämessä. Ehkä tuiskuttaa talvi umpeen Anni-tädin mökin, kun se saa olla niin yksin ja avuttomana.

Eräänä yönä Leena näki unen. Anni-täti oli olevinaan marjassa ja sen tuokkonen oli täynnä niin ihmeen

suuria mansikoita, ettei Leena milloinkaan ollut sellaisia nähnyt. Hän kysyi, mistä täti ne oli saanut. Tai-vaasta vastasi Anni-täti ja katosi. Herättyään kertoi Leena unensa ja muori selitti sen merkitsevän, että ruunankummi oli kuollut.

— Ja päässyt taivaaseen. — Leena purskahti itkuun.

— Älä itke, lapseni, lohdutti muori, ei se ole pääs-
syt taivaaseen. Unet tietävät aina päinvastoin.

— Jos unet tietäisivät päinvastoin, huomautti sii-
hen vaari nauraen, eläisi Anni, mutta olisi kadotuksessa.

Muori kävi kalpeaksi. Olihan se mahdollista, mitä
vaari sanoi, vieläpä luonnollistakin, että ruunankummi
oli joutunut elävältä kadotukseen. — —

Jonkun päivän perästä tuli tieto, että Anni oli löy-
detty kuolleenä metsäpolulta. Liistereellä vietiin hänen
ruumiinsa kirkolle ja haudattiin siunauksetta kirkko-
maan syrjäisempään sopukkaan.

Pikku-Leena oli menehtyä ikävään. Ei mitään
elämisen toivoa ollut enää, hän ei enään mitään odot-
tanut elämältä, ei kevättä, ei kesää.

Silloin muistui hänen mieleensä Anni-tädin keltai-
nen kissa, joka oli yksin jäänyt metsille. Hän pyrki
noutamaan sitä, mutta muori ei päästänyt. —

Muori oli kaiken syksyä omituisen synkkämielinen
ja valitti alituisen päänkivistystä ja luiden kolotusta.

— Vanhuus alkaa jo muoria vaivata, sanoi vaari.

— Kuolema se alkaa minuakin kutsua, huokasi
muori.

Pyhänmiesten päivän aikaan hän heittäytyi vuo-
teelle ja käski noutamaan pappia.

Erkki lähti.

Rovasti itse ei voinut tulla pitkää ja vaivalloista matkaa, mutta lähetti Erkin mukana apulaisensa, nuoren, kalpean sielunpaimenen.

Se saapui. Istuutui vanhan Leenan sängyn viereen ja alkoi kuunnella, mitä vanhuksella oli huolena.

Ei ollut Leenalla muuta, joka tuntoa niin olisi vaivannut, kuin epä-usko ja sanan laimiin lyöminen.

— Ettekö te sitten ole uskoneet Jumalaan ja hänen Poikaansa Jeesukseen Kristukseen. Oletteko epäilleet veren autuaaksitekevää voimaa, kysyi nuori pappi.

— Jumala minua varjelkoon, huudahti sairas kauhistuen, enhän toki sitä ole epäillyt. Muuten vain on epä-usko ja maailman synty —. Olen vikapää kaikkeen, Jumala minua auttakoon.

— Tunnetteko jotakin erityistä syntiä, joka mieltänne vaivaisi? Haluatteko puhua kanssani kahden?

Huoneessa olivat vain Erkki ja pikku-Leena.

— Erkki kyllä saa kuulla kaiken, mutta sinä, Leenaseni, mene sinä ulos.

Pikku-Leena olisi halusta tahtonut kuulla, minkälaisia aika-ihmisten synnit olivat ja miten niitä anteeksi annetaan ja siksi hän muiden huomaamata vetäytyi muurin loukkaaseen ja sieltä kiukaalle.

— No, vaimo, keventäkääpä nyt sydäntänne ja minä Herran palvelijana tahdon kuulla.

— Minä olen, alkoi muori itkien tunnustaa, vuosikausia sydämessäni surrut ja huolehtinut lehtiäni, jotka Erkki on lahdannut. Olen antanut vallan epäuskolle, että niillä jos onkin sielu, kun ne niin kummasti katsovat ennen kuolemaansa ja jäävät jälestäkin päin sydäntäni vaivaamaan.

— Niin, vastasi pappi tarttuen sairaan käteen, eläimillä kyllä voi olla sielu, eikä teidän uskonne siinä kohden ehdottomasti väärä liene, mutta syntiä se ei

ainakaan ole. Itse minä uskon, että niillä on sielu ja Jumalalle otollisena pidän, että niitä sielullisiksi olennoiksi katsoo ja niitä sen mukaan kohtelee.

— Ja sitten, jatkoi Leena, olen minä ollut onneton ja vaivattu sen Aliina-vainajan sielun takia. Se oli tuon pienen tytön äiti jonka pastori äsken tässä näki. Se oli sellainen huono ihminen, joka itsensä oli pilannut maailmalla. Sitten se tuli, tänä syksynä yksitoista vuotta sitten, tänne, synnytti tytön ja kuoli synnytystuskiin. En kysynyt mitään sen sieluntilasta, muuta vain touhusin. Nyt tuntoani polttaa, tahtoneeko Herra sen sielun minun kädestäni — —. En uskonut sen niin pian kuolevan.

— Sielut ovat Herran, sanoi pastori, eikä meidän. Hänen tahdostaan sielut syntyvät ja hänen tahtonsa ohjaa niiden kulkua. Me olemme ihmisiä, Herran käden tekoja, mitäpä hän meiltä toinen toistemme sieluja vaatisi. Ainoastaan sitä vaatii Herra, että alastoman ja puutteenalaisen huoneesemme otamme kysymättä, kuka hän on ja kunne kulkee. Eikö teillä muuta ole, joka tuntoanne vaivaa?

— Ei ole muuta erinomaisempaa. Tunnustan itseni kaikkiin synteihin vikapääksi. Olen rikkonut Jumalan kymmenen käskyä ja tiedän ansaitsevani helvetin ja ijankaikkisen kadotuksen, ellei Jumala minua armosta auta.

Pappi alkoi lohduttaa. Hän puhui Jumalan anteeksi-antavaisuudesta ja armosta heikkoja lapsiaan kohtaan ja miten taivaallinen isä on kaiken tietävä ja kaikkien käsittävä. Jos Jumala tuomitseekin, ottaa hän kaiken lukuun, yksinpä senkin, mitä tuomittava itseään ei ymmärtäisi lukuun ottaa. Jumalan rakkaus on ääretön. Ääretön on sellainen, jolla ei ole loppua. Rakkaudella ei ole mitään loppua. Siksipä ei

meidän tarvitse pelätä astuessamme tuomarimme eteen, vaan iloisin mielin, täynnä luottamusta on meidän hänen luoksensa mentävä. Hän on helvetissäkin rakkaus. Jospa joka ihminen tietäisi, kun kadotuksen liekit leimuavat hänen ympärillään, että sekin on vain rakkauksen puhdistavaa tulta — —.

Muori ei tohtinut tältä papilta ottaa rippiä, sillä tämän puheessa oli jotakin, jota hän ei käsittänyt. Kyllähän se oli kaunista, mitä se puhui ja niin olisi hänkin suonut Jumalan olevan, mutta sepä ei mahtanutkaan olla niin, koska se oli lihalle mieleistä.

Hän tahtoi puhutella rovastia. Pastori oli tullut pappilan hevosella ja meni sillä myöskin. Rovastia varten lähti Erkki lainaamaan talosta hevosta ja rekeä.

Vihdoin saapui rovastikin.

Hänen tuloansa varten oli Melanderin Heta haettu huonetta siistimään. Heta oli pessyt pöydät ja penkit, asettanut tuoreita hakoja uunin päälle ja oven eteen, pannut pöydälle valkean liinan ja liinalle postillan, virsikirjan ja uuden testamentin. Itse hän oli jäänyt odottamaan. Olihan nyt hyvä tilaisuus puhutella pappia.

— Tuleekohan se, saapa nähdä tuleeko, oli sairas koko ajan hokenut.

— Eihän nyt toki tulematta jää, kun kuoleva vaatii, oli Heta vastanut. — Tietäähän pappi, sanaa tutkinut ihminen, mikä siitä seuraisi, jos laskee toisen sie-lun helvettiin, jos sen suinkin voi pelastaa — — —. Kun rovasti tulee huoneeseen, niin istu sinä, lapsi, penkillä kädet ristissä tai ota katkismus.

Leena oli ottanut katkismuksen.

Rovasti oli pienenlainen mies, paljon lyhyempi Erkkiä, mutta mökissä hän näytti suurelta, täytti melkein koko huoneen. Heta, joka auttoi turkkia ja pääl-

lyskenkä, kaulahuivia ja kintaita rovestilta, sai tuskin tilaa liikkua ja töyttäili auttaessaan sinne ja tänne. Kun rovasti oli päässyt päällimmäisestä vaatekerrastaan, istahti hän penkille.

Heta kiidatti tuolia sänkyn viereen ja asetti tuolille tyynyn.

— Tässä olisi rovestin tuoli, hän hätäisenä sanoi.

Rovasti istui tyynylle, tarttui sairasta käteen ja kysyi juhlallisella äänellä:

— Miten ovat, vanha vaimo, sinun sielusi asiat?

— Huonosti, rakas rovasti, valitti vanha Leena, kovin huonosti.

— Ho, hoo, ho, hoo, säesti Heta.

— Kevennäpä sydäntäsi, vaimo-parka!

— Olen syypää kaikkiin rikoksiin. Olen ansainnut kadotuksen.

— No onko sinulla mitään erinomaista, joka tuntoasi vaivaisi?

Vanha Leena kertoi jälleen molemmat pääsyntinsä, surun teurastetuista lehmistä ja Aliina-vainajan sielusta.

— Ihminen on suuri syntinen, alkoi rovasti, kun Leena oli tunnustanut. — Ihminen on suuri syntinen. Helvetin on hän ansainnut. Jumala tekisi oikein, jos hän ikuisen kirouksen piinalla ihmistä rankaisisi. Ihminen on ansainnut Jumalan vihan ja kirouksen, sillä perkeleestä on se liha, jota hän päällään kantaa. Paratiisissa hän otti päällensä turmeluksen. Mutta nyt, rakas ristiquesar, on tällä ankaralla Jumalalla poika, joka niin rakasti meitä kurjia, että hän jätti taivaan, ihanan taivaan, sanoi jäähyväiset enkeleille, taivaan riemulle, taivaan kullalle ja loistolle ja tuli tänne miehdän kurjien luokse. Ja kuule nyt ja käsitä, sinä syneiltä rasitettu vaimo, tämän Jumalan ainokaisen pojan, Herramme Jeesuksen Kristuksen suurta ja ääretöntä

uhrausta. Hän jätti taivaan, eikä siinä kaikki. Hän tuli ihmiseksi, otti orjan muodon päällensä ja oli täällä meidän keskellämme vihattuna, syljeskeltynä ja kuoli vihdoin hirmuisen ristinkuoleman. Ilman tätä Jeesuksen uhrausta ei yksikään liha tulisi autuaaksi, sillä Jumala kirosi ihmisen syntiinlankeemuksessa, mutta Jeesus otti itse päällensä isänsä vihan ihmisiin, kärkei sen rangaistuksen, jolla Jumala olisi meitä rangaissut. Nyt me olemme vapaat Jeesuksen veren ansion kautta tästä rangaistuksesta ja valmiit menemään taivaan riemuun, jos me vain uskomme ja uskossa omistamme olevamme syypäät tämän pyhän pojan kuolemaan ja piinaan. Tunnustatko olevasi syypää Jeesuksen kalliiseen kuolemaan ja piinaan?

— Tunnustan.

— Ja että sinä olet ansainnut ijankaikkisen helvetin piinan?

— Tunnustan.

— Uskotkos, että tämä pyhä veri on kyllin voimakas pelastamaan sinut helvetin piinasta?

— Uskon.

— Otatkos vastaan Herran armon ja lähestyt häntä nöyränä, katuvaishena, armoa rukoillen.

— Otan.

— Sitten minä Herran Jeesuksen palvelijana uskon sinulle sinun syntisi anteeksi.

Rovasti antoi vanhalle Leenalle herranehtoolisen. Heta oli toimituksen ajan polvillaan, kissa nukkui, Erkki piti lakkia silmillään ja pikku-Leena tuijotti koko ajan rovastiin.

— Tuntuuko nyt helpommalta?

— Tuntuu, vastasi sairas.

— Tohtisitko nyt mennä Jumalan, sen ijankaikkisen ja ankaran tuomarin eteen?

— To-tohtisin, vastasi sairas hiukan epäröiden.
— Ole Herran rauhassa, kaikki on sinulle anteeksi annetut.

Sen vakuutti rovasti hyvästellessään. Erkki kyyditsi hänet pois.

Heta moitti pikku-Leenaa siitä, että tämä koko ajan oli tähystellyt rovastia. Kädetkään eivät niin yhtä kertaa olleet ristissä. Heta oli ollut ihan kiukkuun kuolla sitä katsellessaan!

Päivästä päivään huononi vanha Leena. Vaari saattoi tuntikausia istuskella uunin pankolla ja imeä ikivanhaa piippuaan. Pikku-Leena viihtyi mieluisammin kiukaalla. Siellä ei ollut niin synkkää, harmaata, niin kuoleman näköistä, kuin alhaalla. Jos hän olisi osannut leikkiä nukkien kanssa, olisi aika ehkä kulunut hauskemmassi, nyt hän vain mietti. —

Eräänä yönä hän heräsi kovaan puheeseen. Muori puhui kovaa ja sekavasti. Vaari istui sängyn vieressä ja itki. Pikku-Leena näki ensi kerran miehen itkevän ja se kummastutti häntä.

— Mitä vaari itkee, hän vuoteeltaan kysyi.

— Muori taitaa nyt jättää meidät kahden maailmaan.

— Lehmä ja pikku-Leenani, mikä ne perii, hauraili sairas.

— Kyllä Jumala pikku-Leenasta huolen pitää ja lehmän lupasin minä rovastille siitä edestä, että kävi täällä, sanoi vaari.

— Jumalalle olkoon kiitos, sairas huokasi.

Hänen kurkkunsa alkoi korista ja hetkin kuluttua oli henki lähtenyt.

Kun Melanderin Heta aamulla tuli sairasta katsomaan, istui vaari yhä sängyn vieressä pitäen kuolleen kättä omassaan.

- No, nythän jo pääsi vanha Leena, lohdutti Heta.
— Niin pääsi ja kohta tästä minäkin —.
— Ei ole vielä likellä Erkin lähtö, virkkoi Heta.
— Kuolleen silmät ovat ihan kiini. Jos se Erkkiä odottaisi, olisivat sen silmät raollaan.

8.

Seuraavina aikoina tapahtui Aartolahdella melkoisia muutoksia.

Suur'-Oljon poika, Oljon nykyinen isäntä, joka peri talon isänsä jälkeen, oli nähnyt paljon maailmaa ja oli sivistynyt. Hän oli seminaarin käynyt ja taisi vieraita kieliä, joita hän oli oppinut Tukholman matkallaan. Hänestä olisi tullut opettaja, mutta hän oli niin vapaamielinen ja laajanäköinen, että piti maanviljelystä hengenviljelyksen arvoisena.

Hän oli Aartolahden ensimmäinen valistuksen mies. Heti talon saatuaan, hän alkoi puuhata ajanmukaisia parannuksia viljelyksen ja rakennuksen aloilla. Niitto- ja leikkuukoneet ilmestyivät vainiolle ja uusi isäntäväen rakennus ilmestyi vanhan viereen. Ennen olivat isäntä ja palvelusväki asuneet samassa rakennuksessa.

Oljon talo sijaitsee sangen ihanalla paikalla. Se on rakennettu korkean vuoren reunaan ja uuden rakennuksen pääportailta näkyy koko kyläkunta. Se on aivan kuin saarnastuoli kirkossa. Isäntä ihmetteleekin usein sitä aistia, joka esi-isillä oli talonpaikkaa valitessa.

Taloutta hoitaa vanha-emäntä, isännän äiti, sillä nuorikko on sivistynyt kaupunkilaisnainen, joka ei ole perehtynyt maatalouteen. Muuten on nuori emäntä

kunnon ihminen, rakastaa maalaiselämää, tutkii ja keräilee kukkasia. Hän on koko pitäjän valistusseurojen sielu ja innokkain toimintahenkilö. Hän tuntee itsensä onnelliseksi, että on joutunut niin karuun paikkaan, kuin Aartolahti on, sillä hän rakastaa laajaa toimintaa.

Nuori pariskunta uneksii Aartolahden ihanteellisesta valistuskaudesta. —

Heidän toimestaan on kylään saatu kansakoulu.

Koulun vihkiäisiin oli kutsuttu kaikki Aartolahden mökkiläiset, mäkitupalaiset ja köyhät. Oljon emäntä piti heille erityisen puheen valistuksen tarpeellisuudesta, tarkotuksesta ja olemuksesta. Uusi opettajatar lausui runoja ja Oljon isäntä puhui Suomen kansan jaloista esi-isistä, suurista kärsimyksistä ja taisteluista. Lakit päässä ja suut auki kuuntelivat miehet puhetta, ymmärtämättä, mikä oikeastaan oli tarkoitus.

— Mitähän se noin öhkää ja ääntään vetää, tiedustelivat naiset.

— Se kuuluu loruun, selitti Melanderin Heta.

Nuo valistumattomat ihmiset pitivät koko touhua vain herrain pelinä, joka heistä tuntui suolattomalta maitovelliltä.

Mutta Oljoset ja opettajatar, — pitkä, laiha, punatukkainen ja suurijalkainen, 24-vuotias nainen, olivat päättäneet valistukselle voittoa Aartolahden. He olivat päättäneet taistella. —

Ensin perustettiin ompeluseura, sitten laulu-, soitto- ja puhujaseurat.

Huomattiin seuroista olevankin hyötyä. Nuorukaiset ja neitokset, jotka ennen olivat juosseet nurkkatansseissa, alkoivat pitää niitä häpeällisinä. Varsinkin talollisten nuorukaiset ja neitokset. Näin syntyi tuossa kunnon kylässä sääty-ero, joka ei erottanut rikasta köy-

hästä, mutta sivistyneen sivistymättömästä. Sivistyneitä olivat siis sellaiset, jotka kuuluivat ompelu-, laulu- ja puhujaseuroihin, sivistymättömiä taas ne, jotka kulkivat nurkkatansseissa ja niissä kulkivat rengit, piiat ja mökkiläisten lapset.

Sivistyneet opettelivat kaupunkilaistapoja, olivathan ne välttämättömiä seura-elämässä. Piti osata esitellä itsensä, ennenkuin sai tervehtiä, — sivistymättömät tervehtivät kaikkia, — piti osata sanoa: hauska tehdä tuttavuutta! Piti osata ihailia luontoa ja ymmärtää kukkaiskieltä. Asioista tuli puhua hienostellen ja tuli olla mieli vapaa, rinta raitis. Taikojen ja muiden ylenluonnollisten tapausten uskomista pidettiin suurimman tietämättömyyden merkinä. Niinpä muuan eukko, joka sanoi näkevänsä aaveita ja tietävänsä tulevia asioita joutui perin huonoon huutoon sivistyneiden taholta. Hän oli saanut maineensa siitä, että oli kerännyt ennustanut suuren onnettomuuden uhkaavan muuatta taloa. Talo olikin palanut ja sen mukana talon pienin lapsi. Mikään noita hän siltä ei sanonut olevansa, näkijä vain, eikä kukaan ollut ennen valistuksen tuloa häntä noitana pitänyt. Nyt hän tuon tuostakin sai kuulla olevansa pimeyden lapsi, jonka valistus oli tuominnut kuolemaan. Opettajatar selitti koululapsille, miten kauan velhot ja noidat ovat pitäneet kansaa pimeydessä. Hän istutti lapsiin sitä tuntoa, että koulujen avulla sorrettaan velhojen valta ja että Suomeen, tähän Kalevan kauniiseen kansaan istutetaan uusi henki, valon ja tiedon henki. Eikä opettajatar paljon huolinut siitä, että pojan-veitikat kiusailivat ja pilkkasivat vanhaa näkijä-eukkoa. Tosin ei opettajatar pitänyt siitä että lapset olivat raakoja, mutta niin paljon hän ei asiaa paheksunutkaan, että siitä olisi loppu tullut. Vanhus, joka ennen oli ollut

avulias ja hiljanen, muuttui pian katkeraksi suupaltiksi. Kun sitten koululla jälleen vietettiin iltamaa nurkkatanssien poistamiseksi, saapui hänkin sinne ja alkoi ääneensä sadatella Oljosen isäntää.

— Kyllä minä sinut tunnen, hän sanoi, tunsinpa vielä isäsikin, joka nälkävuosina rikastui. Nälkään kuoli silloin ihmisiä, kuin torakoita ja Oljon tallin takana tavattiin kerran neljä henkeä kuolleina, mies, vaimo ja kaksi lasta. Nuorimmalla oli tukko kuivia heiniä suussa. Äiti kai ne oli siihen pistänyt nälän lievittämiseksi. Tunsin minä senkin, joka isältäsi Jeesuksen nimeen kahta suolaraetta rukoili ja kuoli teidän pihaan. Te rikastuitte juuri niinä kauhun vuosina. Niiltä ajoin on syntyisin se perintö, jolla sinä, hyvä mies, hyviä tapoja ihmisiin istutat. Palani taitoin minä nälkäisten kanssa ja taitoni ja tietoni oli silloin siunattu, kun nälkäkuolema raivosi. Nyt sinä, isäsi perillinen, kasvatat vihaa minua vastaan ja katkeroitat vanhan elämäni. Luulet valistuksinesi voitasi kuolettaa luonnon salaiset voimat. Et, veikkonen! Jumalalla on ääretön tietojen aarre-aitta, — hän niitä jakelee pienille, suurilta ne ovat salatut. — —

Sen sanottuaan eukko jatkoi matkaansa.

Kylälle levisi pian huhu, mitä hän oli sanonut Oljon isännälle ja kaikki vanhat ihmiset myönsivät hänen puhuneen oikein. Köyhäin keskuudessa alkoi jälleen elää sama kauhun ja halveksumisen tunne Oljoa kohtaan, kuin silloin, kun noidan puhumat tapaukset vielä olivat olleet tuoreita. Kyllähän nyt kelpaa kopeilla, niin suristiin, kun silloin nälkävuosina köyhien jauhoja suurista summista möivät. Ihme vaan että sellainen rikkaus niinkin kauan on kestänyt. Mutta kyllä se kerran loppuukin, jos oikeuden Jumala elää. —

Vaan mitäpä siitä, mitä pienet puhuivat tai ajattelivat. Suurten korville se ei ulettunut. Ja jos ulettuikin, eivät he olleet niin pikkumaisia, että olisivat viitsineet noin vanhoja asioita pöyhiä. Oljon isällisen huolen alla alkoivat kansakoulu ja seurat menestyä, valistus versoa ja tehdä hedelmiä.

Keväällä perustettiin Oljoon meijeri. Isäntä oli jo edeltäkäsän pitänyt luennoita, miten Suomi maitotuotannon avulla on rikastuva ja kohoutuva suurmaiden tasalle varallisuudessa. Hän oli selittänyt, miten helppoa heinäin viljelys on esim. rukiin alaan. On pantava pellot kasvamaan heinää, on ruokittava lemmiä ja vietävä maito meijeriin. Siitä saadaan puhdasta rahaa, jolla vapaasti saa ostaa, mitä haluaa. Näin vapautuu kansamme karun turpeen orjuudesta ja kylmän sään vallanalaisuudesta, jossa se ennen on huokaillut.

Vanhat talolliset eivät oikein ottaneet uskoakseen tuota ehdotusta, mutta useimmat nuoret siihen ilomielin yhtyivät.

Köyhillä oli oma ajatuksensa meijerin perustamisesta. He uskoivat Jumalan koston nyt tulevan Oljolle ja hänen vaipuvan niin alas, että kuningas Nebukadnetsarin lailla ruohoa söisi. Meijeri taasen olisi se kultainen kuva, jota hän vaati kansan kumartamaan.

Mutta kun meijeri valmistui, eivät sen kiivaimmat vihamiehetkään voineet vastustaa sitä rahantulvaa joka siitä lähti. Alkoipa jo mökkiläisenkin viedä ainoan lehmänsä maidon meijeriin saadakseen rahaa. Omaatuntoa, joka tuppasi soimaamaan lohduteltiin sillä, että eihän maito jäänyt sinne, kulki vain kerran siilien läpi ja niin saivat lapset siltä sen syödäkseen tarvitsematta jäädä pelkälle happamalle leivälle. Tosin eivät pienokaiset ensin tahtoneet tottua uusmuotisen

maidon ytelään makuun, mutta nälkä ei kauankaan makua kaivannut. Vihdoin jäivät vain piiat ja rengit, — ne eivät milloinkaan tottuneet meijerimaitoon.

Rahaa alkoi ilmestyä jokaiseen taloon ja torppaan, sellaisiinkin, joissa ennen ei vuosikausiin oltu sitä nähty. Mutta varallisuuden leimaa raha ei lyönyt. Nuorten kukoistavat posket vain kalpenivat, muuttuivat sinteiksi, kuten meijerimaito ja uusia punaposkia ei lapsistakaan jaksanut nousta. Puvut muuttuivat vähitellen oman pellavan kudonnaisesta puotihetaleisen koreiksi. Talontyttärille ilmestyi päivänvarjoja ja hansikkaita, pitsejä ja kureliivejä. Eivät he uskoneet vanhojen varotusta, etteivät moiset hetaleet korista leveäselkäistä, suurikouraista, pellavapäistä maalaiskaunotarta. Edistys kulki nopein askelin, ei se vanhoista välittänyt. Kun raha ei riittänyt, alettiin myydä metsiä. Tiheät, ikivanhat metsät, joissa haltijoiden oltiin luultu piileilevän myytiin rahan edestä ulkomaille. Tilalle jäi alastomia ahoja. Kehuttiin puuttomien metsien paremmin kasvavan heinää, kuin tiheiden, joihin aurinko tuskin oli päässyt paistamaan.

Näin paljastuu vuosi vuodelta alaa valistukselle. Alastomilta ahoilta alkaa kaikua kaupungissa seipitettyjä lauluja entisten, kansan lasten sydämissä syntyneiden sävelten sijaan. Sivistyneiden sävelet olivat hienoja, vienoja ja sopusointuisia. Ne veivät kuulijan pois todellisuuden yhä yltyvästä rumuudesta, mutta eivät antaneet voimaa todellisuutta varten. Sivistyksen sopusointuinen sävel nosti innon, voiman, uljuuden ja rakkauden huippuihin asti, mutta ei jaksanutkaan kantaa alas, vaan — pudotti, laimeutui ja laimensi. — Yksitoikkoinen nuotti, joka ennen, syvien metsien aikoina oli kaikunut näillä mailla, ei se ollut jaksanut henkeä pilviin, näkymättömiin viedä. Se oli vienyt vain sinne,

mihin kunkin omintakeinen tunne jaksoi kutakin kottotta. — — —

Kolme talvea olivat kansakoulu ja sivistysseurat toimineet, kun keväällä saapui kylään suuri, korkeasti oppinut herra kesävieraaksi. Hän oli rouvansa kautta Oljon emännän tuttava ja mukanansa hänellä oli paljon opettelevaista nuortakansaa, joka kesäisen luonnonihailun ohella tahtoi opetella talvenkin varalle. Kaikki asettuivat he asumaan Suur'-Oljoon. Aartolahdella, kun ei oltu totuttu herroihin, heitä ensin ujos-teltiin, mutta kun ne eivät näyttäneet sen pahemmilta, kuin muutkaan ihmiset, alkoivat vaimot pyhäsiittäin käydä oikein läheltä katsomassa, miten ne sellaiset elivät. Ja tapahtui, että kun herrasväet aterioitsivat ulkona, seisoi väliin suuri joukko naisia ja lapsia heidän pöytänsä ympärillä tarkoin silmillään seuraten jokaista pöydässä istujan liikettä. Kesävieraat eivät siitä pitäneet ja kun jälleen pyhä-aamuna akat tulivat, lähetti suuren herran rouva piikansa sanomaan, että herrasväki ei tykkää siitä, että siellä asiatta juostaan. — Ylpeitä näkyivät olevan ja niiden piiatkin olivat niin koppavia, että akkoja ihan nauratti. Ruotsia puhuivat muka ja suomeakin vain puolin sanoin. Mikä kuitenkin eniten ihmetytti sydänmaalaisia, oli herrasväen ääretön unenpaljous. Kauniina kesä-aamuina ennätti aurinko jo kuivata kimaltelevat kastehelmet ja muuttaa ruohikon väsyneeksi, kun herrasväet vasta nousivat ja piika heille sänkyihin kahvit vei. Illan virkkuja ne kyllä näkyivät olevan. Myöhään yöhön kuului järveltä laulua ja herrasneitien kirkumista.

Tämän oppineen herran rouva innostui Oljon emännästä tekemään hänkin jotakin kansan hyväksi.

Paljon olikin vielä tehtävää, sen huomasi hän heti, vaimot puhuivat raa'asti, eivätkä osanneet kasvattaa

lapsiaan, kun itsekin olivat kaiken neuvon ja ohjauksen puutteessa. Heitä oli opetettava, heille oli puhuttava, heitä oli jalostutettava. Oli vaivalla millä tahansa kaivettava esiin ihmisyyys siitä synkästä verhosta, johon tietämättömyys sen kätki. Meihin sivistyneihin, ajatteli oppineen herran rouva, katsoo tuo pimeä, kurja, avuton kansa: auttakaa meitä, se huutaa käsiään ojenellen. Ja meidän velvollisuutemme on auttaa sitä, kohottaa sitä henkisemmälle kannalle. Kun itse on saanut niin paljon, paljon, eihän silloin saa olla itsekäs, eikä välinpitämätön kova-osaisia kohtaan. Vaimoilte oli opetettava lasten kasvatusta, heitä oli neuvottava laittamaan lapsilleen helposti sulavaa ja miehilleen voimakasta ja ravitsevaa ruokaa. Heille oli opetettava puhtauden ensi sääntöjä ja raittiin ilman terveydenhoidollista merkitystä.

Oljon emäntä oli aivan samaa mieltä.

— Ette voi aavistaa, rouva tohtorinna, hän sanoi, mikä työ minulla on ollut saada kansasta edes hiukan-kin pois noituuden ja taika-uskon henkeä. Puhetta-kaan ei tähän asti ole ollut muista edistyspuuhista. Olenkin suunnannut työni enemmän lapsiin ja nuorisoon kuin aikuisiin. Lapsethan ovat tulevaisuuden kansa ja niistä riippuu, minkälainen huomispäivä on oleva, valistustyö ei tee yhteen ihmispolveen näkyväistä hedelmää, se ei ole työtä tälle päivälle, vaan tulevaisuudelle. —

Aartolahden akat saivat kuulla asiasta. Suntion Liisa siitä ensin oli saanut vihiä ja hän sen kertoi toisille. Liisa ei ollut paikkakunnan ihmisiä, vaan kotoisin muualta, sillä paljon vieraita ihmisiä oli viime aikoina osunut kylään. Sitäpaitsi hän oli hiukan herraskaisellekin vivahtava, ei kuitenkaan niin paljon, ettei hyvin olisi toisten kanssa toimeen tullut, sen verran vain, että

parahiksi kelpasi herroille pyykkäriksi ja huoneiden siivoojaksi. Oli, näet, suntion tytär ja oli ollut kaupungissa huusana. Pyykkirannassa, kun paljon vaimoja oli koolla, hän asiansa kertoi. Livepata kiehua porisi hiljasella tulella, järvellä loiskivat pienet laineet ja kesäinen taivas kaareili heidän yllään.

— Nythän ne herrasväet rupeavat mökkiläisten akoille opettamaan lastenkasvatusta ja ruoan laittoa, hän aloitti.

Syntyi hiljaisuus, ei muuta kuulunut, kuin veden solinaa pesupunkista. Liisa odotteli sanojensa vaikutusta.

— Höpsis! Kymmenen tenavata olen tehnyt, eikä siihen ole herrojen apua tarvittu, sanoi vihdoin Hiskian Eliina, suuri, kesakkanaamainen, äkäsen luontonen vaimo.

— Joka vuosi minäkin terveän lapsen olen potkaissut, vaikken olekaan herrojen kouluuttama, rehen-teli ahdasrintainen ja yskivä Jussin Anna. — Ja kyllä minä suolavesikupin ja leipäkannikan porstuan hyllyltä osaan pöydälle viedä ilman herrojen apua.

— Oletteko hulluja, hah, hah, haa, nauroi Liisa. — Luuletteko herrojen teille lapsenteko-taitoa opettavan. Nähkääs, asia on tällainen. Antakaa, kun minä oikein juurtajaksan sen teille selitän, mutta keitä sinä, Sepän-Iida kahvia, niin minä sill'aikaa juttelen.

Sepän-Iida, pitkä, laiha, suurihampainen ja totinen ihminen alkoi keittää.

— Juu, nähkääs, puhui Liisa, juu, asia on niin, että herrasväki on tullut huomaamaan, että köyhien lapset ovat huonosti kasvateuttuja ja että köyhät miehet ovat huonosti ruokittuja. Ja sitävarten — — —

— No, jo minut riivattu vei, keskeytti Hiskian-Eliina puheen ja ruiskasi märällä lakanalla kehlon lai-

taa. — Vai ovat meidän lapsemme huonosti kasvatetuja. Voi sen tuhat tulimmaista, miten minua sapettaa. Vai eivät ne ole hyvin kasvatettuja. Mitenkähän heidän omien kakarainsa laita on, saiskohan sitä kysyä. Hyi, vieläkin kiukuttaa, miten ne toisella viikolla minua kohtaan käyttäytyivät. — —

— No, mitä silloin tapahtuikaan, utelivat toiset.

— Mitäkö tapahtui? Kun minä menin Oljoon villankehruuta hakemaan, niin on niitä herrain puolikasvuisia kesäsyöttiläitä juuri uimaan menossa. Niiden piti jo hypätä veteen, mutta minut nähtyään asetuivatkin tie puoleen rivissä seisomaan. Siinä ne nyöpelit seisoivat ihkasan alastomina minuun päin, eivätkä vähänkään hävenneet.

Olisit sylkäissyt vasten naamaa, sanoi Suntion Liisa.

— No niinhän minä teinkin. Minä sylkäsin ja sanoin: hävetkää toki silmänne puhki, kun vanhaa naista pilkaatte. Olettepa tekin koreita papin alkuja, vai mitä syötinkejä teistä tehdään! Viekää toki ihmissyytenne Oljosen sioille, kun se noin rumaa on ihmisten ilmoilla ja älkää minulle kelvottomuuttanne näytelkö, ei se minua ollenkaan ilahuta. Sanoin ja sylkäsin vielä kerran yhtä mokomaa. Voi sun vietävä, vai alkavat ne meitä opettaa! No jos kaikki herran alut ovat samallaisia, kuin ne itseään näyttelevät poikaset, niin eihän kunniallinen nainen saa mitään rauhaa. Parasta on, etteivät pistä nokkaansa minun mökkiini! Panisivat ennen minut opettamaan heidän lapsilleen, miten vanhoja ihmisiä kohdellaan, — siinä!

— Herrojen lapset ovat ristillisen kurin puutteessa, sen minäkin olen tullut huomaamaan, sanoi Jussin Anna.

— Olkaa jo rällättämätä, että Suntion Liisa saa kertoa, miten ne siunatut herrat ovat päättäneet meitä opettaa, kielsi Sepän Iida.

— Juu, jatkoi Liisa, ne aikovat tehdä köyhien lapsista hienoja, että ne lakitta päin osaisivat kumartaa herroille ja kaiketi he sitten opettavat teidät syömään hienoja ruokia.

— Jaha, sellaistaako, jossa on sotkettua lihaa, kananmuna, vehnäkorppua ja maitoa yhdessä — — —. Eliina puistutti.

— Entä hattu? Määrätäänköhän hattu, luuri ja silmälasit, tiedusteli totinen Sepän Iida.

— Ja opetetaanko makaamaan puoleen päivään, kysyi Anna.

— Hei, akat, innostui Hiskian Eliina, jähka minä olen oppinut hattua pitämään ja sianrasvassa keitettyä muna syömään, niin minäpä en päivää sano muille, kuin itseni näköisille.

— Koska he sitten alkavat, kysyi Anna.

— Syksyllä, kuulema. Laittavat kai oikean koulun Oljoon ja rouva lähettää kaupungista opettajan.

— Vai syksyllä. No ensi työkseen ne alkavat vilulla tappaa, niillä kun pitää aina olla ikkunat auki.

— Kyllä sitä kylmässäkin elelee, lohdutti Hiskian Eliina. — Sitten minäkin keitän kermaan mannaryynipuuroa ja panetan suolatonta voita puuron silmään. Kelpaa sitä Hiskiaksenkin ojaa kaivaa!

— Ja minä keitän särkeni siirapissa, lisäsi Anna.

— Hyi toki, sanoi Liisa. Minua illettää teidän mässäämisenne. Mutta kyllä minustakin siltä tuntuu, että pysyköön jokainen omissa oloissaan. Kyllä minä luulen köyhän lapsen oloonsa kelpaavan.

— Ja pitäkööt vain huolta siitä, että omat lapsensa oppivat ihmis-tapoja, vihotteli Eliina. Ja laittakoot ensi itse itselleen ilman piikkaa ruoan, vaikka rahaa on, etteivät tiedä mihin panna. Puhukoot vasta

sitten, miten köyhän voisi saada hengellensä elämään, siinä!

— Älä ole noin vihanen, Eliina, sanoi Suntion Liisa, minä tunnen herrasväet ja tiedän, että ne ovat hiukan lapsellisia. Ei ne tarkoita niin pahaa — — —

— Minä pippuria niiden tarkotukselle, ärjäsi Eliina, mutta sen minä vaan sanon, että eivät minun poikani joka vastaantulijalle hävyttömyyksiä tee, vaikkei niistä syötinkejä tulekaan.

— Akat, kahvi on jo valmista, ilmotti Sepän Iida.

Pyykkärit taukosivat työstään ja istuutuivat tulen ympärille.

Lahden toisella rannalla on koivumetsä. Sinne oli keskustelun aikana kerääntynyt herrasväkeä katselemaan kesäistä idylliä.

Järvi oli tyyni, hienoja, hopean kirkkaita karmeita vain kulki sen pinnalla. Vaimojen ääni kuului hyvin toiselle rannalle, mutta sanoja ei erottanut. Valkokset vaatteet, joita oli levitetty kuivamaan ruohikolle ja pensaiden oksille, kuvastuivat pitkinä juovina järven vihertävään kalvoon. Heinäsirkat surisivat ja perhokset tanssivat tuoksuvien kukkien ympärillä. Elämä oli niin ihanaa metsänpuoliselta, varjoiselta rannalta katsottuna. —

Vaimot alkoivat jälleen pestä ja puhella.

— Kyllähän elää kelpaa, kun tuon enempää ei elämänsä eteen tarvitse tehdä, sanoi Sepän Iida nyökäyttäen herrasväkeen päin. Hänen äänensä oli katkera.

— Ole vaiti, — Suntion Liisa koetti olla sukkela, — pianhan pääset samallaisille päiville, kun nyt vain kerkiävät opettaa sinut syömään herkkuja ja laiskottelemaan.

— Taitaisi käydä Iidan, kuten entisen akan.

— Kuinka sille sitten kävi.

Sepän Anna kertoi:

— Oli kerran akka, joka sai periä suuren, suunnattoman määrän kultarahoja. Ensin hän ei tietänyt, mitä niillä olisi tehnyt, mutta silloin joku tuttava neuvoi hänen ostamaan oikein kauniin rakennuksen, jonka ainoana maana olisi vain puutarha. Mitä semmoinen rahakas ihminen sen enemmällä maalla olisi tehnyt-kään, kuin mitä kelliäkseen tarvitsi. Akka teki neuvon jälkeen ja osti kauniin rakennuksen. Mutta rakennuksella ei ollutkaan puutarhaa. Ei se mitään, ajatteli akka, pianhan minä tässä joutessani puutarhan laitan. Ja kun hän oli tottunut työ-ihminen, ei hänen tullut mieleensäkään toisilla sitä teettää. Päivät pitkät hän ahkerasti kuokki, istutti ja mullitti. Hän laittoi kauniita kukka-penkkejä, puita ja ruusupensaita. Hän oli niin onnellinen rikkauksistaan, että toivoi saavansa elää ijankaikkisesti. Vihdoin oli puutarha kunnossa ja akka rupesi nauttimaan laiskan päiviä. Hän rupesi kahvipannun ääressä istumaan puutarhan penkillä. Mutta miltä se ahkeralle maistui. Jo toisena päivänä hän suuttui ja väsyi kukkien katselemiseen.

— Miten hänelle sitten kävi?

— Se myi pois koko paikan ja osti toisen, jossa jälleen alkoi ahertaa. Se ei tuntenut onnea missään muussa, kuin työssä.

— Eihän muuta onnea olekaan, myönsi Eliina, vaikka enhän muuta onnea ole koettanutkaan. Arvelen vain siitä, ettei mitään valmista ihmisen suuhun lennä, vaan kaikki on kovan vaivan takaa sinne raastettava. Jos Jumala olisi tietänyt ihmisen tulevan onnelliseksi ilman toimeentulonsa eteen ahertamatta, niin varmasti olisi hän sen onnelliseksi tehnyt.

— Miksi ei Jumala luonutkin ihmiselle kaikkea

valmiiksi. Se olisi käynyt samalla vaivalla, kun sille kerran kaikki on mahdollista, ajatteli Liisa.

— Tai olisi jättänyt koko ihmisen tekemätä, se olisi ollut kaikkein parasta.

— Älä sinä, Eliina, enää jatka ihmisten tekoa, pisti Liisa.

— Jaa, minäpä en olekaan yksin tekijänä — — —

— Solkkaamata suutanne, siinä, vihastui Iida. —
Kyllähän leikkiä saa puhua, mutta pilkkaa ei, ei aina-
kaan sellaisista asioista.

Nuoren herrasväen huomio oli järven toisella rannalla kääntynyt taivaan hattarapilvistä, veden väreilystä ja lintujen näppärästä lennosta pesu-akkoihin.

— Luonto on niin ihanaa, niin virkeää ja monipuolista, puheli silmät haikeina nuori neitonen. — Se on kuin Jumalan runoteos, jota me pienet ihmislapset saamme tutkia ja josta saamme oppia rakastamaan elämän ja olemassaolon kaikkeutta. Jospa vain kaikki ihmiset tulisivat tuntemaan luonnon ihanuutta! Jospa runotar saisi sauallaan koskea kaikkia ahtaita rintoja! Nuo vaimot, jotka tuolla vaatteita pesevät, tuskin tietävät olevansa järven rannalla, johon ääretön taivas, vihreä metsä ja kyläkunta niittyineen kuvastuu. Tuskin kuulevat he veden loisketta, joka syntyy heidän sitä käytellessään! Minä tahtoisin niin halusta huutaa kaikille ihmisille, että maailma on ylen kaunis, niin verrattoman ihana!

— Niin, te olette oikeassa, sanoi joku nuori herra, luonto on kaunis ja niin täydellinen, ettei ihmiskäsi kykene yhtä pientä kiveä siihen lisäämään.

— Näettekö sitten noiden pesuvaimojen liikkeitä, miten sopusuhtaisia ja ympäristöönsä sopivia ne ovat, neitonen sanoi.

— Luonto on täällä alkuperäistä, vastasi herra, samoin nuo vaimot. Niiden olemus on kokonaan luonnon mukaista. Ei siinä ole mitään tehtyä.

Yksi neitosista, joka talvisin kävi Ateneumissa piirustusoppia ja kutsutti itseään taiteilijaksi, oli alkanut piirustaa kuvaa pesurannasta. Kuva ei tahtonut olla oikein luonteva, eikä laisinkaan näköinen, mutta perspektiivin hän selitti olevan hyvän. Hän oli sen luonteinen, ettei hän koskaan onnistunut saamaan hyvää kuvaa itse paikalla. Hän vain valokuvasi tauhun muistiinsa, josta se vasta kypsyttyään saattoi luontevana esiintyä.

Herrat kuuntelivat ihastuneina. He seurasivat silmillään neitosten siroja liikkeitä, etsivät kukkasia, pujottelivat niitä puseroiden poimuihin, heittivät jälleen pois ja repivät uusia.

Neitokset vuoroin suuttuivat, vuoroin leppyivät, hyppivät kiville ja mättäille ja säikähtelivät. Otaksuivat kuivia, maahan pudonneita oksia käärmeiksi ja menneen vuoden käpyjä sisiliskoiksi.

Kaikkien mielestä oli niin hauskaa. Elämä oli niin ihanaa vapaassa, virkeässä luonossa pitkän, rasittavan talven jälkeen.

9.

Oljossa asuva herrasväki oli kovin tyytymätön sisäpiikaansa, sillä se samoili mieluisammin metsiä tai lojui nurmikolla, kuin piti huoneita siivossa ja huolehti, että kaikki olisi ollut tarpeellisessa kunnossa. Emäntä oli jo monta kertaa ihmetellyt, miten tohtorinna suvaitsi

sellaista palvelijaa ja hän kehotti tohtorinnaa ottamaan piian maalta, kaupunkilaisista kun ei ole mihinkään.

Rouva oli samaa mieltä ja antoi Suntion Liisan toimeksi hankkia sopivaa henkilöä.

Liisa kyseli kylältä. Paljohan niitä oli tulijoita, — käsitteet suuresta maailmasta olivat viime vuosien aikana melkoisesti muuttuneet, — mutta kaikki eivät niin vain kelvanneetkaan, sen tiesikin. Tohtorinna vaati sisäpiialtaan ei ainoastaan työtelijäisyyttä, vaan myöskin siroa ulkomuotoa.

— Tiedänhän minä yhden, sanoi Liisa, yhden, joka on sekä ahkera, että kaunis, mutta se on vielä kovin lapsekas ja tuskin sen vaari sitä päästääkään, vaikka saanhan minä koettaa.

Ja Suntion Liisa meni Erkin mökille.

Lapsuus oli pikku-Leenalta kadonnut, kuin unelma. Muorin kuoleman jälkeen oli hänen hartijoilleen tulleet kaikki ne huolet ja työt, joista vainaja häntä oli säästänyt. Kovaa oli todellisuus. Ei siinä ollut sijaa ihmettelylle ja ruunankummikin tuntui muinaiselta, menneeltä haaveilulta. Kauan oli Leenan jo tehnyt mieli pois suureen maailmaan, sinne, johon eivät kuulu yksinäiset, huokailevat tuulet. Kun Liisa puhui asiansa, joka yhdellä kertaa uhkasi aukaista satumaisen suurmailman portit, ihastui Leena.

— Mene vaan, sanoi vaari ottaen uunilta piippunsa ja alkaen sitä äänekkäästi imeä. — Mene vaan, Leena, mitäpä sinä tässä olostasikaan paranet. Minäkin kuolen pian ja sinä jäät kuitenkin yksin.

— Mutta te jäisitte niin yksin ja turvattomaksi, sanoi Leena jotakin sanoakseen. Sitten hänen tuli todenteolla ikävä vaaria. Se jäisi niin yksin ja turvattomaksi. Ehkä sairastuisi ja kuolisi jonakin pimeänä talviyönä. Ei, hän ei voinut jättää vaaria. Hän

on tässä niin kauan, kuin se elää ja sitten vasta. — —
Mutta entä jos vaari elääkin kauan.

— Mene sinä vaan, mentävähän sinun on kuitenkin. Mikäpä minun on tässä yksin ollessani. Pääsethän ihmisiin, eikä tarvitse joutua hunningolle.

— Mutta jos vaarin mieli on paha.

— Mitäpä minä siitä pahottelemaan. Enhän kuitenkaan saa sinua ikääsi pitää, joka kohta kuolen. — Vaari ei sanonut Leenalle, ettei hän enään kyennyt pitämään mökkiään, kun vanhat varat olivat loppuneet ja Oljon isäntä oli vuodesta vuoteen lisännyt päivätoitä. Tuskin omia töitään enään vaari jaksoi ja ensi talveksi oli hänen mentävä ruotiin. — Mene sinä vaan, Leena, kun pääset, parempia ihmisiä palvelemaan!

— En minä sentään taida — — —

— Sinun pitää mennä, minä tahdon, sanoi vaari kovettuneena.

Leenan mieli oli hyvä, että vaari hänet pakotti menemään.

Suntion Liisan kanssa hän lähti näyttämään itseään tohtorinnalle. Matkalla neuvoi Liisa, miten piti esiintyä. Hänen piti niitata syvään herrasväelle ja katsoa silmiin puhuteltaessa, — se näyttäisi rehelliseltä. Sitten, jos tohtorinna hänet ottaa, niin hänen pitäisi niiaten sanoa: onko tohtorinna hyvä ja opettaa minua, kun minä olen niin osaamaton ja tökerö, kyllä minä koetan sitten nöyryydelläni palkita tohtorinnan vaivat.

Sykkivin sydämin ja oudoin mielin kulki Leena Liisan rinnalla Oljoon näyttämään itseään. Liisa jatkoi neuvojaan:

— Ole nöyrä ja tottelevainen herrasväellesi, äläkä koskaan puhu vastaan, äläkä vastusta, vaikka vääryyttäkin kärsisit ja vaikka kuinka tietäisit olevasi oikeassa. Ei köyhän auta oikeuttansa katsoa, kärsien

se paraiten eteenpäin pääsee. Ja vielä toinen asia, Leena, vaikka oletkin vielä lapsi, niin sanon pahan oman tuntoni takia. Sinä olet suurisilmäinen ja sysi-musta ja olisit hyvin säilynyt täällä maalla, jossa sinua pidentään rumana, mutta herroilla on toinen maku. Ne, näes, luulevat mustaa kauniiksi. Älä siis usko herrasmiesten koreita puheita ja naimatarjouksia, eivät ne koskaan piika-ihmistä nai.

He saapuivat perille, Liisa vei Leenan kyökkiin. Siellä oli kaksi palvelijaa. Toinen sekotti muna ja korppua hakattuun, veriseen lihaan ja toinen kuori perunoita tehden hirveän paksuja kuoria.

— Ohhoo, onpa siinä korea tyttö, kenen se on, kysyi toinen palvelijoista.

— Siitä tulee tähän herrasväkeen piika, jos huolitaan, vastasi Liisa.

— Lapsihan tuo vielä on, ei se jaksa tässä olla.

— Kovaa on talonpojankin työ!

— Mitähän Emma-ryökinä tuosta tytöstä tykkää, nauroi toinen piika, se kun ei luule muita kauniita löytävänsäkään maailmasta, kuin hän.

Tohtorinna tuli kyökkiin, Leena ja Liisa nousivat seisomaan.

— Tässä minä nyt tuon tohtorinnalle tämän tytön. Se on turvaton tyttö-riepu ja olisi siunattu asia, jos herrasväki tahtois ottaa sen ja opettaa siitä kunnon piian.

Leena oli hämmästynyt tohtorinnan tulosta ja vetäytynyt Liisan selän taakse. Liisa veti hänet esiin.

— Tervehdi tohtorinnaa, Leena!

Leena rohkasi luontonsa, astui uljaasti rouvan luokse, ojensi kätensä ja silmiin katsoen sanoi: päivää!

— Voi, voi, hätäili Liisa, kuinka sinä olet köppänä sentään. Älä nyt toki kättele! Muistatko, miten minä sinua neuvoin?

Leena punastui korvia myöten ja koetti puhua tökertää: kyllä minä sitten nöyryydellä palkitsen, kun minä olen näin osaamaton.

— Höhlä, ärjäsi Liisa, oletko siinä! Tuskin tohtorinna ottaakaan sinua.

— No, no, nauroi tohtorinna, tyttöä on opetettu liikaa. En luule, että hän on niinkään höhlä, kun hän vaan saa olla ja puhua, miten itse haluaa.

Nyt uskalsi Leena jo hengittää ja katsoa asiaa luonnollisemmalta kannalta. Hänestä tuntui ihmeelliseltä, että herrasnainen saattoi noin hyvin käsittää. Miten voisikaan tehdä aivan niin, kuin toinen kääsee.

— Tahtoisitko tulla meille palvelukseen, kysyi tohtorinna.

— Tahtoisin.

Samassa tuli mieleen vaari ja vaarin mökki. Itku oli vähällä tulla. Hänestä tuntui, ettei hän enään koskaan saisi nähdä vaaria, ei avata porstuan ovea, eikä teljetä sitä kepillä. Keittiössä oli outo ruoan ja veden haju, kaikki oli niin puhdasta ja kirkasta, — häntä tukehduitti, mieli teki pois.

— Minä luulen, että hän on kiltti tyttö, sanoi tohtorinna Liisalle. — Minä otan hänet mielelläni, mutta en voi ottaa ennen kuin sitten kun lähdemme Helsinkiin.

Helsinkiin! Leena ihastui. Hän pääsisi vielä vähäksi aikaa vaarin luo ja sitten Helsinkiin!

Kun hän jälleen saapui vaarin mökille, huomasi hän jälleen paljon, mitä ei ennen ollut huomannut. Mökin seinä oli kallellaan, aivan kaatumaisillaan ja porstuan katto oli rikki. Suuri, lahonut laudanpätkä oli valunut alas ja jäänyt seinää vasten roikkumaan. Navetta oli tyhjä ja ikävän näköinen ja kotipihlaja oli alkanut sammaltua.

Vaarin luona tuvassa istui Melanderin Heta, sama, joka häntä oli ollut kastamassa. Heta oli kylältä saanut kuulla, että Leenasta tulee herrojen piika ja sitä varten hän oli tullut Erkin puheille.

— Sen minä vaan sanon, puhui Heta, että ei se onnekseen kaupunkiin lähde. Tiedän minä toki sen verran, vaikk'en paljoakaan tiedä. Eläsipä nyt Leenavainaja, niin eipä laskisikaan se lasta suden suuhun. Hoo, hoo. En tiennyt silloin, kun ma kasteessa vein Herran eteen tuon lapsen, että siitä piti maailman luuta tulla, siitäkin.

— Eikö Jumala mielestäsi kaupungissa olekaan sama, kuin täällä, kysyi Erkki. — Ja minä olen kuullut Helsingissä olevan satoja pappia ja kymmeniä kirkkoja, niin ettei sielläkään pakanana elää tarvitse.

— Pappiako Erkki pitää pirun vörmyntärinä? En minä sinuna, Leena, kaupunkiin lähtisi, kun täälläkin elää voi. Älä lähde, Leena!

— Suntion Liisa on jo toimittanut, vastasi Leena, en kai minä enään voi purkaa.

— Suntion Liisa, muka paras, se herrojen heiska, mikä lieneekin muualta tullut. Älä huoli lähteä! Minä olen sinut pyhästi kastanut samana yönä, kun äitivainajasi ruumiin pesin. Äitisi tuli sieltä hylättynä ja häväistynä sinua tänne synnyttämään, — nyt syksyllä tulee siitä neljätoista vuotta, ja samoin käy sinullekin, sano minun sanoneeni.

— Ole hörisemättä, ärjäsi Erkki, kun tuolla lailla orpoa evästelet. Mikä sinä olet ihmisen elämänsä elämänkulun ennustajaksi?

— Sen, mitä sanoin, sen sanon vieläkin, toisti Heta totisena. — En minä Leenalle mitään pahaa toivo, sen tietää Jumalakin. Mutta minkä minä sille voin, että sydämeni on haljeta, kun ajattelen, miten kova tämä

maailma on. Eikä Erkin tarvitse sitä pahastua, että minä Leenaa estin. En sitä kateudesta tehnyt.

— Kai minä sen tiedän, myönsi vaari, mutta mihinkäpä se lapsi-rukka joutuu täälläkään, kun minä kuolen? Eikä käy päinsä parempia ihmisiä pilkata. Kun se rouva kerran on luvannut ottaa, niin mikä on mennessä? Ihmisiinhan se joutuu, eikä hukkaan.

— Koska kerran vaarisikin niin tahtoo, puhui Heta Leenalle, että sinunkin pitää lähteä ulos avaraan maailmaan, niin mene, kai se on niin sallittu. Mutta älä ylenkatso minun sanoja, kun sanon, että maailman polku on pitkä ja pimeä. Se on kuin aava meri, jonka viitat tuuli on vienyt. Lintunen tietää ilman suunnat ja koko maailma on sen turvapaikka, mutta niin ei ole laita ihmislapsen. Mutta muista, että Jumala asuu tai-vaassa ja on jo ennen meidän syntymistämme määrännyt meille elämän onnen tai onnettomuuden.

Vaari huokasi. Suuret kyyneleet tulivat hänen silmiinsä.

Leenaan eivät Hetan neuvot mitään vaikuttaneet. Hän ajatteli kaupunkia ja kaikkea sitä uutta ja outoa, joka hänellä oli oleva edessään.

Mutta kun se aika lähenei, jolloin Leenan piti matkustaa Helsinkiin, tuli hänen jälleen kova ikävä vaaria. Tuli muori-vainajakin mieleen. Tuossa oli vielä muorin lypsinkiulu, tuossa rukki, tuossa kuontalohara ja sukkula. Kaivolla oli sama ämpäri, jolla muori oli vettä nostanut, sama polku vei kaivolle, kuin silloinkin. Missähän muori oli? Kohta kuolee vaarikin. Mökki jää tyhjäksi, tai tulee joku toinen siinä asumaan. Se asuu jälleen kauan ja sekin kuolee. On ollut aika, jolloin ei muoriakaan vielä ollut ja nyt häntä jälleen ei ole. Vaikka maailma seisoi monta sataa tuhatta vuotta, niin ei muoria enää koskaan olisi maan päällä.

Kaikki ihmiset kuolevat, mutta maailma ei koskaan ole tyhjä ja kaikki ihmiset ovat tuttuja keskenään, vaikka aina uusia syntyy. Anni-tätikin oli ollut ja ollut niin hyvä — — —.

Tuli syksy. Aartolahti jäi omien kyläläistensä haltuun. Kesävieraat olivat lähteneet pois. Niiden mukana Leenakin.

Erkin mökissä asuvat uudet ihmiset, vastaanainut pari, entinen piika ja renki. Vaarilta olivat he ostaneet mökin ja talous-kalut. Paljoa ei ne maksaneet, mutta paljon arvoisetkaan eivät ne olleet. Lahoja olivat niin mökki, kuin kalutkin, niinkuin niiden entinen käyttäjäkin, mutta parempiin ei nuoren parin varat riittäneet. Voimaa toki oli ja intoa. Hätävaraksi vain vanhaa ostettiin, kunnes uusia, mallikkaita ja kestäviä ennätettäisiin hankkia ja uusi, ihan uusi ja mukava mökki rakennettaisiin.

Turhaa on nuorten tulokkaiden unelma. Uutta ennättivät he vain hankkia sangon, kiulun, taikina-pytyn ja kehdon, kun heille syntyi pieni poika, joka satoi äidin pois ansiotyöstä. Seuraava vuosi toi toisen ja kolmas kolmannen, alinomaa siunasi Herra nuorta paria uudella tulokkaalla. Toiveet uuden mökin saamisesta raukesivat pian. Nuori, puutteiden kuihduttama mies paikkailee joka syksy mökin kattoa ja nurkkia, että pienokaiset siellä sisällä säilyisivät yli kylmän talven. —

Vaari on joutunut ruotiin.

Odottamaton se tapaus ei Erkille ollut, kauan hänen oli tiennyt, vaikkei hän sitä ennen ollut ajatellut sen enempää. Olihan aivan luonnollista, että kun omat voimat loppuivat, täytyi turvautua toisten armoon, sillä kukapa pienessä mökissä suuren suurien säästöjä-

kään teki. Nälkää Erkin ei ollut koskaan tarvinnut kärsiä mökissään, lapseton kun oli. Ja vaikka puolet ajasta olikin mennyt maanvuokran maksuun, oli hän ollut rikaskin toisiin mökkiläisiin verraten. Utta oli hänellä aikoinaan ollut kaikki, niin vaatteet, kuin talouskalutkin. Hyvä oli ollut elää, mutta kun rikkaus oli ollut tavarassa, oli se kadonnut aikojen kuluessa.

Oudolta sentään tuntui olo vieraan nurkassa ja tielläkin tuppasi olemaan. Ilkeältä tuntui, kun sanottiin, että kuolemaankin jo joutaisi — —. Eipä siksi että hän kuolemaa olisi pelännyt, ei ollenkaan. Mieli-kin paloi jo tuonelaan, Leenan luokse, vanhan elämänkumppanin, mutta muuten vain sydäntä jääti, kun sellaista toivomusta kuuli lähimmäisten, omien pitäjäläistensä suusta. Vaikka niin hän itsekin ennen oli sanonut, kun vaivaisen näki, että kuolemaankin jo joutaisi — — —.

Uljas oli sen talon isäntä kirkonkylässä, johon Erkki ensinnä joutui, uljas nyky-ajan mies. Emäntä ei ollut ylpeä, vaan pieni ja hiljainen, vaalea. Antoi joskus pienokaisensakin vaarin syliin ja se oli hauskaa. Silloin tuli Erkin mieleen aina pikku-Leena — — —.

Muistaneekohan hän enään ukkoa? Missähän lie-nee pikku-Leena — — —.

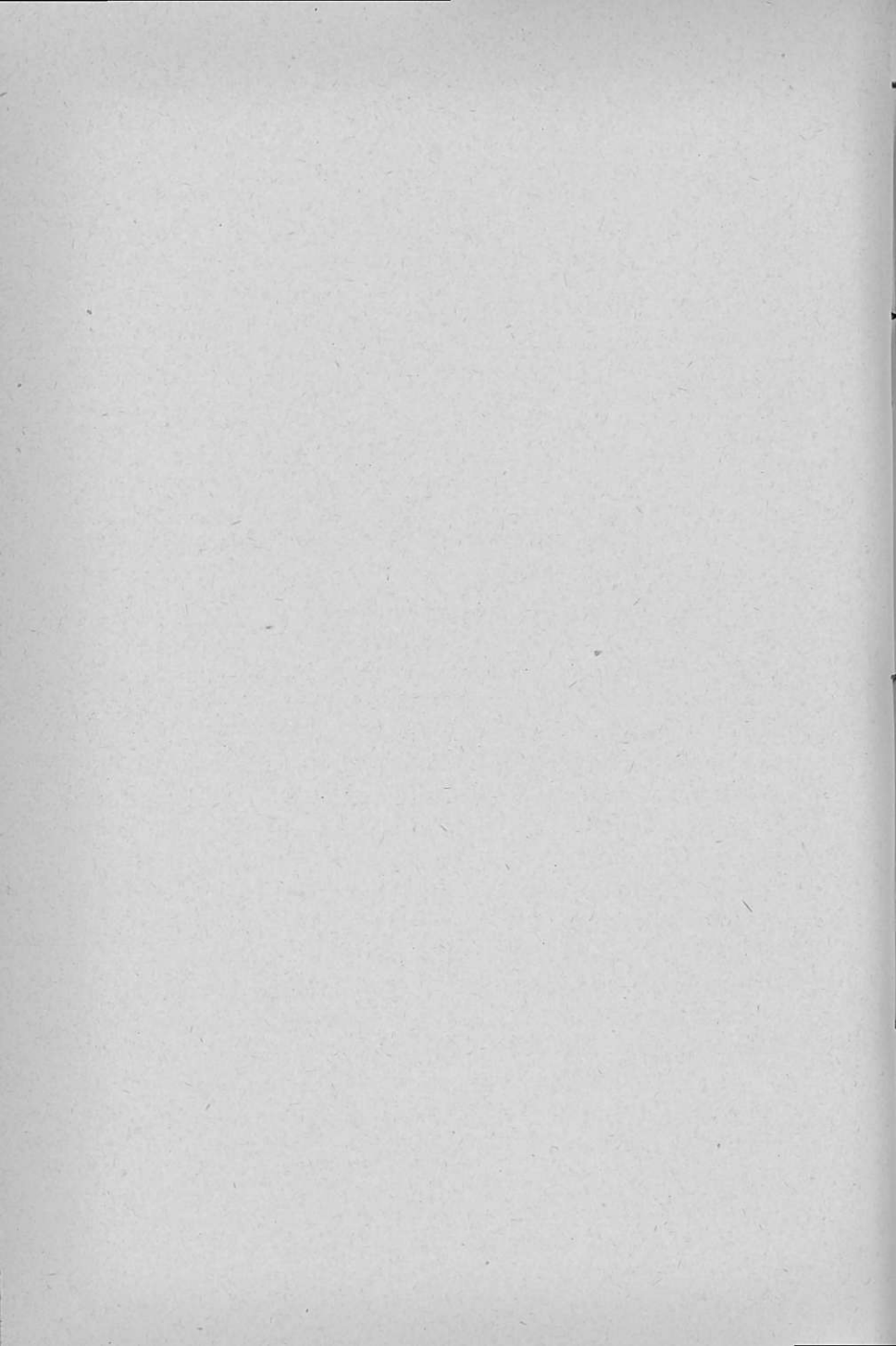
Rengit ja piiat olivat ilkeitä ja nauroivat Erkin omituiselle huulien liikunnalle, joka tuli siitä, ettei hänellä ollut hampaita. Sanoivat vaarin käyvän jälleen lapseksi, joka rinnan asemasta huuliansa imee. Isäntä torui renkejä ja piikoja ja sanoi saman kohtalon heitäkin uhkaavan, jahka yhtä vanhoiksi pääsevät. Sitä eivät rengit, eivätkä piiat usko. Heidän suonis-asaan virtaa uhkuva elämän voima ja he luulevat kykenevänsä valmiista, hedelmällisestä maailmasta murta-maan itselleen onnea ja runsasta ravintoa vanhankin

päivän varalle. Mutta isäntä on sivistynyt mies ja hän hymyilee moiselle uhmailulle.

Muuten käy isännän sääliksi köyhän kansan kova kohtalo, ruodille joutuminen, jossa vanha aina joutuu nuorten pilkaksi ja saa kärsiä nälkääkin monin paikoin. Hän oli ensimmäinen, joka kuntakokouksessa ehdotti epäkohdan korjaamiseksi vaivaistaloa. —

Sellaista Erkkikin toivoi. Siellähän olisi toisiakin hänen laisiaan, jotka ikäänkuin niitetyt ja auringon paisteessa kuivatut heinät olisivat haravoituina yhteen ja samaan paikkaan.

II.

I.

Leeni, joksi Leenaa kaupungissa oli alettu kutsua, ei kauan palvellut sitä herrasväkeä, jonka kanssa hän Aartolahdelta oli lähtenyt.

Tohtorinna tosin piti paljon Leenistä, — häntä miellytti tytön hiljainen, mietiskelevä, hiukan tottelematon luonne ja siro, omintakeinen käytös, mutta samalla oli tohtorinna tullut huomaamaan, että tytöstä uhkasi koitua kaunotar ja se huolestutti häntä. Nuoret miehet katsoivat ihastunein silmin tyttöä, eikä rouva uskaltanut ottaa edesvastuulleen sitä vaaraa, mikä nuorella, kauniilla palvelijattarella oli perheessä, jossa asui ja kävi paljon nuoria miehiä.

Hän puhui asiasta miehelleenkin, tohtorille. Leeni oli silloin ollut heillä puoli vuotta.

— Tuskin siinä mitään pelättävää on, lohdutti tohtori hetkisen mietittyään. — Tyttö tuntuu minusta järkevältä naisen alulta ja jos hän on kaunis, niin hyvähän se on, hän voi saada itselleen kelpo miehen.

— Voi, Wilhelm, älä puhu noin kevytmielisesti. Tietysti tyttö on hyvä, eikä hän omasta tahdostaan koskaan lankeisi, mutta miehet ovat niin ajattelemattomia — —.

— Selitäpä minulle, Elli, sanoi tohtori, mikä siihen oikeastaan on syynä, että äidit niin ajattelemattomia miehiä kasvattavat? Sinä olet valmis ajamaan turvattoman tytön pois luotasi varjellaksesi häntä onnettomuudesta ja kuitenkin käy meillä paljon miehiä ja nuorukaisia, joita täydellä syyllä voisit pitää nuorten tyttöjen viet — — —

— Sitäpä varten juuri tahtoisinkin lähettää Leenin takaisin maalle, pois täältä suuresta kaupungista. Enkä minä ketään erityisesti voi epäillä, enhän minä tahdo tuomita — —

— Minusta, jatkoi tohtori, olisi parasta, että pitäisit hänet täällä. Missä luulet hänen olevan sen paremmassa turvassa?

— Kotonaan, maalla.

— Aijotko todellakin lähettää hänet maalle?

— Sitä olen hiukan ajatellut.

— Mutta entä jos tyttö ei tahdokaan mennä maalle?

— Voinhan koettaa. — Tohtorinna kutsui Leenin sisään. — Leeni, alotti hän suoraan asiansa, etkö haluaisi lähteä jälleen maalle, vaarisi luo, joka ehkä hyvinkin kaipaa sinua.

— En!

— Miksi et?

— En, vastasi Leeni jälleen ja aikoi lähteä.

— Odota!

Leeni jäi kynnykselle. Vallaton, musta hiuskiehkura oli valunut otsalle ja silmissä liikkui vaihtelevia ilmeitä. Kaupunkilaispuku sopi hänelle hyvin.

— Eikö sinun ole yhtään ikävä vaariasi, kysyi tohtorinna.

— On.

— Miksi sitten et tahdo mennä hänen luokseen?

— Näkihän tohtorinna jo minua tuodessaan, että

minun oli ikävä vaaria, miks'ei tohtorinna silloin kehotanut minua jäämään. Sitäpaitsi onkin vaari nyt ruokolla, ei hänen luoksensa enää pääse.

— Katso, jatkoi rouva, minä antaisin sinulle vähän rahaa — — — ja voisithan palvella maalla — — —, näes, tämä suuri kaupunki ei oikein sovi nuorelle työlle. Maalla on parempi.

— Onhan täällä kaupungissa paljon nuoria tyttöjä, Leeni virkkoi, — enkä minä pyydä tässä paikassa olla, kyllä minä aina palveluspaikkoja saan.

— Älä ole vihanen, Leeni, pyysi tohtorinna, en minä sitä sillä sanonut, että sinun muuttaa pitäisi, — —

Leeni ei jäänyt kuuntelemaan, mitä tohtorinnalla olisi ollut sanottavaa. Hän juoksi keittiöön ja alkoi itkeä. Iida, kyökkipiika lohdutti häntä.

— Niinkuin ei Helsingissä paikkoja saisi parempiakin. Eihän sinun, Leeni, siltä tarvitse maalle mennä että tästä paikasta muutat. Mokomaakin kitupiikki herrasväkeä, eivät edes kertaakaan teatteriin kustanna,

— Oletko sinä ollut useinkin teatterissa, kysyi Leeni, joka Helsingissä ollessaan ei vielä ollut käynyt missään huveissa.

— Olen, uhosi kyökkipiika, minä olen satoja kertoja käynyt teatterissa ja tansseissa. Jopa sinäkin kerran pääsisit teatteriin, niin ihmettelisit itsesi pilalle. Siellä kun näkee edessään oikeita vuoria, metsiä ja järviä, maita ja taivaita ja kuulee ukkosen jyrisevän ja salamoivan. Hyvänen aika, miten se on mahtavaa ja suurenmoista. Siellä näkee tapauksia aivan luonnollisina. Miten rakkaudesta saadaan kärsiä ja kaikkea. — —

— Voi, jospa minäkin pääsisin, huokaili Leeni.

— Miks'et pääse, jos vaan tästä paikasta pois lähdet.

Leeni teki kyökkipiian kanssa päätöksen. Samana iltana sanoivat he molemmat itsensä irti.

Tohtorinna ei tahtonut Leenille antaa päästökirjaa muuten, paitsi että Leeni lähtisi maalle.

— Maalle minä en lähde, sanoi Leeni päättäväisesti. — Sitä varten en sieltä ole tänne tullutkaan.

— Mutta jos minä lähetän sinut maalle, uhkasi tohtori. — Minulla on siihen oikeus, kun olen sinut tänne tuonutkin.

Leeni punastui.

— Minä en ole mikään nyytti, jota niin vaan saa tuoda ja lähettää, hän sanoi ääni värähdellen. — Kun minä olen köyhä, jonka työllänsä pitää itseään elättää, niin saan kai itse valita olinpaikakseni sen, missä helpoimmin voin ansaita.

— Jää sitten meille, pyysi rouva, minun on vaikea laskea sinua muualle.

— En jää! Minä en tahdo olla kenenkään tiellä!

— Mutta sinulla ei ole papinkirjaakaan täällä.

— Tuskin sitä on sielläkään, sanoi Leeni, ei minua pappi ole ristinyt.

Paikanvälitystoimiston omistaja, vanha, lihava, juoponnäköinen rouva tarkasti Leenin kasvoja ja vartaloa enemmän, kuin todistusta, jonka tyttö hänelle antoi.

— Mistä olette kotosin, hän kysyi karkealla ja pöhöllä äänellä, joka teki Leeniin ilkeän vaikutuksen.

— Aartolahdelta, vastasi Leeni hiljaa. —

— Puhukaa kovempaa, käski rouva. — Minä en pidä kuiskuttelusta. Ihmisen pitää esiintyä reilusti ja ylpeästi, vaikka räsyet kintuissa roikkuisi. No, mistä olet kotosin? Minun tapani ei ole teititellä lapsia.

— Aartolahdelta.

— Hm! Missä se on?

Leeni ei osannut selittää. Hänellä ei ollut mitään käsitystä maantieteestä.

— Onko se Suomessa, vai Indiassa? — Rouva nauroi kurkun täydeltä omalle sukkeluudelleen.

Leeni ei vastannut mitään. Häntä hävetti seisoa keskellä lattiaa kädet suorina sivuilla ja häntä harmitti rouvan ivailu.

— Sinä et taida tietää, jatkoi rouva, missä India on. Se on toisella puolen maapalloa, mutta samapa se, missä India on. Sinä haluat kai paikkaa, niinkö?

Rouva aikoi nousta ottamaan hyllyltä kirjaa, johon olisi merkinnyt Leenin nimen, mutta horjahti ja putosi jälleen istumaan. Hän oli juovuksissa. Toisen yrityksen jälkeen hän pääsi ylös, tyrkkäsi tuolin kolisten syrjään ja hoiperteli hyllyn luo, missä oli joukko likasia kirjoja ja papereita. Sieltä hän otti pitkänomaisen, kovin tahraantuneen kirjan, toi sen pöydälle, istua romahutti jälleen ja kohottaen rinnan kohdalta korsettiaan alkoi käännellä lehtiä.

— Jaa, mikä sinun nimesi olikaan?

— Leeni.

— Sukunimi?

— Aliinantytär.

— Leeni Aliinantytär, se nyt ei ole oikein sopiva nimi, koeta keksiä itsellesi oikea sukunimi, se kuuluu asiaan. Minkälaista paikkaa haluat?

— Samahan tuo on.

Rouva tarkasteli jälleen Leenin kasvoja ja vartaloa.

— Sinä olet peräti soma tyttö! Etkö haluaisi hotelliin. Minä tunnen erään hotellin rouvan, joka tarvitsee piikaa, tiskerskaa juuri nyt. Hän on oikein kiltti rouva. Tahtoisitko sen paikan?

— Samahan tuo on.

— Jaha. Voit tulla huomenna samaan aikaan jälleen tänne. Ole hyvä, sisäänkirjoitus yksi markka!

Leeni laski ainoan viisimarkkasensa pöydälle ja odotti loppua takaisin.

— Jaha, siis huomenna, toisti rouva huolimattomasti ja pisti rahan laatikkoon.

Leeni ei kehdannut pyytää neljää markkaa takaisin.

Kadulle päästyään häntä alkoi kaduttaa, ettei ollut pyytänyt rahaansa pois. Sitten kadutti, että oli mennyt koko paikkaan. Huomenna hän ei enää menisi. Leenin tuli haikea ikävä tohtorinnaa. Hän päätti huomenna mennä tohtorinnan luokse takasin ja pyrkiä jälleen hänen palvelukseensa.

Iida, tohtorin herrasväen entinen kyökkipiika oli toimittanut Leenin asumaan sisarensa luo, joka oli työmiehen vaimo. Asunnon emäntä tuli kovin iloiseksi, kun sai kuulla, miten Leenin oli onnistunut. Oli ilta ja mieskin oli kotona.

— Katsohan, mikä onni tuota tyttöä potkii, puheli vaimo miehelleen, — kun pääsee hotelliin palvelemaan. Jos sellaisissa paikoissa pääsee rouvansa suosioon, niin voipa vielä kohota puhvettineidiksikin. Voi se niinkin veikeästi käydä!

— Kyllähän siihen virkaan nätilä naamalla päästään, myönsi mies. — Annathan minullekin sitten ryyppyn, jos satun pennitönnä olemaan?

— En minä taida sentään mennäkään koko paikkaan, kaihtoi Leeni, minusta tuntuu niin vastenmieliseltä. Se rouvakin oli juovuksissa.

— Herran takia, siunasi vaimo säikähtäen, vai et menisi, vaikka hotelliin pääsisit. Mitä sinuun kuuluu paikanvälitysrouvan juoppous. Kiitä onneasi, kun

niin hyvän paikan saat! Et taitaisi nielaista, vaikka valmiiksi paistettuna saalis suuhusi lentäisi?

— Mutta kun se tuntuu niin vastenmieliseltä, esteli Leeni. — Ja eiköhän Helsingistä muita paikkoja saane?

— Vastenmieliseltä, toisti vaimo. — Luuletko sinä olevasi niin arvokas henkilö, että oikein mielen ja oman-tunnon mukaan voisit elämäsi asettaa? Piika, kuin piika! Sen vaan sanon, että katua saat, jos et nyt onnen koukkuun tartu!

— Anna tytön itsensä tehdä, niinkuin parhaaksi näkee, sanoi mies. — Älä mene houkuttelemaan. Jos vielä turmioon joutuu, niin sinua syyttää!

— Syyttäköön, jos niin kelvoton on! Ja mikäpä ihmistä turmioon vie, muu, kuin oma itse? Turhaa luuloa, että hotellissa muka pahuus naiseen paremmin tarttuu, kuin muualla. Olen kuullut, että nunna-luostareihinkin on paha päässyt, vaikka siellä aina Jumalaa rukoillaan. Tapetuita lasten luita on löydetty permantojen alta. Muuten minä tunnen monta naista, jotka ovat hotelleissa palvelleet ja mikä niitä vaivaa? Henrikssonska esimerkiksi.

— Tunnen minäkin monta kapakkanaista, nauroi mies. — Samaa hameväkeä ne on ne, kuin muutkin. Minä viisi välitän teidän puuhistanne. Tuo sinä, minun hilssuni, puuroa ja silakkaa pöytään, pöyhi sänky pehmoseksi, että pääsen nukkumaan ja kessahda itse viereeni, niin elämä on kuin silkkiä!

— — — Myöhään iltaa valvoivat vaimo ja Leeni. Vaimo kertoi, miten viehättävää hotellissa olo on ja miten paljon siellä voi ansaita. Leenikin innostui. Toisaalta kuvaili vaimo, kuinka kurjaa köyhän, naidun naisen elämä oli, miten vailla kaikkea, mikä elämän tekee hyväksi ja miellyttäväksi. Kymmenen vuotta hän oli ollut naimisissa, mutta koko sillä ajalla hän ei ollut

saanut muuta, kuin kaksi pumpulista hametta. Vanhoilla, tyttönä ansaituilla vaatteilla oli täytynyt tulla toimeen. Nekin alkoivat hajota ja uusia ei ollut tiedossa.

Leeniä kauhistutti sellainen kohtalo.

Mies nukkui sängyssä ja kuorsasi pitkään ja raskaasti. Sen nenä tuhisi ja alahuuli oli vetelästi lerpallaan. Likaset, paikatut verhot peittivät akkunoita ja mustaksi maalatun, kuluneen piirongin päällä oli harmaalta heijasteleva peili. Suuri, värjätty ruohovihko oli kummallakin puolen peiliä. Toinen vihoista oli hopean värisessä lasivaasissa, mutta toisella oli astiana nokaton teekannu. Seinässä oli vinollaan iso, käsin maalattu taulu esittäen rusakanmyrky-viherjäistä kenttää, jonka keskellä uljas valkoinen linna kohoutui. Kentällä, linnan pihassa oli plonningin sininen lammikko ja siinä uiskenteli perätysten kahdeksan lumivalkoista joutsenta. Lammikon vieressä oli punakantinen kaivo ja kaivon kannella katoliikin papin pukuun puettu mies kädet leveellään. Oikean käden peukalosta roikkui suunnattoman suuri vesitiinu. Taideteosta ympäröi kulunut, paikottain lohkeillut, kullattu kipsiraami. Huone tuntui kostealta ja kylmältä.

Vaimo riisui yltään vaatteet, kävi maata miehensä viereen ja nukkui heti.

Leeni valvoi, uni pysyi kaukana. Tulivat mieleen mummu ja vaari. Siellä niiden luona oli ollut niin lämpöistä ja kaunista. Aurinko oli aina paistanut sisään pienestä akkunasta ja kello oli tikuttanut rauhaa. Vaari ja muori olivat nukkuneet pehmeästi ja tyyneesti.

Nyt oli hän yksin, turvatonna ja huomina päivä kuvastui kauhistuttavana mieleen. Hän olisi halunut pois, jonnekin kauas. Vihdoin hän nukkui ja näki unta vaarin ja muorin mökistä. — — —

Kun Leeni aamulla raotti silmiään, näki hän vaimon kykkysillään uunin ääressä tihrailevan ja äkäilevän kahvipannun kanssa. Mies kääri likasia räsyjä jalkainsa ympäri ja kiroili, kun ne eivät tahtoneet mennä saappaisiin. Huoneeseen tuli haikua ja outoa, tuoretta lämpösen tihkua. Leeni painoi silmänsä jälleen kiini ja oli nukkuvinaan.

— Nouse ylös, Leeni, sanoi vaimo pitäen höyryävää kahvikuppia Leenin nenän alla. — Nouse ylös, tänään sinä olet viimeistä päivää meillä.

— Eihän se ole sanottu, vastasi Leeni, tokko se huoliikaan minusta.

— Hui, hai, mitä sinä puhut! Kyllä se sinut huolii! Sinä, joka olet noin kaunis ja mukava! Ja sanopa minun sanoneeni, että vielä sinulle onnen päivä koittaa! Sinä voit vielä päästä herralle vaimoksi! Hotelleista usein naidaan nättejä tyttöjä!

— Älkää nyt — —!

— Ole sinä vaan! Kyllä minä tiedän! Ja jos vaikka vain näön vuoksi pysyttelet puhtaana, niin sitä parempi.

— Olkaa nyt siinä, — — — kukapa minusta, köyhästä tytöstä!

— Herratko olisivat mielestäsi niin kollomaisia, että rikkautta naisivat! Oo nejt!

Leenistä tuntui vaimon puhe hyvältä. Se rohkesi häntä ja erinomasella huolella hän pukeutui lähtiessään paikanvälitystoimistoon.

Hotellin rouva oli jo odottamassa, kun Leeni tuli sisälle toimistoon. Hän oli pitkä, paksu, rintava ja hyvin ylpeän näköinen. Hän katseli tarkoin Leeniä ja puhui toimiston rouvan kanssa ruotsia. Leeniin hän teki kunnioitettavan, hiukan pelottavan vaikutuksen.

— Osaatko sinä ollenkaan serveerata, kysyi hän Leeniltä murteellisella suomenkielellä.

— En, vastasi Leeni syvään niiaten. —

Rouvaa näytti miellyttävän tytön niailu, sillä ystävällisemmällä äänellä hän kysyi:

— Voisitkohan sinä oppia serveeraamaan?

Leenin mieleen tuli Suntion Liisan neuvo.

— Voisiko rouva opettaa minut mielensä mukaiseksi, hän niiaten sanoi. — Kyllähän siitä on rouvalle liika paljon vaivaa ehkä, mutta kyllä minä koettaisin nöyryydellä ja kuulijaisuudella palkita rouvan vaivat!

Leeni oli voittanut.

— Minä opetan tytöstä puhvettineidin, sanoi hotellin rouva ihastuneena. — Hän on kaunis tyttö ja hänellä on taipumusta hienouteen — — —

Ihastuneena asioiden sujuvasta käynnistä päätti Leeni mennä entiseen palveluspaikkaansa uhmailemaan — — —

Hän oli tohtorinnalle luvanut käydä silloin tällöin itseänsä näyttämässä. Mitähän tohtorinna nyt sanonee — — —!

Mutta tohtorinna näyttikin aivan kuin pelkäävän häntä, kun hän oli kaiken kertonut. Ja tohtori itsekin tuli keittiöön, mutta ei ollut ollenkaan ystävällinen, kuten ennen. Katsoi vaan tuikeasti silmiin ja sanoi: vai niin pitkälle sinä jo olet joutunut! Kapakkaan siis! Sitten poistuivat he molemmat.

Kyökissä oli Iidan sijalla, joka aina oli ollut hyvä hänelle, vanhanpuoleinen häjy ja ruma ihminen. Se alkoi kaiken lisäksi torua:

— Kehtaatkin vielä tulla herrasväelle itseäsi näyttelemään, tuollainen! Hyi, häpeä silmäsi puhki! Lapsikin olet vielä ja jo tuollaiseksi heittäydyt!

Keittiön ovelle ilmestyi pari hyvin nuorta neitiä ja joku nuori herra. Leeni oli näkevinään heidän kasvoillaan pilkallisen ilmeen. Hän olisi lähtenyt pois, mutta ei kehdannut. Hän tunsu häpeävänsä ja tahtoi jollakin lailla korjata mahdollisesti tehtyä häpeän työtä.

— Itsehän tohtorinna minua käski täällä käymään, hän sanoi palvelijalle, enhän minä muuten olisi tullutkaan.

— Mistä tohtorinna tiesi, että sinä tuollaiseksi votakaksi itsesi heität, sanoi palvelija raa'asti.

— Olenko minä votakka, häh!

Leena kiljahti ja ylös kimmahahtaen astui hän palvelijaa kohden.

— Herra Jeesus, kirkasi palvelija. — Älä tule lyömään!

Tohtori ja tohtorinna ilmestyivät ovelle ja utelijoita kasvoja näkyi heidän takanaan. Mitä, mitä, mistä on kysymys?

Leeni oli hämmästyneenä vetäytynyt oven suuhun.

— Kun tuo tyttö aikoo tulla päälle ihan, selitti palvelija.

— Minkätähden, kysyi tohtorinna.

— Kun minä neuvoin sitä ihmisiksi elämään, enhän sitä pahalla tehnyt.

— Vaikka haukuite minua votakaksi, puolusteli Leeni. — Mitä minä olen teille tehnyt, että — — —

— Tämä ei ole mikään kapakka, keskeytti tohtori ja aukaisi keittiön oven.

Leeni pujahti siitä ulos — — —

Illalla maata mennessään alkoi tohtorinna puhua miehelleen päivällisestä tapauksesta.

— Minusta tuntuu, sanoi hän, kuin olisin syypää tuon tyttöparan kohtaloon. Miksi pitikin minun tuoda hänet Helsinkiin.

— Ellet sinä olisi tuonut häntä, olisi hän tullut yksin, sanoi tohtori. — Hän on yksi niitä, jotka ovat ikäänkuin määrättyt kulkemaan paheiden häpeällistä rataa.

— Mutta jos hänelläkin olisi ollut hyvä kasvatust, niin ehkäpä olisi hänkin nyt hyveiden rataa kulkemassa, tai jos ei juuri sitäkään, olisi hän ehkä säilynyt julki-silta paheilta.

— Niin, se olisi ehkä niin, mutta mitä me voimme sille, että elämä nyt kerta kaikkiaan on sellaista, kuin se on. Minä muistan tapauksen nuoruuteni ajoilta. Kun ensi vuottani lueskelin yliopistossa, asuin Meri-kadun varrella ja akkunastani oli laaja näkö-ala merelle. Lukujeni lomassa en muuta tehnyt, kuin kat-selin ulos etäisyyteen. Talviöinä oli tähtitaivas masen-tavan suuri ja aamuin, kun aurinko nousi, kimalteli jää. Siellä syntyi herkkään ja suruista vapaaseen mie-leeni unelmia. Olisin tahtonut, että koko maailma olisi tullut tuntemaan sen majesteetin, joka kaiken on luonut. Ja kun kaupungilla katselin sotilasparaadia ja kuulin kunnialaukauksia tykeillä ammuttavan, niin ihmettelin, miten ihmiset saattoivat noin tökeröllä taval-la kunnioittaa suuruuksiansa! Minusta tuntui, kuin olisin vain minä yksin käsittänyt ihmisten turhamai-suuden. Niihin aikoihin nauroin sille, että edistys ja tietokin ja valistus suljetaan kaavoihin ja muotoihin ja että kaiken sivistyksen alla ja takana oli vain hal-poja epäjumalia. Tietojen mahdollisuus tuntui niin äärettömän suurelta — — — No niin! Akkunani alla oli kallio ja siinä työn puutetta kärsivät miehet tekivät hätä-aputoita, hakkasivat sepelikiviä. Niitä oli paljon kaiken talvea, mutta huomiotani vetivät eri-tyisesti puoleensa pari vanhaa ukkoa, näöltään noin seitsemänkymmenistä. Eräänä pyrypäivänä, kun tuuli

kiidätti lumipilviä pitkin meren jätää ja taivaan rannalla näkyi jätää murtavien laineiden kuohuja, istuin jälleen ja ihailin. Silloin näin, miten toinen vanhuk-sista pisti sanomalehteä niskaansa estääkseen pyryn tunkeutamasta takin alle — — —. Tuli mieleeni, että jos nyt avaruuksien ja luonnonvoimien Herra vaatisi tilille minut, hänen suuruutensa tuntijan ja käsittäjän, niin mitä sanoisin? Jos hän kysyisi: missä on veljesi, niin kehtaisinkohan vastata: se hakkaa sepelikiviä akkunani alla. — Niin, vaimoni! Mitä me voimme tehdä? Emme mitään!

— Mutta ajattele, jos todellakin niin olisi, että Herra joskus ilmottaisi meille, että veljemme veren ääni huutaa hänen luoksensa!

— Siihen, hyvä ystävä, ei ole muuta vastausta, kuin olenko minä veljeni vartija.

— Mutta jos me olemme syypäät Leenin turmioon?

— Tjaa! Kukapa sitä tässä maailmassa tietää? Helsinki on täynnä kevytmielisiä ihmisiä, missähän syy sitten lieneekin. Sanotaan syyn olevan yhteis-kunnallisissa oloissa. Kai se niin lienee, mutta on siinä ihmisen elämellisyydelläkin osansa. Koira ei kärsi vertaistaan, mutta uhrautuu kyllä ihmisen hyväksi. Ihminenkin mieluisammin hellii koiraa, kuin toista ihmistä. Jos meren ranta olisi yhtä täynnä kodittomia koiria, itkisi moni helläsydäminen nainen itsensä kuoliaaksi ja koko kaupunki olisi touhussa asian auttamiseksi.

— Voi, voi. Älä puhukaan enää, se on kauheaa!

— On, on! Minä olen väsynyt kaikkeen armeliai-suuteen. Tahtoisin mieluisammin potkasta, kuin auttaa. Mikä auttaja minä olen? Auttakoot itse itseään.

Kun Leeni oli pujahtanut ulos tohtorin avaamasta ovesta, meni hän asuntoonsa ja tehden itsensä kipeäksi pani maata ja oli nukkuvinaan. Siinä hän sitten mietti.

Hän mietti kosta tohtorille, tohtorinnalle ja ennen kaikkea piialle, johon hän tiesi parhaiten pääsevänsä käsiksi. Hurjia, mielettömiä oli koston suunnitelmat, mutta ne lauhduuttivat vihaa, joka poltti hänen sydäntään. Kun hän vihdoin todenteolla nukkui, oli uni jo tyyntä ja rauhallista. —

Aamulla oli hänen mielensä sairas. Hän tunsi väsymystä elämään, kaikkeen.

Hänen oli kalvava ikävä Aartolahdelle. Hän ikävöi paikkoja ja paikkakuntalaisia, enemmän kuin vaaria. Vaaria oli Leeni ikävöinyt hiljaa päivästä päivään, mutta nyt oli kaipaus rajua, rintaa repivää — —. Pajulampi, pieni, vihertävä metsäjärvi välkkyi puiden välistä. Se näkyi navetan katolle ja pihapihlahjan oksalle. Niityn vieritse, läpi viidakon, poikki metsien ja marja-ahojen kulki polku Anni-tädin mökille. — Anni-tätiä Leeni ei yhtään ikävöinyt. — Niskalan riihen takana oli suuri kivi, jossa joskus toisten lasten kanssa oli oltu talosilla ja riihen nurkkaa pitkin oli helppo päästä katolle, jossa leikittiin taivasta, — riihen sisällä oli kadotus. Kerran oli muuan tyttö pudonnut ja taittanut jalkansa ja sen jälkeen olivat aikuiset kieltäneet taivaisilla olon ja olipa Niskalan isäntä uhannut panna katolle julmat ketunraudat. —

Aartolahdella olivat kaikki ihmiset hyviä ja hyvää tarkoittaen ne toruivatkin, jos toruivat. Eivät tuntuneet lyönnitkään pahoilta.

Täällä ihmiset hymyten toruivat. Eivät lyöneet, eivätkä hosuneet, mutta olivat siltä niin julmia. —

Niin kulkivat Leenin mietteet hänen viimeisenä vapaa-aamunaan. Hän ei olisi hennonut nousta, hän

olisi tahtonut yhä vain miettiä. Siinä oli uutuuden viehätystä. Ensi kerran hän sängyssä maaten ajatteli. Sänkynä oli sohvan kansi, peittona likanen miehen takki, huone oli kylmä ja haiseva, mutta sanomattoman hyvältä tuntui siltä loikominen yläällä oloon verraten. Jos hän olisi rikas, pitäisi hän itsellään pienen, hyvin lämpösen kamarin ja siellä hän aina, aina vain lojuisi. Vaarin hän ottaisi luoksensa ja teettäisi vaarille uudet vaatteet.

— Etkö ajokaan nousta koko päivänä, vai miten, kysyi vaimo.

Leeni säpsähti. Mustana aukeni maailma hänen eteensä. Häntä värisytti, kun hän pukeutui.

— Ethän minua unohda, puhui vaimo jälleen, kun Leeni jo valmistui lähtemään. — Sinusta tulee pian hieno neiti ja minä olen tällainen akka vain. Tottahan joskus muistat viinipullolla. — Vaimon oli tapana salaa mieheltään ryypiskellä.

Leeniä hävetti luvata viinipullolla muistaa.

— Saapa nähdä, jatkoi vaimo, tokko tulet enään tervehtimäänkään.

— Tulen varmasti!

Leeni alkoi koota tavaroitaan viedäkseen ne uuteen paikkaansa, mutta vaimo katsoi ne niin turhiksi, ettei niitä kannattaisi hotelliin viedä ja pyysi ne itselleen. Leeni ei kehdannut kieltää. Tavaroiden joukossa meni muori-vainajan oma kutoma, kaunis ryijykin. Leeniä tuppasi itkettämään. Peitteessä oli vielä vaarin mökin haju ja se oli hänen ainoa muistonsa lapsuuden kodista.

Tohtorin luota ulos potkittuna, asunnossaan puhtaaksi ryöstettynä, köyhänä ja katkerana jätti Leeni hyvämaineisen maailman ja meni hotelliin palvelemaan. Hän ei ollut silloin vielä viittätoista täyttänyt.

Eri vuorokauden aikoina näyttölee Helsinki eri puolia elämästään.

Varhaisena talvi-aamuna on kaupunki hiljanen, raukea ja puhdas. Kivimuurit seisovat suorina riveinä kahden puolen katuja kilpaillen komeudesta. Yksi pääsee yhtä kerrosta korkeammalle, kuin toinen, mutta toinen työntää ylös torneja ja huippuja. —

Sitä myöten, kuin aurinko ylenee, vilkastuu liike. Se alkaa yksinäisistä, totisen näköisistä miehistä, jotka lakasevat lunta katukäytävistä ja jatkuu senjälkeen maalaiskuormiin ja lihaviin tori-eukkoihin.

Kaupunki saa eloa. Yhä loistavammasi, raittiimmaksi ja terveemmäksi se muuttuu. Nuoria, punaposkisia palvelustyttöjä ja vakavia rouvia ja emäntiä kiiruhtaa torille, missä kaikkensäätyiset-ikäiset ja näköiset ihmiset keskenään asioitaan toimittelevat. Siellä kinastelee hieno rouva viidestä pennistä luutamummon kanssa, siellä pitkä pojanluikero kauppa komealle, lihavalle herralle ehtakultaisia kellonperiä seitsemälläkymmenellä pennillä ja ontuva italialainen maalaistyöille paperirusuja.

— Tietääkö rouva, sanoo luutamummo puolustuen tavaransa korkeata hintaa, että ennenkuin tällaisen luudan saa valmiiksi, niin jo siinä pitää toinenkin hyppy hypätä. Varpuja ei saa ottaa, kuin penikulmien takaa ja sittenkin sydän kurkussa, että milloin sattuu toisen maalla olemaan.

— Onko sulla sitten omaakin maata, kysyy toinen mummo ivallisena.

— Ei niin, myöntää edellinen.

— Kymmenen penniä saatte, ei enempää, tinkii rouva.

— Olkon menneeksi. —

Rouva etsii luutien joukosta paraan ja poistuu. Eukot mutisevat.

Liha- ja voikuormien ääressä on tungosta. Pyylevä, punakka rouva kääntelee ja haistelee vasikan päätä, moittii laihaksi ja ostaa viereiseltä myyjältä sian sorkat. Toinen ostaja, laiha, silmälasinen, töyhtöniekka nainen maiskuttelee suutaan mehevien voikimppujen ääressä. Tuon tuostakin hän pistää mustan sormikkaan rikkiöimestä esille likasen, luisevan sormen, ottaa kynnellään rippusen voita kuormasta, maistaa, nyrpistää nenäänsä ja jatkaa tutkimustaan eteenpäin pitkin riviä. Nuori, kirkassilmä neitonen kulkee huoletonna yli torin. Hän ei osta mitään. Hän tuskin tietää, että tori on täynnä elukoiden päitä ja sisuksia. Ruoan hän saa valmiina pöytään, eikä hän kysy, mistä mamma sen on laittanut, kunhan se vain on maukasta. Odota, neitonen! Sinulla on edessäsi pitkä elämä. On edessäsi lempi ja oma koti. Pian sinäkin saat haistella vasikanpäitä ja käristää sian maksoja. — —

Satumaisen nopeasti tyhjenee tori kahdentoista jälkeen. Kojut katoavat, kuormat lähtevät koteihinsa. Joukko miehiä ja naisia lakasee pois ruoan jätteet. Joku yksinäinen, risanen ukko keräilee likasia, verisiä luita pussiinsa. —

Elämä on siirtynyt esplanaadille, kaupungin sydämeen. Kahdentoista jälkeen on siellä hyvä tilaisuus tutustua helsinkiläis-ihmisten muotoihin.

Tilapäisesti kulkee kävelijöiden joukossa joku työmies. Kalpeat kasvot ja hyvin muodostunut, ajatuk-
sia kätkevä otsa tekee hänet kauniiksi, ylimyksestä erottaa häntä vain puku ja ulkonainen käytös. Ela-

tuksen murhe pitää työmiestä laihana, taistelu tekee hänet viisaksi ja tarkka katseiseksi. Hienoston jäsentä estää lihomasta ja rumentumasta aisti. Jyrkän vastakohdan kummallekin tekee lihava keskiluokan jäsen. Porvari näkee hyvää ruokaa, hän syö, ahmii, hänen vatsansa kasvaa, hän ilettää sekä työmiestä, että herraa. Ylimys ei tahdo mitään huomata, työmies nykäsee toveriaan ja nauraa. Isovatsainen ylpeilee häpeästään ja luulee työmiehen kadehtivan.

Arvokkaana ja vaatimattomana esiintyy ylimysnainen iltapäivä-kävelyllään, vain tottunut silmä hänet huomaa. Pikku-rouvat ylpeilevät siellä, missä hän ei tahdo mitään huomiota herättää. He kulkevat pää pystyssä, loistavissa, mauttomissa puvuissa ja näyttävät kirkkaita alushameita ja pianon jalan mallisia sääriään. Joku laitakaupungin pimeä kaunotarkin uskaltaa joskus eksyä jokkoon. Hän herättää kiusallista huomiota, pysyisi poissa — — —! Tai tohtii joku nuori mies risajoukosta harhautua syrjäteiltä tänne. Nöyränä, pujahdellen hän pian kiirehtää pois, laidemmalle missä jälleen voi vapaasti hengittää. —

Tottumuksen voima on suuri. Vaikka jokainen tietää, että sulat, nahat ja karvat, joita pukuina käytetään, ovat elävistä olennoista nylettyä lainatavaraa, hävetään kuitenkin huonoa pukua. Nuori mies häpeää risojaan ja kadehtii komeata turkkia, enemmän ulkomuodon, kuin vilun tähden ja nuori nainen kadehtii linnun siipiä toisen naisen hatusta. —

Risaset vaatteet synnyttävät katkeruutta ja johtavat rikoksiin. Hienossa verhossa voidaan salata paljon virheitä. Esplanaadilla kävelevät talvipäivinä ne, joilla on kaikkein jaloimmat karvat, höyhenet, nahat ja sulat.

Ulkokuoresta ei kuitenkaan voi sisäistä onnea

päättää. Mitä tuntenee rikas, jolta kulta alkaa luisua — — —? Mitä kaunotar, kun vanhuus uhkaa? Kauneutensa on hänellä ollut kaikki, miltä tuntuneesilloin, kun peili, vanha, raaka todenpuhuja ei näytä muuta, kuin pelkkää rumuutta? Mitäpä siitä! Elämä on taistelua ja jalot sielut taistelevat hiljaisuudessa, Esplanaadilla on vain kauneutta ja hymyä.

Tulee ilta, Helsingin keskus on laajana, ilosena ihmismerenä. Pimeä tekee ihmiset tasa-arvoisiksi, siitä huolettomuus. Keinotekoinen valo ei voi poistaa pimeyden rakkaustyötä. Lyhdyn valossa näyttää jokainen puku jos ei juuri hyvältä, ainakin mukiin menevältä. Nuori tyttö kulkee ilosesti nauraan, vaikka kengän korko onkin väärässä ja vaikka varvas väkisenkin pakkaa ulos. Nuori mieskin tohtii likennellä. Ei näy enään välittävän siitä, että palttoon kaulus kiiltää ja hian suut heilimöivät. Pimeydelläkin on hyvät puolensa.

Iltasin Helsinki iloitsee. Kaikki, jotka vain pääsevät, ovat silloin liikkeellä. Nuori äiti kulettaa poikaansa leikkikauppoja katsomassa. Poikanen on ihastuksen vallassa.

— Näetkö, äiti!

— Näen, näen.

— Ai jee! Ai jee, kuinka virma se on! Sillä on oikea jousinen häntäkin. Hum! Soo, putte, soo, — hei, hevonen!

Poika riskaa uljasta puuhevosta, joka on kaupan akkunan sisäpuolella.

— Tule nyt! Mennään jo kotiin, isän luo.

— Äiti, mitähän tuo maksaa? Osta se minulle!

— Se on kallis, ei meillä ole varaa!

— Maksaakohan se kymmentä penniä?

— Se maksaa monta markkaa.

Poika pistää sormensa suuhun, katse käy miettiväksi.

— Äiti, hän itkunvoittoisella äänellä sanoo, eihän se voikaan juosta. Sehän on puusta.

— Ei.

— Se hevonen, jonka isä laittoi, on paljoo virmempi, onhan?

— On, on. Tule!

Taakseen katsomatta seuraa pieni miehen alku.

Hattukaupan akkunassa seisoo nuori tyttö. Mielikuvituksissaan valitsee hän itselleen kauneinta. Tyttö parka! Hänellä ei näytä olevan samaa lujuttua, kuin poikasella oli. Hänen silmänsä säteilevät mieliteosta. Voineeko hän sanoa: minun ikivanha, äitivainajani ostama liina on paljoo kauniimpi, kuin tuo hattu.

Pienet katupojat ja tytöt ovat painaneet nenänsä litteiksi leipurin ikkunaan.

— Jos minulla olisi rahaa, sanoo muuan, niin minä söisin kaikki nuo vehnäset.

— Minä söisin kaikki Helsingin vehnäset, etkä sinä saisi mitään, uhkaa toinen. — Mitä siitä sanoisit?

— Mutta minäpä söisin kaikki rusinat, veskunat, omenat ja — —

— Sinä et jaksaisi — —

— Ojaa! — Poikanen pullistaa hoikkaa vatsaansa.

Siinä viettävät herkutellen iltaansa pienet kadun kasvatit. Millaiset lienevätkin yö ja päivä, illalla on hauskaa.

Vähitellen kuivuu ihmisvirta. Valot sammuvat akkunoista. Suuret, harmaat talot jäävät jälleen yksin. Levollinen ja rauhaisa on kaupunki. Vain yksi ja toinen vaaniva olento liikkuu siellä ja täällä. —

Mutta se vain näyttää rauhalliselta. Monen harmaan seinän sisäpuolella elämä on vasta parhaimmil-

laan. Pääkaupunki, viisauden ja kauneuden koti, osaa siroasti salata rumuutensa. Aamulla se näyttelee, miten hyvää huolta se pitää kasvattiensa ruumiinravinnosta, päivällä se näyttelee pukujaan, illalla iloansa ja yöhön se jättää rumuuden, — kapakka-elämän mustimmat varjot.

Keskellä kaupunkia ovat loistavat ensiluokan kapakat. Taide on tehnyt parhaansa niitä koristaessaan ja soiton sävelet kaikuvat pitkin iltaa. Suloiset tanssijattaret lisäävät nautintoa pyörähdyksillään.

Laidemmalla ovat toisen luokan kapakat. Ne eivät ole yhtä loistavia, mutta sitä enemmän käytettyitä. Pikkuvirkamiehet, konttoristit ja ylioppilaat ovat niiden tavallisimmat vieraat.

Tällaiseen toisen luokan kapakkaan oli Leeni joutunut.

3.

— Hej, fröken! Missä neiti on? Neiti!

Täyden, valoisan tarjoiluhuoneen eri tahoilta kuului huutoa ja soittokellojen kilinää. Leeni oli hetkeksi poistunut.

— Fröken tulee heti.

Sussu, vanha tarjoilijatar, kapakkarouvan alituisen seuralainen, kiidätti konjakkia.

— Hiton irvihammas, ärähti hänelle muuan oven-suussa istuva herra.

— Suokaa anteeksi, Sussu hymyillen vastasi. — Suokaa anteeksi, neidillä ei nyt ollut aikaa.

— Sillä pitää olla aikaa, murahti päihtynyt. — Luuletko sinä, että minä täällä sitävarten istun, että —

Sussu oli jo poistunut. Hän oli jo kauan sitten tottunut moisiin kohtelijaisuuksiin.

Kapakoissakin ovat omat siveyskäsitteensä ja omat, vanhat tädit, jotka suojelevat vasta-alkavia tarjoilijattaria joutumasta hunningolle. Nämä tädit ovat useimmiten hyvin viisaita ja paljon kokeneita, vaikka viisaus tavallisesti peittyy pöhöttyneeseen, väkijuomien löysentämään naamaan. Sussu oli Leenin suojelijatar. Heillä oli yhteinen huone, jossa nukkuivat.

Liike rouva R:n syrjäisessä ravintolassa oli viimeaikoina suunnattomasti vilkastunut. Rouva R. tiesi syyn ja hän varjeli Leeniä, kuin silmäteräänsä. Pahinkin päihtynyt tyyntyi tytön katseesta, väkivaltainen ulosheitto kuului jo harvinaisuuksiin. Kapakka oli vilkastumisestaan huolimatta saanut puhtaamman leiman.

Leeni itse oli uudessa paikassaan hyvin alkanut viihtyä. Hän tiesi olevansa ihailtu ja tunsu sen vallan, mikä hänellä oli miehiin. Kapakan seinien sisällä ei kukaan vastustanut häntä. Toisin oli muualla. Kadulla olivat tuttavat herrat ylpeitä ja tuntuivat kaih-tavan häntä. Ihmiset olivat juhlallisia ja häyjä. Täällä olivat kaikki nöyriä ja kohteliaita.

— Fröken! Sht! Neiti!

Leenin astuessa tarjoiluhuoneeseen tähystivät kaikkien katseet häntä. Ympäristöönsä verraten oli nuori, viaton tyttö loistava.

Hän alkoi täytellä lasia, mutta ovensuussa istuva, päihtynyt herra sieppasi hänet syliinsä.

Syntyi elämää.

Leeni riuhtasihe irti, löi, kynsi ja repi. Sellaista ei kukaan ennen ollut hänelle tehnyt, hän oli raivostunut.

Herra alkoi huutaa.

— Minua on lyöty! Jumal'auta, mitä tämä on? Mikä paikka tämä on? Kapakkatyttö tulee silmille!

Rouva saapui. Hän koetti rauhoittaa.

— Tyttö on siisti, ei kukaan ole tohtinut, suokaa hänelle anteeksi.

Se ei auttanut. Melu vain kasvoi. Toisetkin vieraat yhtyivät asiaan.

— Tyttö teki oikein, puolusti muuan nuori herra, mitäpä tarvitsee mennä lääppimään.

— Sitä vartenhan ne ovatkin, että niitä lääpittään.

Lyöty oli raivoissaan ja räyhäsi ja vaati Leeniä pyytämään anteeksi.

Mutta Leeni oli hämmästyneenä poistunut.

— Ei se nyt enään tänne tule. — Kapakkarouvan ääni oli ankara ja hän löi nyrkkiä pöytään kunnes hiljaisuus syntyi. — Jos tyttö on aiheettomasti teitä lyönyt, kyllä minä vastaan! Ja samalla pyydän sanoa, hyvät vieraat, että Leeni-neiti ei ole täällä tuollaista varten. Minä olen ottanut hänet tarjoilijaksi ja sillä hyvä. Että se nyt tiedetään. Hän on puhdas tyttö ja hänellä näkyy olevan taipumusta pysyä sellaisena. Ne, jotka kosketella tahtovat, menkööt muualle. Täällä ei ole tarjolla muuta kuin ruokaa ja juomia!

Rouvan puhe teki tarkotetun vaikutuksen. Miellet tyyntyivät.

— Mutta minua on lyöty, intti päihtynyt. — Minua on lyöty kapakassa, sen ovat kaikki nähneet ja minä en salli kapakkanaisen itseäni solvata.

— Jos olisitte antaneet kapakkanaisen olla rauhassa, niin varmasti olisitte tekin saaneet olla ilman korvapuustia, minä vannon sen, rouva sanoi.

— Pidä hyvänäsi, räätäli, nätin tytön tillikka, huusi joku.

— Räätäli — —! Kuka tohtii minua titul — —

Hän ei ehtinyt jatkaa. Sussu oli vanhan kapakka-

naisen kätevyydellä tarttunut hänen kaulukseensa ja vienyt hänet ulos.

— Tuolla Fors'illa on aina ilkeys mielessä, Sussu mutisi potkastessaan räyhääjän kadulle.

— Polis, polis, kuului kadulta kovin päihtyneen Forsin huutoa.

Leeni ei enää sinä iltana tullut tarjoilemaan.

Yöllä, kun kapakan ovet jo olivat kiini, kun valot olivat sammutetut tarjoiluhuoneesta ja hälinä tauonnut, tapasi Sussu Leenin katkerasti itkemässä.

— Älä itke, lohdutteli vanha tarjoilijatar häntä. — Rouva antoi sille lurjukselle niin että — — ja minä laahasin sen niskasta pihalle. Ja kyllä sitä, Leeni hyvä, itkeä saisi, jos kaikesta loukkaantuu tai sävähtyy. Minä en suuttuisi, vaikka sellainen herrasmies silmilleni sylkisi. Anna sinäkin asioiden tulla ja mennä, ei ne itkusta parane!

— Se oli minusta niin hirveän ilkeää, nyyhkytti Leeni.

— Sinä et ole vielä tottunut. Minä olenkin jo ison aikaa ihmeteltyt, miks'eivät ne jo ennen ole tungeskelleet, vaikka sinä olet noin sievä tyttö.

— En minä aijo sellaiseen tottuakaan, hyi!

— Hyvä on, jos elämäsi ijan jaksat pysyä noin, mutta minä epäilen.

— Miks'en pysyisi, kysyi Leeni.

— Korkeammaltakin ovat pudonneet, kuin luudan päältä lattialle. Muuten, sanon sen vieläkin, on turha ruveta tappelamaan, jos joku leikillään koskettaa. Kyllä sitä sitten saat tapella!

— Minä en ikinä aijo kenenkään antaa itseäni syliinsä ottaa! En!

— Hei, aijotko jäädä vanhaksi piiaksi?

— Muiden, kuin oman mieheni, jos minulla joskus semmonen on, jatkoi Leeni.

Sussu vilkasi Leenin hentoon vartaloon ja mustiin silmiin.

— On joskus ja useinkin tapahtunut sellainen ihme, että buffettinainen on naitu. Muuten, olisi minullekin kerran se onni tapahtunut, — jos olisin tahtonut.

— Oi, kertokaa! Kuka se oli ja milloin?

— Siitä on jo kauan. Olin silloin nuori ja nätti!

— Kuka hän oli?

— Herra.

— Oikea herrako?

— Aivan oikea, kiireestä kantapäähän asti.

— Kosiko hän teitä?

— Kosi.

— Miten se kävi?

— Hän polvistui eteeni ja kysyi imelällä äänellä, tahdoinko hänet omakseni, hah, hah, haa! Ei vainkaan. Romaaneissa niin luetaan. Tämä kosi minua oikein.

— Miks'ette ottanut häntä? Ettekö rakastanut häntä?

— En. Olin silloin niin tyhmä, kuin nuori tyttö saattaa olla. Pidin itsestäni mahdolltomia luuloja. Luulin itseäni muun muassa hyvin kauniiksi ja voittamattoman suloiseksi. Hän, joka minua niin rakasti, että olisi minusta tehnyt vaimon itselleen, oli vanhanpuoleinen ja muka ruma. Jätin hänet erään nuoren musikantin tähden, joka minulle ei antanut sen enempää arvoa, kuin mädänneelle omenalle. Nyt olen usein katunut sitäkin tyhmyyttäni. Kokenut kaiken tietää, vaikka vaivainen kaiken kokee, sanoo sananlasku.

Leenille muistui mieleen Anni-täti ja hän virkkoi:

— Kokemuksien kautta kulkee tie totuuteen, sanoi minulle muuan vanha vaimo maalla. Häntä sanottiin ruunankummiksi, kun hän ei ollut käynyt ripillä.

— Totta se on sanonut, myönsi Sussu. — Paljon puhutaan itsensä voittamisesta, puhutaan ja neuvotaan. Mutta minä luulen, että vain koeteltu synti jää toiste tekemättä, niinkuin hiottua puukkoa ei tarvitse terottaa. Kai lienee hauskaa maata ruusuilla ja hengittää niiden tuoksua, mutta toista on maailmantuntijan elämä. Jos joskus vielä elämäni alusta alkaisin, niin kyllä tietäisin, miten ensi askeleeni ottaisin. Ei ole sitä viettelystä, joka minut saisi pauloihinsa, ei sitä lystiä, joka minua viehättäisi. Minä olen saanut kaikesta tarpeeni, minun lihani on niin kulunut, ettei sitä mikään ilahuta. Se toivoo vain lepoa, lepoa, lepoa. Jos viimeisellä tuomiolla herään, niin tiedän olevani puhdas siitä, jota nyt vihaan.

— Kuulkaa, Sussu, uskotteko te Jumalaan?

— Uskon.

— Minä en oikein usko, selitti Leeni, enkä oikein tiedä uskoisinko vai en. Kuulkaa, — minä en ole vielä käynyt rippikoulussakaan.

— Etkö?

— En. Minä olen niin kovin epäilevällä kannalla, minä en usko, enkä epäile. En oikein tiedä, mitä tekisin.

— Herran takia, nauroi Sussu, eihän sinun tarvitse sillä Jumalaan uskoa, että rippikouluun menet. Täytyyhän olla rippikoulun käynyt, jos vaikka naimisiin — — —

— Minähän vielä ehdin, olenhan vielä nuorikin.

— Kaikin mokomin täytyy sinun mennä ripille, sillä muuten se on niin ilkeää.

— Sanokaapa, Sussu, uskotteko te Jumalaan?

— Johan minä sanoin, että uskon.

— Mistä te tiedätte, että Jumala on?

— Kuka olisi kaiken luonut?

— Onko se sanottu, että kaiken luoja on Jumala.

— Niin, ehk'ei se ole hänen nimensä. Mutta minä olen kuullut häntä sillä nimellä kutsuttavan.

— Uskotteko te Jeesukseen?

— Mitä sinä hassuja kyselet? Jos olisin joku toinen, enkä vanha kapakka-nainen, vastaisin siihenkin kysymykseen suoraan ja selvästi, mutta nyt minä vain sanon, että hän on taivaassa ja minä maan päällä, hän on luonut minut, enkä minä häntä, siinä kaikki. Nuku nyt!

Sanansa päälle Sussu alkoi kuorsata.

Leeniä ei nukuttanut. Häntä vaivasi illallinen tapaus kapakassa. Kentiesi rouva on vihoissaan ja toruu aamulla. Ehkä täytyy muuttaa pois tästä paikasta ja — mihin?

Maailma tuntui niin suurelta ja avaralta, mutta hänelle ei siinä olisi tilaa.

4.

Rouva ei ollut vihanen, pikemmin vain ilonen siitä mitä Leeni oli tehnyt. — Kylläpä käskisi, hän sanoi antaa joka luikeron tulla näppimään. Sivahuta vain korvalle jokaista, joka vähänkin koskettaa. Siitä hyvästä, että nämät herrat juovat pullon, pari olutta, tai yhden tuutingin, pitäisi heillä vielä olla nätti tyttö nypittäväenä! — Jokaiselle kapakassa-kävijällekin rouva uhosi, miten tyttö oli itseään puolustanut. Hän luuli siitä sekä kapakan, että tytön maineen hyvinkin kohoavan. Siinä hän kuitenkin erehtyi. Olihan Leeni vain tehnyt, kuten buffettinainen konsanaan. Niidenhän tapa on olla kovakouraisia.

Mutta Leeniin teki tapaus herättävän vaikutuksen. Lapsuutensa hän oli elänyt mielikuvitusten vallassa. Hän oli kuullut paljon asioita, mutta kokemusten puutteessa oli kaikki jäänyt hämäräksi. Hän oli vain ihaillut kertojain puhetaitoa.

Tähän asti hän oli ollut ihailtu ja kunnioitettu henkilö kapakassa. Muuan kaunis herra oli kiittänyt hänen liikkeitään pehmeiksi ja siroiksi. Leeni oli opetellut kävelemään hiljaa, hiukan varpaillaan, ruumistaan nykähytellen, — se oli hänen mielestään niin somaa ja vapaata. Hän oli luullut, että kaikki pitivät hänestä ja hän oli usein iloinnut, että oli löytänyt näin hyvän turvapaikan maailmassa, jota muori niin kovin oli pelännyt. Täältä käsin Leeni oli katsonut muuta maailmaa kolkoksi, raa'aksi ja kylmäksi.

Nyt hän oli saanut kuulla, tai pikemmin tuntea, että kaikki paheksivat sitä, mitä hän päihtyneelle herralle oli tehnyt.

Kapakkanainen, hyvä alku — —

Sellaiset sanat tuntuivat niin pahoilta ja näyttivät elämän aivan uudessa valossa. — Eivätkö ravintolavieraat pitäneetkään hänestä? Miksi ne sitten olivat näyttäneet, aivan kuin olisivat pitäneet? Vaarilta, muorilta ja Anni-tädiltä oli Leeni lapsena saanut vastauksen moneen pulmalliseen kysymykseen. Nyt kääntyi hän Sussun puoleen.

— Minä en käsitä, miksi kaikki herrat ovat minulle niin kohteliaita, hän kierrellen kysyi.

— Kun sinä olet nuori ja kaunis, vastasi Sussu. — Niin ne olivat minullekin ennen.

— Milloin ne lakkasivat olemasta teille kohteliaita?

— Enhän sitä aivan tarkalleen tunnin määrää muista, milloin se tapahtui, mutta tuossa kuuden aikaan iltapäivällä se lienee ollut, nauroi Sussu.

— Oi, puhukaa oikein!

— Se tapahtui hiljaa ja huomaamatta. Itsekin havaitsin sen vasta sitten, kun peili ei enää näyttänyt yhtään sileää paikkaa naamastani. Ja niin sinullekin tapahtuu. Ja niin tapahtuu kaikille.

— Herrasväellekin?

— Sitä en luule.

— Miksi sitten meille?

— Siksi, että olemme kapakkanaisia.

— Eikö kapakkanainen sitten olekaan ihminen, kysyi Leeni silmät vettyen.

— Miks'ei, vastasi Sussu. — Mutta ihmisiä on, Jumala paratkoon monta lajia ja kapakka-ihmiset eivät ole sitä parasta lajia. Niin sanovat ne, jotka asian tuntevat.

— Miksi ne sitten tulevat kapakkaan, huonojen ihmisten joukkoon?

— Ne tulevat juomaan.

— Minä olen niin onneton, niin onneton, valitti Leeni itkien.

— Voi lapsi parka, kysyi Sussu, kukapa tässä maailmassa onnellinen mahtanee olla?

— Sellaiset, joita pidetään kunniassa.

— Älä luule. Minua tosin ei kukaan koskaan ole kunniassa pitänyt, enkä siis tunne, mitä kunnioitetun elämä on, mutta jos kaikkien niiden herrain vaimot, joita minä eläissäni olen tullut tuntemaan, ovat onnellisia, niin pitääkööt onnensa, en minä sitä kadehti. Elä itke, Leeni, eläkä ole noin hienotunteinen, se on niin tyhmää ja naurettavaa! Ota elämä, niinkuin se tulee, ole iloinen niin kauan, kuin voit ja sure sitten, kun et enää iloita osaa! Vaikka tuskin sinä osannetkaan iloita, sinä, joka paremmin sopisit maalaismujaksi, kuin nuoreksi kaupunkilaistytöksi.

Leeni kaipasi kunnioitusta. Hän oli luullut sitä itsellään olevan, mutta huomasi erehtyneensä. Piitkin, jotka kutsuivat häntä ryökinäksi, häpesivät tulla hänen kanssansa kadulle. —

Ei hän osannut ajatella, että tarjoilijan toimi oli häpeällistä, hän piti itseään huonona. Hän oli syntynyt synkkänä yönä vaarin kiukaalle, häntä ei oltu riskitty, koskaan hän ei ollut rukoillut Jumalaa, eikä hän oikein tiennytkään, mikä Jumala oli. Leeni tunsii olevansa musta ihminen, jolla oli musta sielu.

Yksinäisyyden tunne alkoi painostaa häntä, mielikuvitukset alkoivat jälleen luoda uutta elämää, jolla ei ollut mitään tekemistä todellisuuden kanssa. Synkkiä ja painostavia, onnettomuutta uhkaavia ajatuksia ris-teili mielessä. Iltasin hän itki luuloteltua surkeuttaan, kunnes nukkui. Sydäntä ahdistava suru tuli hänelle niin välttämättömäksi, että hän vain odotti yötä ja itkua.

Surumielinen haaveilu teki Leenin silmät kauniiksi ja hänen olentoonsa tuli jotakin omituisen arkaa. Vie-raat alkoivat kohdella häntä hienommin, jopa joskus sivukaduilla, tervehtiäkin hattua nostaen. Se ei Leeniin vaikuttanut. Hän ei edes vastannut tervehdyk-siin. Hänestä tuntui, kuin olisivat ne tahtoneet lahjoittaa hänellekin hiukkasan ihmisarvoa ollakseen sen jälkeen ilosia hyvästä teostaan. Jota enemmän hän tunsii katkeruutta, sitä paremmalta tuntui sydämeen. —

Joitakuuta aikoja edellisen tapauksen jälkeen, eräänä aamu-päivänä, tuli kapakkaan muuan nuori herra. Se kysyi syytä, miksi Leeni-neiti ei koskaan vastannut hänen tervehdyksiensä.

— Minä en tahdo, vastasi Leeni, että paremmat ihmiset saattavat itsensä häpeään minun tähteni.

— Kuinka niin, kysyi herra.

— Te olette herrasmies ja minä olen vain kurja kapakan palvelija.

— Luuleeko neiti, etten minä ymmärtäisi antaa teidän laisellenne ihmiselle arvoa, oli hän missä asemassa tahansa.

Nuoren miehen ääni oli vilpityn ja silmissä oli jotakin kyynelien tapaista.

Leeni katsoi ihmetellen häneen. Tytön ruskealle poskelle nousi puna.

— Kukapa kapakka-naiselle mitään arvoa antaisi, hän sanoi ja ikäänkuin itseään puolustaen hän lisäsi: — En tiennyt tähän tullessani, että se olisi häpeällistä. Jos vain saisin muuta sopivaa työtä, vaihtaisin heti.

Siinä Leeni valehteli. Hän ei voinut ajatellakaan mitään sopivampaa tointa itselleen.

— Ettekö tienneet kapakka-elämää pahaksi?

— En. Olen kotosin sydän-maalta.

Heidän tuttavuutensa jatkui. Se oli Leenin ensi rakkaus.

Kaarlo Ylistö, — niin oli nuoren miehen nimi, — oli nuori ylioppilas, ensi vuottaan Helsingissä. Hän oli rikkaan tukki-asioitsijan poika. Hänen isänsä oli nuorena viettänyt hurjaa elämää, mutta oli sitten rikas-tunut ja vakaantunut. Äiti taasen oli uskonnollinen, pehmeäluontoinen ja kaunis nainen. Poika tuli äitiinsä ja oli tovereistaan huolimatta säilyttänyt hienon, aristellevan luonteensa. Siitä syystä toverit kutsuivatkin häntä vieno-pojaksi.

Ylistö alkoi vähitellen seurustella ulkonakin Leenin kanssa. Hän tunsu sanomatonta onnen ja ylevyyden tunnetta saadessaan olla nuoren, viattoman tytön suojelijana. Tuttavien ivalliset ja tarkoittavat silmäiskut hän kesti lujasti. Hän oli näkevinään köyhän naisen surkean elämäntaistelu, oli lukenut »Ylösnouse-

muksen» ja tunsi, miten hyvin se sopi hänen omaan elämäänsä. Hänkin olisi ollut valmis vaikka mihin konnantyöhön, mutta nyt, nyt oli — herännyt — — —

Leeni oli onnellinen. Hän oli niin onnellinen ja rakastunut, kuin viidentoista vuotias tyttö saattaa olla. Hän ei osannut salata tunteitaan, vaan ilmaisi ne huone- toverilleen Sussulle. Mutta Sussupa ei ollenkaan ihas- tunut.

— No, jopa otti, hän vain alkoi harmitella, kun rakastuukin nuoreen, sievään herrasmieheen! Vai se nyt se oli sinunkin lorusi loppu!

— Ei, se on vasta alku, nauroi Leeni. — Ja nyt minä menen rippikouluunkin.

— Ohoo, vai jo tuli Jumalakin mieleen! No niin, eihän ilman sitä pääse vihillekään, joka vihille pääsee.

— Ettekö luule minun pääsevän, kysyi Leeni.

— Miks'ei, mutta et tämän herran kanssa. Se pettää sinut, kuin harakan.

— Se on vale! Kuinka te uskallatte tuolla lailla solvata? Hän on niin hyvä ja hieno ja on sanonut kunnioittavansa minua. Ja sitten — —

— No?

— Hän ei ole vielä edes suudellutkaan minua ja tuskin hän sitä koskaan tekeekään.

— Ei taida edes hääpusua antaa! Onpa se hienotunteinen miehiään, mistähän se on kotoisin?

Leeniä harmitti Sussun ivailu ja hän muuttui pisteliääksi.

— Kuinka te, vanha ihminen, viitsitte olla noin kade? Olisiko se nyt niin ihme, jos minä saisin miehen, vaikka te olettekin jäänyt ilman?

— Suurempiakin ihmeitä on tapahtunut, nauroi Sussu hyväntahtoisesti. — Maailmassa on naitu miljoonia naisia, vaikka minä olenkin jäänyt ilman. Älä

ajattele, hyvä lapsi, että minä sinun onneasi kadehdin. Toivoisin, että saisit pitää sen niin ehjänä, kuin suinkin. Mutta minä olen vanha ja kokenut ja minullakin oli kerran nuoren, turmeltumattoman ehjä rakkaus. Se meni sirpaleiksi ja haudattiin lokaan.

— Mutta se, jota te rakastitte, ei ollutkaan kunnan mies, väitti Leeni.

— Kuinka sinä luulet, että minä muuten olisin häneen luottanut, ellei hän olisi ollut kunnan mies? Ei, hän oli paras, kaunein, urhoollisin ja jaloin mies maailmassa, eikä hänessä ollut yhtään vilppiä.

— Miten sitten lempenne on lokaan haudattu?

— Näes, neuvoi Sussu, vasta sitten, kun hän oli minut pettänyt ja hyljännyt, huomasin, ettei hän ollutkaan maailman kunniallinen mies.

— Mutta Ylistö ei olekaan mikään petturi — — —, ja minä en anna pettää itseäni.

Sussu hymähti. Hän ei enään koskaan väittänyt vastaan, kun Leeni kehui rakastettuaan tai puhui rakkaudesta. Hän kuunteli vain kärsivällisesti nuoren tytön lapsekasta rakkauden lavertelua. Miksipä riittäisi hän sitä lyhyttä onnen aikaa, jota seuraa pitkä, pitkä, iloton elämä, ajatteli Sussu.

Mutta eräänä yönä, kun Leeni palasi teatterista, — hän oli siellä ollut Ylistön kanssa, hän tarttui Sussua kaulasta ja itki. Sussu ei kysynyt syytä, silitteli vain Leenin sysimustia hiuksia.

— Minä olen niin onneton, niin onneton, etten tahdo, enkä jaksa elää, alkoi Leeni vihdoin itkun seasta sanoa. — Sussu, minä tahdon kuolla!

— Niin, niin, lapseni, parasta taitaisi olla, että kuolisit. Elämä on niin kolkkoa.

— Teatterissa muuttui hän kummalliseksi. Hän näytti ikäänkuin pelkäävän jotakin. Minun kanssani

hän ei näytelmien väli-ajoilla ollenkaan seurustellut ja lopulta hän kokonaan katosi. Sain yksin tulla kotiin. Mitähän se merkitsee? Sanokaa, kulta Sussu, mitä se merkitsee?

— Hän on varmaankin siellä tavannut jonkun tuttavan, eikä ole tahtonut, että se olisi saanut vihiä, kenen kanssa hän seurustelee.

— Luuletteko, että se on niin?

— Aivan varmasti.

— Entä jos hän on minulle vihanen?

— Sano minulle totuus, kysyi Sussu, oletko koskaan ollut hänen luonansa?

— En.

— Aivanko varmasti?

— Aivan varmasti.

— Sitten hän ei ole suuttunut sinuun.

— Mistä te sen tiedätte, Sussu?

— Minä uskallan vaikka vanhoa, että niin on.

Huomenna hän tulee ja selittää syyt.

Leeni rauhottui. Riisuessaan hän laverteli.

— Jospa tietäisitte, miten kovasti minä häntä rakastan. Eikö hän ole kaunis? Hänellä on niin mukava tapa nyrpistää otsaansa ja sikertää silmiään. Pidättekö te sellaisesta tukan väristä, kuin hänellä on? Minusta se on kaunis väri; vaikka hän sanoo pitävänsä enemmän mustista hiuksista ja silmistä. Olisinkohan minä kauniimpi, jos olisin vähän vaaleampi ja lihavampi? Minä olen mielestäni liian hoikka, mutta katsokaa, Sussu, ei minulta ollenkaan näy kaulajanteita, kun päätäni käännän. Hän ottaa lyhkäsiä askeleita ja kulkee minuun päin kumarassa — — — Sussu, nukutteko?

— Nukun, nuku sinäkin, että jaksat aamulla herätä!

Sussu alkoi hengittää raskaasti. Syvä hyljätyn tunne valtasi Leenin. Hän alkoi sängyssään valittaa. Itku ei kuitenkaan auttanut, se lisäsi vain sydämen tuskaa. Hän alkoi itkeä niin rajusti, että Sussu heräsi.

— Mikä sinun on, hyvä lapsi, kun et nuku?

— Minä pelkään, että hän sittekin on hyljännyt minut.

— Voi, miten hassu sinä olet, kun sellaista luulet. Hän ei ole sinua hyljännyt, usko nyt, kun minä sanon!

— Tohditteko vanhoa?

— Tohdin.

— Lyödäänkö vetoa?

— Lyödään.

— Paljonko?

— Vaikka kuinka paljon.

— Kymmenen markkaa.

— Olkoon menneeksi.

Leeni rauhottui jälleen ja nukkui levottomaan, painostavaan uneen.

Monesti hän oli pettynyt, pettyisikö hän nytkin? Jumalat, taivaat, enkelit ja harppujen säveleet olivat kadonneet. Suurmaailmakin ihmeineen oli hävinnyt mielikuvituksista. Monesti hän oli niitä kaivannut, vaikka ne olivat olleet vain omien kuvitusten utukuvia.

Niiden sijalle oli tullut paljon uutta. Kaupungissa hän oli tullut tietämään olevansa kaunis, hyvin kaunis sentähden, että oli musta. Ennen hän oli luullut olevansa hirveän ruma — — —

Lisäksi oli nyt tullut uusi tunne. Paljon hän oli rakastanut vaaria, muoria ja Anni-tätiä, mutta nyt hän tiesi, ettei se ollutkaan mitään.

Hän oli rakastunut. Illalla oli hän ylen onnellisena mennyt rakastettunsa kanssa teatteriin. Se oli men-

nessä sanonut Leenin olevan hurmaavan kaunis ja Leeni oli suuttunut ja sanonut hänen tekevän pilkkaa mustasta työstä, joka oli niin musta ja pihkasilmäinen kuin nekeri ikään. — —

5.

Missä enemmän ihmisiä yhteen sattuu, siellä saman hengen lapset ryhmittyvät. Niin syntyy erityisiä joukkoja kiehuvaassa ihmiskeossa. Jumaliset pitävät kiini kirkosta, oppineet etsivät toistensa seuraa, taiteilijoilla on omat kuntansa, rikkailla pohatoilla samoin omansa. Niin jatkuu muodostus alkaen ylhäältä, kunnian ja vallan kukkuloilta ja käyden alaspäin aina niihin kurjuuden ja häpeän soliin asti, joita silmistämme peittää yö. Tarkoitin paikkoja, joihin nälkä ja ylen raskas työ vievät usein kukkeimmat neitokset.

Moni asettaa tietämättömyyden ja laiskuuden syyksi sen, että nainen lankeaa. Mutta se on erehdys. Ei löydy niin tietämätöntä neitosta, ettei hän kauhistuisi, jos joku ehdottaisi häntä ilotytöksi. Ja se seikka, että vain työläisten joukosta sellaisia tulee, todistaa, ettei laiskuudenkaan ole syy. Jos laiskuus johtaisi naisen huonoon elämään, täytyisi ilotyttöjen joukossa olla joku ylemmänkin luokan jäsen.

Mikä sitten olisi syy? Koreilemishaluko? Ehkä lie. Mutta vastatkoon nainen, jolla on tilaisuus kunniallisesti tyydyttää tuo luonnollinen halu, vastatkoon hän rehellisesti, voisiko hän tyytyä vanhanaikaiseen, rikkinäiseen takkiin, lättäisiin kenkiin, kurtistuneeseen hameeseen, huonoon ruokaan ja voisiko hän katsella, miten kauniisti toiset ovat puetut, miten hyvää ruokaa

he syövät ja miten helpolla työllä he toimeen tulevat? Olisi hyvä tarkoin tutkia itseään, pitkä-aikaisen elämän kautta tarkoin koetella, josko voi moiteettomasti pysyä kaikissa mahdollisissa asemissa, joita elämä esiin tuo. Vasta sitten on kyllin pätevä syyttämään tietämättömyydestä, laiskuudesta ja koreilemishalusta toisia.

Sitäpaitsi emmehän ollenkaan syytä tietämättömyydestä, emmekä laiskuudesta ilonaisten ylläpitäjiä.

Kaarlo Ylistö tapasi, ollessaan Leenin kanssa teatterissa joukon tuttaviaan. Niiden seurassa oli muuan hänelle tuntematon, mustaverinen, hiukan ontuva herra, joka kaikin tavoin koki osottaa halveksumistaan Ylistöä kohtaan. Ylistö ei kuitenkaan käsittänyt, mitä herran omituiset eleet tarkoittivat, vaan katsoi ihmetellen häneen. He olivat teatterin tupakka-huoneessa.

— Kuule, veli, alotti vihdoin yksi tuttavista menen Ylistön luokse, kyllä sinä sentään menet vähän liian pitkälle tullessasi nurkkakapakan tarjoilijattaren kanssa teatteriin. Täällä on paljon naisia, jotka tuntevat sinut ja minut, enkä tiedä, voinko enään sanoa tuntevani sinua.

— Niin, kyllä se niin on, säestivät toiset, kyllä sinä liiaksi unohutat itsesi, Ylistö. Tuskin rappeutunut lurjus kehtaisi kulkea tuollaisten kanssa ja sinä vedät hänet mukanasi tänne saakka — — —

— Millä oikeudella te solvaatte viatonta ja siistiä tyttöä, joka on minun mukanani, kysyi Ylistö tulisesti. Tuntemattomalta pääsi suuri nauru.

— Kysy tältä herralta, sanoivat toverit. — Hän tuntee tytön tarkemmin ja voi sinulle sanoa, millainen se on.

Heidät esitettiin toisilleen, Kaarlo Ylistö ja Otto Fors.

— Mitä te sitten olette tietävinänne, kysyi Ylistö koettaen saada ääntään tyyneksi.

— En minä hänestä muuta tiedä, kuin että siisti ja viatoin hän ainakaan ei ole.

— Kuinka te sen voitte tietää.

— Minä sen tiedän, jos kukaan. — Otto Fors kierteli merkitsevästi hymyillen viiksiään.

— Minä en tuollaista usko, vastasi Ylistö. Hän koetti olla välinpitämätön, mutta sydämeen pisti pahasti ja arkuus oli hiipinyt uljuuden sijalle. — Päinvastoin pidän minä teitä kehnona kielikellona ja naisen solvaajana.

— Herra, tiuskasi Fors, punnitkaa sananne! Minä en tosin tiedä, minkälaisia teidän nais-ihanteenne ovat, mutta kapakkatyttöä en minä pidä naisena, enkä katso ansainneeni kielikellon nimeä silloin, kun olen totuuden sanonut ja kun olen nähnyt ja kuullut nuoren miehen maineen ja onnen olevan vaarassa.

Kaarlo Ylistö oli hyvän äidin kokematon poika. Hän uskoi. Olihan hän lukenut romaaneista, miten petollinen ja kavala nainen on ja miten teeskentely kuuluu heidän luonteeseensa. Nyt oli häntä, kuten monta muutakin kavala tyttö vetänyt nenästä. Hän tunsu vihaavansa koko naissukua. Vast'ikään hän oli tahtonut olla nuoren tytön suojelija, nyt päätti hän olla kokonaan toista. Aina hän tahtoi jotakin olla. Hän oli tuntenut suurta tyydytystä saadessaan olla kapakkanaisen suojelijana, nyt tunsu hän milt'ei iloa siitä, että oli petetty, nenästä vedetty mies, joka vihaa naisia. Tai miksipä vihata, sillä jota vihaa, sitä kunnioittaa. Hän tahtoi halveksia naisia — —

Toverit eivät asiasta enään olleet tietävinään ja ehdottivat, että jo ennen näytelmän loppua lähtisivät pitämään hauskaa. Ylistö ei vastustanut. Hän tahtoi alkaa elämää, hän, kuten muutkin.

— — — — Ilkeältä tuntui kuitenkin ja hävetti, hävetti niin, että korvia poltti, kun yöllä paksu, roikkuvarintainen, maalattu nainen puoli-alastomana istui hänen syliinsä. Ylistö olisi tahtonut heittää koko olennon permannolle, potkasta sitä, lyödä ja repiä, sillä niin ilkeä ja häpeämätön se oli. Toiset nauroivat ja käskivät hänen pitää hyvänään.

— Älä ole noin ujo, Ylistö! Miehisty sinäkin keran ja totu, niin et joudu joka kapakkatytön narriksi.

Ja Ylistö häpesi ujouttaan ja koettaen voittaa itseään hän piti paksua tyttöä sylissään. Tyttö pani kätensä Ylistön kaulalle ja alkoi suudella. Tytön vetelät, kuivat huulet koskettivat hänen poskiaan ja kuuma, ummehtunut ilma tuppasi tukehduttamaan. Ylistö olisi tahtonut itkeä, jos olisi kehdannut. Toverit tilasivat juomia ja hänkin sai vihdoinkin tilaisuuden laskea sylistään tytön.

Mutta sitten alkoi Fors vaatia lisää seuraa. Heitä oli neljä miestä ja vain kaksi naista.

Ylistöä kauhistutti. Hän tahtoi kotiin, mutta toverit eivät laskeneet.

Hetken kuluttua tuli sisälle kaksi uutta naista.

Toinen niistä oli kalpea ja heiverö. Hänen silmissään oli jotakin vavahtelevaa ja pelokasta, hän näytti vasta-alkavalta. Hänestä ei kukaan välittänyt ja tytöt väittivät hänen olevan hiukan typerän. Ylistö alkoi seurustella hänen kanssaan, sillä tyttö tuntui hänestä, kuin tuulahdus homehtuneessa huoneessa. Hän pyysi tyttöä istumaan viereensä sohvalle. Toiset olivat läheneet viereisiin huoneisiin.

— Miten te olette tänne joutuneet, kysyi Ylistö, puhetta tehden.

Tyttö katsoi häneen terävästi.

— Aivan samoin kuin tekin. Miksi sellaista kysytte?
— Se ei ole totta. Minä pääsen täältä pois, mutta te jäätte.

— Tekin jälleen ja jälleen tulette, samahan se on, vaikka aina täällä on.

— En minä koskaan enää tule, vakuutti Ylistö.

— Miten kehtaatte olla tuollainen?

— Mimmainen sitten?

— Tuollainen, kuin olette ammatiltanne?

— Mitä se teihin kuuluu?

— Eipä kuulukaan, vastasi Ylistö. — Olisin vain tahtonut tietää, miten nainen, joka on olevinaan niin siisti, voi joutua tällaiseen pesään.

— Säästäkää vaivojanne! Se, joka minut tänne saattoi, oli paljoo suurempi herra, kuin te, niin tekö minut sitten — —?

— Kuka se oli?

— Ei täällä ketään nimeltä mainita.

— Kuule, tyttö, ei huolita olla häyryjä, pyysi Ylistö tullen äkkiä avomieliseksi. — Näes, minä olen ensi kertaa tällaisessa paikassa, enkä ole yhtä perehtynyt, kuin toverini. Näes, minua inhottaa tällainen elämä. Kuinka te naiset voitte pitää tällaisesta.

— En tiedä, vastasi tyttö surumielisenä, minä luulen, ett'ei kukaan meistä juuri liikoja pidä tästä.

— Miksi sitten olette täällä? Voisittehan tehdä jotakin muuta.

— Ei se piiankaan virka hääviä ole.

— On se toki parempaa, kuin tämä, onhan se kunniallista.

— Oletteko ollut piikana? Ei orja ehdi kunniaansa ajatella. Minä en ainakaan tiedä, mitä kunnia on. En tullut sitä tuntemaan piikana ollessani enemmän kuin täälläkään.

— Oletteko vanhakin, kysyi Ylistö.
— Seitsemäntoista.
— Vasta! Voisittehan vielä jättää tämän elämän.
— En tiedä, — ehkä parempaan, — mutta tämän parempaa ei minulle tule.

— Mutta kun tulette vanhaksi?

— Sinne on vielä aikaa. Ainakin kymmenen vuotta.
Sillä ajalla olkoot omat surunsa.

— Te olette sievä ja siistin näköinen.

— Vai niin. Herrat eivät pidä minusta.

— Miksi eivät, Ylistö kysyi.

— Ehkä siksi, että olen siistin näköinen, kun kuitenkaan en ole siisti. Minä en tahdo jaksaa muuttua. Olen surullinen ja raskasmielinen, enkä osaa viehättää. Suutun pienemmästäkin. Minun laiseni ei oikein kelpaa.

— Minulle te kelpaatte, sanoi Ylistö ja veti tytön syliinsä.

Tyttö ei kauan istunut siinä.

— Ollaan vakavia, hän sanoi ja istuutui tuolille.

— Mitäpä me turhia.

— Olenko sitten niin ruma mielestänne?

— Hah, haa, minäkö näöstä! Ei lainkaan. Muuten vaan en tahdo.

— En ole ilman — —

— Rahaako? Sen tiedän. Otetaanpa viiniä ja jutellaan.

He juttelivat kauan. Ylistö unohti, missä hän oli ja samoin lienee tyttökin unohtanut.

Tyttö kertoi koko elämä kertansa. Se oli surkea tarina.

Hän oli yhdeksän vuotiaana eronnut äidistään ja joutunut lapsen piiksi maalaistaloon. Lapsi oli itkuihin, eikä ollenkaan nukkunut ilman tuudittamista. Yökäudet sai tyttö istua kehdon vieressä permannolla

ja soutaa isännän ja emännän vedellessä pitkiä unia. Usein hän torkkuessaan oli lyönyt nenänsä kehdon laitaan, niin että veri tuli. Ja kerran hän ulkona käydessään yöllä hetkiseksi vain nukahti portaiden viereen hangelle.

— Minä olin, kertoi tyttö viiniä ryypäten, niin väsynyt, etten ollenkaan tuntenut kylmää, vaan luulin luminietosta höyhenpatjaksi. Lapsi oli sisällä alkanut itkeä ja emännän oli täytynyt ruveta tuudittamaan. Kun minua ei kuulunut ulkoa, tuli emäntä katsomaan, minne olin joutunut. Kun hän näki minut hangessa makaamassa, tarttui hän tukkaani ja kuletti minut kehdon ääreen. Olin niin väsynyt ja unen vallassa, etten tiennyt, mitä minun piti tehdä, vaan aloin huojuttaa ruumistani ja hyräillä: aa, tuuti lasta, muori tuli vastaan. Uusi tukkapölly vasta sai minut valveille. Sinä yönä tein ensimmäisen suuren päätöksen. Päätin karata. Oi, kuinka minä vihasin hoidettavaani lasta, minä olisin voinut hyvällä mielellä sen tappaa ja usein, kun vain oli tilaisuus, minä nipistelin ja ravistelin sitä. Tuskin siitä tervettä ihmistä tulikaan, niin julmasti minä sitä kohtelin. Minä vihaan vieläkin niin äärettömästi pieniä lapsia, jospa Jumala minua varjelisi sellaisista.

Tyttö vaiken.

— Kertokaa vielä, pyysi Ylistö, mihin sitten jouduitte.

— Jälleen lapsenpiiaksi, kertoi tyttö, tällä kertaa paikkaan, jossa häjyyden lisäksi sain kärsiä nälkää. Sitten jouduin kadulle ja kadulta tänne. Sen edemmäksi en vielä ole ennättänyt. Olenhan vielä nuori.

— Voi, voi, huokasi nuori mies, onpa se surkeaa, kun sievä, seitsemäntoista vuotias tyttö ei mitään muuta

ole saanut kokea, kuin katkeruutta. Onko ihme, jos sydän kivettyy kaikelle hyvälle ja puhtaalle.

— Mistä te tiedätte, kysyi tyttö, onko minunlaiseni sydän kivettynyt kaikelle hyvälle ja puhtaalle?

— En tiedäkään, mutta arvelen vaan, että puh-
taus- ja hyve-käsitteet hiukan hämäntyvät täällä.

— Ei lainkaan, tyttö virkkoi, minä olen huomannut, että meillä täällä ovat hyve-käsitteet paljoa laajemmat, kuin niillä, jotka täällä kulkevat. Niillä niitä ei näy ollenkaan olevan ja sen raakuuden, mikä meillä on, olemme heiltä oppineet. Me olemme teidän luomianne olentoja, varjoja, joita teidän salainen elämänne synnyttää. Te kulette kunnioitettuinä läpi elämänne, me kunniatta. Te saatte siunatun kuoleman ja seppeleitä, meitä odottaa rakkarin kärryt. Ja kuitenkin olemme yhdessä juopotelleet ja hurjistelleet. Te vain olette maksaneet kestit.

Ylistöä vapistutti. Hänen mielensä oli outo. Ker-
tomuksista oli hän lukenut, että roska-ihmisetkin joskus voivat puhua yleviä totuuksia, mutta hän oli luul-
lut niitä vain kertomuksiksi, joihin kirjoittaja omia mietteitään oli kasannut. Nyt puhui seitsemäntoista vuotias tyttönen hänelle paljon kokeneen ihmisen taval-
la. Ylistö oli aivan kokematon, mutta hän tunsu hir-
muista syyllisyyden tunnetta. Viini poltti hänen ohimoitaan, mutta äly oli selvänä. Häntä itketti.

— Mikä teitä vaivaa, kysyi tyttö. — Voitteko pahoin?

Ylistöä hävetti oma herkkyytensä. Hän koetti salata sitä ja otti aika kolauksen lasistaan.

Se ei auttanut. Hänen sydäntään pakotti. Häneen koski niin kipeästi hylätyn ihmislapsen kärsimys ja toivoton elämä. Hän alkoi ääneensä itkeä.

Ennen lapsena, kun isä oli ollut julma ja raaka

äidille, itki hän aina nähdessään äidin surullisena ja kalpeana. Kun äiti oli kysynyt, mikä häntä oli vaivannut, sanoi hän milloin mitäkin. Väliin oli pää olevinaan kipeä, väliin hammas. Oikeata syytä hän ei koskaan kehdannut sanoa. Lienee kuitenkin äiti arvannut asian, koska aina silloin otti pojan syliinsä, painoi pienen pään rintaansa vasten ja alkoi yhdessä itkeä, katkerasti, kauan. Itku kevensi mieltä ja tyynttyi sydäntä.

Tyttö oli mennyt Ylistön luo ja painaen hyväillen hänen päätänsä rintaansa vasten alkoi itkeä rajusti, hilitsemättömästi.

— No, saakeli, kuului samassa ovelta. — Mitä se tyttö nyt on sinulle syöttänyt, kun noin ulvot.

Se oli Fors. Ylistö oli juonut ja hänen verensä kuohui.

— Ole vaiti, h—tin koni!

— Se on toisen kerran kun te minua solvaatte, hyvä herra, sanoi Fors, tätä minä en aijo sallia.

— Hyvä on! — Ylistö nauroi häjysti. — Älkää sallikokaan!

Fors vetäytyi nopeasti takaisin. Hän pelkäsi mainettaan. Poliisi olisi voinut sekaantua asiaan.

Sivuhuoneista olivat toisetkin tulleet salonkiin näkemään, mitä oli tekeillä. He koettivat rauhoittaa Ylistöä, mutta eivät onnistuneet. Mielenliikutus ja viini olivat sävyisästä pojasta tehneet raivon. Hän löi nyrkkiä pöytään, kiljui ja ärjyi.

— Hyi onnetonta tuollaisia miehiä! Teidän näkönnekin ilettää minua, te — — —

— Ellette ole hiljaa, haen poliisin, penesi vanhin nainen, joka oli jonkunlainen emäntä. — Täällä ei saa räyhätä!

— Hakekaa sata, ärjyi Ylistö, se ei minua liikuta —

Nainen oli lähtevinään mutta piiloutui keittiöön. Fors oli pujahtanut ulos ja kiiruhti kotiinsa. Toiset kokivat tyynnyttää rajustunutta toveria.

Kun Ylistö sai kuulla, että Fors oli poistunut, rauhottui hän.

— Kuinka sinä noin käyttäydyt, toruivat toiset.
— Eihän se sovi sivistyneelle miehelle.

— Sanokaapa, kunnan miehet, mikä sitten sivistyneelle sopii? Olkaa niin hyvät ja sanokaa, sopiiko syöstä saastaansa seitsentoistavuotiseen, orpoon, kärsineeseen, turvattomaan naiseen? Sopiiko, häh! Vai sekö vain sopii sivistyneelle, että hän hellii mainettaan, on oppinut, matkii viisaiden puhe- ja ajatustaitoa ja narraa toisilta itselleen palkkaa ja kunniaa — — —

— Ole nyt! Sinä olet juonut liikaa! Lähdetään pois!

— Lähdetään, lähdetään. Hyvästi, Lilli!

Hän suuteli tytön kättä, katsoi hellästi silmiin ja lähti.

Hän ei ollut pahentunut pahassa paikassa.

— Tuo oli omituinen herra, Lilli sanoi tovereilleen.

— Lienee ollut ensikertalainen, sanoivat toiset.

6.

Ei kuulunut Ylistöä seuraavana päivänä, ei toisenakaan. Turhaan Leeni odotti. Jota enemmän aikaa kului, sitä tuskallisemmaksi kävi hänen olonsa. Joka kerta, kun uusi vieras tuli kapakkaan, säpsähti Leeni. Hän oli kuin kuumeessa. Väliin hän poistui tarjoiluhuoneesta siinä toivossa, että Ylistö sillä aikaa saapuisi,

— mutta kauan hän ei malttanut olla poissa, kun jälleen meni katsomaan. Ei, ei tullut. Eikä Leeni tiennyt, missä Ylistö asui. — Jos tästä oveen on seitsemän askelta, hän tulee. Ensin astui Leeni pitkiä, sitten yhä lyhyempiä ja — seitsemän tuli. Hän rauhottui, mutta vain hetkeksi. — Jos ensimmäinen, joka oven aukasee, on nuori ja tumma, hän tulee tänään, jos vaalea, niin huomenna, jos vanha, niin ei koskaan. Vaalea ja nuori tuli ja Leeni alkoi jälleen odottaa seuraavaa päivää.

Illalla sai Sussu antaa numeroita. Kaksikymmentä ja viisitoista, — t ja o, — tulee, on, — vielä kaksi! Ja vielä!

— Antakaa, hyvä Sussu, vastaus sille ajatukselle, jota ajattelen!

— Ihan varmasti, antoi Sussu.

— Te tiesitte, mitä ajattelin.

— Mistä minä sen olisin tiennyt?

— Antakaa vielä vastaus, rakas Sussu, yhden kerran vain, pyysi Leeni. — Nyt minä ajattelen. No!

— Sen tohtisin vaikka vanhoa, antoi Sussu.

— Minä ajattelin, että tuleeko hän vielä tänne, riemuitsi Leeni.

Sussu oli kärsivällinen lohduttaja. Päiviä kului. Leenin tuska lisääntyi lisääntymistään ja usein Sussu öisin heräsi hänen itkuunsa.

— Voi, miten onneton minä olen, niin onneton, ettei kukaan saata sitä arvata. — Se oli Leenin alituisen valitus.

Sussu myönsi, että niin oli. Hän ei yrittänyt sammuttaa kaipausta, sillä hän tiesi, että se siitä vain olisi yltynyt. Hän koetti käsittää sen suuruutta.

Eräänä päivänä vihdoinkin sai Leeni kirjeen. Se oli Ylistöltä. Siinä oli seuraavat sanat:

Hyvä neiti! Nyt, kun pitkäksi aikaa poistun kaupungista, tahdon teille sanoa, etten teitä ollenkaan halveksi. Päinvastoin, kun tiedän, minkälai-
sten kohtaloiden alaiseksi nuori tyttö voi joutua, olen valmis antamaan teille kaiken arvon. Voikaa hyvin. Kaarlo Ylistö.

— Mitä tämä merkitsee, — Leeni näytti kirjettä Sussulle, — hän sanoo antavansa minulle kaiken arvon, mutta poistuu kaupungista. Oi, rakas Sussu, mitä tämä on?

Sussu tavaili kirjettä.

— Tiedäpä, hän alkoi selittää sisältöä Leenille, hän panee sinut koetuksen alaiseksi. Jo edeltäpäin antaa hän sinulle anteeksi, jos lankeat, mutta kunnioittaa sinua sellaisena, johon voi luottaa. Usko minua, Leeni, hän rakastaa sinua ja jos käyttäydyt hyvin sen aikaa, kun hän on poissa, nai hän sinut. Ole nyt hyvin varovainen miesten suhteen, sillä eihän, näes, tiedä, kuka heistä on sinua silmällä pitävä.

— Onkohan se niin?

— On, aivan varmasti! Lue itse, jos ymmärrät!

Leeni luki ja huomasi, että kirje oli niin, kuin Sussu sanoi. Ylistö siis on valmis antamaan hänelle kaiken arvon! Voi, miten hyvä ja jalo se on!

Nyt ei Leeni enään odottanut Ylistöä pian tulevaksi ja ikävä muuttui rauhalliseksi. Hän oli iloinen siitä, että sai olla koetuksella. Olihan hänen nyt niin hyvä tilaisuus näyttää, miten kovasti hän rakasti. Mitenkä olisikaan Ylistö voinut suoraan kapakasta naida tuntematonta tyttöä. Sehän olisi ollut hullua!

Leeni neuloi pienen pussin, pani kirjeen siihen ja kantoi sitä kaulassaan. Joka ilta ja aamu painoi hän sen sydäntänsä vastaan. Aina oli hän sitä säilyttävä ja kun sitten hänen miehensä, Ylistö, kerran kysyy,

että mikä likanen pussi se on, niin hän vastaa: se on noita pussi! — Näytä, mitä siinä on! — En näytä, sanoo hän miehelleen ollen pelästytynään, se on minun rakkain aarteeni tässä maailmassa. — Mistä sinä sen olet saanut? — Siltä, jota eniten rakastin. — Kuka se oli? — Se oli nuori ja kaunis. — Hänen miehensä tulee mustankipeäksi ja katsoo väkisin — — —

Suloisia olivat nuoren kapakkanaisen haaveet. Hän vaipui niihin, erkani kauas todellisuudesta. Ylistö unohtui sellaisena, jona hän hänet oli nähnyt ja sijalle tuli uusi, lämmittävä, elämää antava, onnelliseksi tekevä Ylistö, jota hänen ei erinomaisesti tarvinnut kaivata, koska se oli hänessä itsessään.

Ja vähitellen, ajan kuluessa, kun mitään tietoja ei tullut, haihtui kuvakin pois tytön sydäimestä.

Elämä pysyi kapakassa entisellään ja Leeni piti siitä. Hän oli kaunis ja ihailtu ja tiesi olevansa voitattoman.

Kunnioituksen janokin oli hiljalleen kuollut. Hän ei kaivannut tervehdyksiä kaduilla. Leeni osasi käsitellä, että herrat niin äärettömän mielellään olisivat tahtoneet seurustella hänen kansaansa ulkonakin, jos olisivat olleet vapaita. Mutta he olivat sidotuita. Itsellään ei Leenillä ollut mitään kahleita, mutta hän aavisti ne muissa sangen koviksi. Olihan hän itse nähnyt, miten kohteliaasti herrat tervehtivät hyvin rumiakin, ilkeän ja vanhan näköisiä naisia ja kapakassa sattui usein, että hienot herrat olivat äärimmäisyyteensä asti huomaavaisia tökeröille ja tyhmille kauppiaille.

Ja paljon oli Leeni kuullut keskusteluja.

Kerrankin oli muuan nuori mies uhannut naida erään voikauppiiaan paksun, rokon-arpisen lesken, jolla kehuttiin olevan kaksisataa tuhatta rahaa ja kolmekymmentä vuotta sitten menetetty nuoruus. Hän

olikin nainut hänet ja nyt sama nuori herra mielisteli kaunista kapakkatyttöä, jonka Leeni hyvin tunsu. Tyttö ei kuitenkaan sanonut huolivansa naineesta miehestä. —

Mitä olisi Leeni siis tervehdyksistä huolinut, tai muista turhuuksista. Nehän eivät mitään merkinneet. Herrat uhkasivat monesti kuolemalla hänen tovereitaan, jos eivät nämät heitä lempisi ja kokonaisia omaisuuksia he väliin menettivät kapakkanaisten takia, joita eivät kadulla tohtineet tervehtää. Hänkö tervehdyksistä välittäisi. Tuskin siitä kukaan mitään välittää. — Sussukin sanoi sellaista lapsellisuudeksi.

Leenillä oli paljon ihailijoita. Kauneimmat niistä olivat muuan konttoristi, jolla oli pitkät, mustat viikset ja tulimustat, loistavat silmät ja eräs saksalainen soittoniekka, joka oli solakkavartaloineen ja jonka katse oli surullinen ja hellä. Mutta Sussu kutsui heitä suuriksi lurjuksiksi ja naispettureiksi.

Sussulla oli niin omituinen maku.

Hyviä ja täysin sopivia ihailijoita oli hänen mielestään Leenillä vain kaksi. Ja niitä hän kehui.

Toinen oli vahvavartaloineen ja lyhyt, niin lyhyt, että ulettui tuskin Leenin olkapäähän. Sillä oli suppea takaraivo, harva, vaalea tukka, se nauroi äänekkäästi, röhöttämällä ja raapi niskaansa vähän väliä ja makeasti. Toinen taasen, Sussun mielestä vielä arvokkaampi oli teurastaja Gustafsson. Hänkin tosin oli lyhyt ja lisäksi vanha, mutta hänellä oli velaton kivimuri keskellä Helsinkiä. Tästä syystä oli hän kaikkein ansiokkain saamaan niin sievän tytön suosion, kuin Leeni oli, mutta asia oli hyvin epävarmaa laatua, sillä Sussu tiesi Gustafssonilla olevan paljon tarjokkaita.

Leeni ei voinut sietää kumpastakaan.

— Enhän minä voi sellaisia rakastaa!

— Rakastaa, nauroi Sussu, tarvitseeko niitä sitten rakastaa? Ajattelepa onneasi, jos saisit hänet mieheksesi. Suuren talon omistajaksi pääsisit! Eikö kelpaisi herrastella, vai mitä? — — — — — Jos hän sinusta huoliikaan. Hänellä, näes, on valta valita. Ottaa, kuin hyllyltä vaan, taittaa, ja syö, kuin leipää, he, he!

— Mutta hän on niin lyhyt ja vanha!

— Ikä on miehen kunnia ja pätkällä usein tanu pää!

— Hän on niin ruma ja kuinka minä voisin — — — hyi, jos hän vaikka suutelisi minua!

— Niin siitä et sinä lainkaan pahenisi. Huuhtoisit suusi kalliilla viinillä, ilahuttaisit silmäsi kullalla ja purppuralla.

— Hyi!

— Älä äyki, Leeni! Kauniin miehen suutelot maistuvat toiselle naiselle ja ovat katkeria, eikä ole, millä katkeruuden alas nielisi. Ole viisas, Leeni!

— Minä en voisi ajatella tuollaista ähertävää, vanhaa ukkoa omanani, toisti Leeni.

— Voisitko, kysyi Sussu, ajatella kivimuuria omnasi?

— Se on toinen asia, myönsi Leeni.

— Ja sinä voisit niin vähällä vaivalla saada suuren kivi-talon ja paljon kunniaa.

— Mitä minä kunnialla tekisin. Minulla on sitä niin paljon, kuin tarvitsen. Joka vähään tyytyy on onnellinen. Ja ehkäpä — — —

— Mitä, jatka vain!

— Ei mitään.

— Niin, jatkoi Sussu, tämänhän on vain puhetta. Tuskin Gustafsson sinusta huolisikaan.

Leenin tapa oli kuvitteluilla jatkaa kaikkia asioita. Niin nytkin. Hän alkoi kuvitella, miltä rikkaana olo tuntuisi. Hän olisi suuren kivitalon omistaja,

kulkisi jylhän pihan poikki, kävelisi kadulla oman talon kohdalla ja saisi sanoa: tämä on minun. Vaarikin saisi tulla Helsinkiin asumaan ja näkemään ja tohtorinnalle hän kirjottaisi kirjeen ja kysyisi, eikö herrasväki haluaisi tulla minun talooni asumaan, minulla kun nyt sattuu olemaan yksi, sivistyneelle perheelle sopiva huoneusto vapaana. Mitähän kotipuolellakin sanoisivat? Olipa sillä Leenalla onni, vaikka olikin musta, eipä olisi uskonut, sanoisivat. Aamulla ei tarvitsisi herätä aikaseen, vaan saisi lojua niin myöhään, kuin suinkin haluaisi ja kesäisin hän matkustaisi kotipuolelle oikein hienona. Hänellä olisi mukana paljon sormuksia ja kultakello, suuri, suunnaton kultakello ja silkkiset alusvaatteet.

— Huolisikohan se Gustafsson minusta, Leeni eräänä iltana maata mennessään kysyi Sussulta.

— Joko se sitten sinulle kelpaisi, kysyi Sussu.

— Ei, mutta — —

— Mutta mitä?

— Olisi mukavaa olla rikas. Eikö olisikin?

— Miks'ei. Köyhän on aina mukava olla rikas.

— Jos minä olisin rikas, puhui Leeni, niin minä pyytäisin teidät luokseni asumaan. Meillä olisi niin hauskaa. Ostaisimme hienoja vaatteita ja viinejä ja matkusteltaisiin ulkomaille, — voi, kuinka hauskaa! Ettekö tulisikin?

— Et sinä, hyvä lapsi, minusta enään silloin välittäisi, sinä saisit muita, parempia tuttavvia.

— En minä muista välittäisi. Muut naiset ovat minusta niin ikäviä ja häjyjä. Te ja rouva yksin olette hyviä. Ja teitä minä aina pidän tuttavnanani. Rouvalle minä lainaisin rahaa niin paljon, että hän saisi kaikki velkansa maksetuksi ja te saisitte aivan huoletonna asua minun luonani. Voi, jospa muori ja Anni-tätikin vielä eläisivät!

Leeni eli mielikuvituksissaan rikkaan elämää ja nautti siitä. Jos joku äkkiä olisi häneltä riistänyt tuon kuvitteen, olisi hän surrut sitä yhtä syvästi, kuin rikas menetettyä omaisuuttaan sillä erolla vain, että Leenin suru ei olisi ollut yhtä pitkä-aikaista. Hänellä oli kuu-huva ja monipuolinen haavevarasto. Kun yksi kaunis unelma sammui, syttyi kohta toinen. Nyt oli hän rikas ja se miellytti häntä yhtä paljon, kuin jos hän olisi ollut olevinaan suuri näyttelijätär tahi hylätty, ylenkat-sottu naisparka. Monena hän oli ollut eläessään, maail-man kuuluisimmasta laulajattaresta kadunlakasijaan asti.

Sussu huomasi pian, että Leenin mielessä pyöri Gustafssonin kivitalo ja hän alkoi todellisesti miettiä asiaa. Entä jos Leeni sittenkin pääsisi tuon vanhan konin puolisoksi, Sussu karaistuneella tavallaan ajat-teli. Entä jos se onni todellakin sattuisi olemaan työllä! Hänkin, Sussu, ehkä pääsisi joutumasta kulkuriksi. Tyttö on hyväsydäminen ja luotettava, Gustafsson on vanha ja sydäntautinen, eikä voi kauan elää. Hän, Sussu, pitäisi huolta, ettei Leeni aivan heti uusiin nai-misiin menisi. Sääli tosin tyttöä, joka joutuisi moisen rähjyksen syliin, mutta voisi sille pahemminkin käydä, niinkuin monelle on käynytkin — —.

— Ole huomaavainen Gustafssonille kun hän tä-nään tulee kapakkaan, äläkä ole näkevinäsikään muita!

— Voi, voi! Mitenkä minä voin! Hän ähkii niin ilkeästi, mässyttää suutaan, nauraa omille puheilleen, eikä ollenkaan kuuntele, mitä toiset sanovat. Jospa hän olisi hiukankin toisenlainen.

— Sellainen käytös tulee rikkaudesta, sanoi Sussu.

— Hän on niin — —

— No, jos et tahdo, niin älä tahdo, minä siitä vähät välitän. Itsehän tuota olet puhunut, että rikkaana olo

olisi hauskaa. — — — Ja mitäpä miehen näöstä, vaikk'ei sillä olisi, kuin pää, jos se vain kykenee vaimonsa elättämään. Tunsin ennen erään tytön, joka sanoi haluavansa miehen kauniin kuin päivän, vaikka se olisi köyhä, kuin maantie. Kauniin miehen hän sai ja maantielle hän myöskin joutui kahden lapsensa kanssa, joita mies ei muistanut ottaa mukaansa karatessaan Puolaan, josta oli kotosin. Moni on katunut kaunistamasta miestä, mutta harva hyvinvointista. — — Ja kuoleekin tuo nyöpeli pian.

Leeni päätti koettaa. Hän alkoi olla huomaavainen Gustafssonille. Hän antoi hänen puristaa kättänsä, eikä vetänyt sitä pois, vaikka tuntuikin pahalta. Ilkeää se oli, kauheaa. Ukon punanen naama levisi, suuret ikenet näkyivät hymyilevästä, leveästä suusta ja silmät kiiluivat sameriaina. Käsi oli kuuma, tahmea ja limas-kainen. Vielä jälestäpäinkin tuntui likaselta.

— Vedellä ja saippualla se on autettu, lohdutti Sussu, kun Leeni siitä valitti.

Yhä ahkerampaan alkoi Gustafsson käydä ravintolassa, kun huomasi ettei Leeni ollut välinpitämätön. Hän istuskeli lähellä tarjoilupöytää. Siitä oli hyvä tilaisuus nähdä ja tarkastaa Leeniä.

Leeni oli kovin varovainen muiden miesten suhteen, tuskin rohkeni katsoa ketään, hymyillä ei ollenkaan. Mutta sitä sulosempi hän koetti olla ukolle.

Rouvakin huomasi asian ja kysyi, oliko Leeni todellakin ihastunut, vai mitä merkitsisi se sellainen mielistelyn haaskaus.

Leeni ilmotti haluavansa päästä Gustafssonin vaimoksi.

— Se ei olisi hullumpaa, myönsi rouva. — Ukko on todellakin rikas, hyvin rikas, — sanovat häntä tosin kitsaaksi, — mutta ehkä tuo jo pian kuolisi. Muuten,

ei se sentään niin vaan ole otettavissa. Se on paatunut konna ja monen naisen pettämä. Se on kokeista pettynyt, että ehkä — — —. Mutta sinä, Leeni, minä, joka olen pitänyt sinua pienenä, ihanteellisena houkiona, kosiskeletkin jo miestä, joka sopisi sinulle isoisäksi. Leeni, Leeni, missä se meidän pikku Leenimme on — — —! No, no, älä nyt noin hätäänny, en minä siitä sinua moiti. Oikeinhan se on ja viisasta. Sussu kai on opettanut.

Seuraavalla kertaa, kun Gustafsson jälleen tuli ravintolaan, meni rouva hänen luoksensa.

— Tyttö näyttää olevan kovin mieltynyt teihin, herra Gustafsson. Toivon, ettette käytä väärin nuoren tytön mieltymystä. Hän on vielä niin lapsekas.

— Heh, heh, nauroi ukko, taitaa olla tyttö keinoihin tottunut. Miten se minuun, ikämieheen, — heh!

— Tuollaiset nuoret tytöt pitävät paljon enemmän ijäkkäistä, kuin nuorista, muistanhan sen itsestäni. Vaikka en minä mene mitään sanomaan, Sussuhan se vain tietää Leenin yökaudet teitä hokevan. Ja olettehan te vielä komea ja rakastettava mies ja minä tahdoinkin vain huomauttaa, että tyttö on vielä viaton lapsi ja minä olen päättänyt pitää hänestä äidillistä huolta.

— Heh, miehet ovat ehkä jo pilanneet tytön.

— Se on ikuinen vale, vihastui rouva, enkä minä salli kenenkään solvaavan Leeniä, en edes teidänkään. Hyi teitä, herra Gustafsson, kun voitte tuolla tavalla sanoa työstä, joka teitä rakastaa.

— Rakastaa, heh, heh — — —

Epäilevään vanhukseen oli rouvan puhe kuitenkin tehnyt syvän vaikutuksen. Vanhus ajelutti partansa ja osti uuden, keltaisen kaulaliinan. Hänen silmiinsä

tuli himmeä, rasvainen kiilto ja suutaan hän alkoi pitää alituksessa hymyssä.

— Mies ei ole enään pelastettavissa, nauroi Sussu rouvalle. — Kohtalo on määrännyt Leenin perimään hänen omaisuutensa.

— Elä puhu vielä mitään, epäili rouva. — Ukko on viisas. Hän tahtoo ehkä muuten vain ihanuudellaan tytön vietellä.

— Leeni sanoo maksavansa rouvan velat, jos hän vaan pääsee rikkaaksi. Tyttö on ihan hurmaantunut.

— Sepä se, mutta minä en usko, että Gustafsson —

— Eiköhän tuota jollakin tavalla voisi kietoa, onhan tyttö kaunis?

— Millä sen kietoo, sanoi rouva. — Eihän se edes juo määräänsä enempää.

— Entä jos rouva kutsuisi hänet tänne jonakin pyhänä, ehdotti Sussu.

— No niin, ehkäpä sillä lailla! Mies olisi silloin meidän.

— Leenin!

— Meidän, toisti rouva. — Leeni on vielä milt'ei lapsi. Kuka tahansa lurjus voisi siltä petkuttaa jok'ikisen pennin ilman viisaampain ohjausta. Se on sellainen ystävyuden nälkäinen. Hiukkasesta hyvyyttä on Leeni valmis antamaan kaikkensa. Sellainen joutuisi pian hunningolle.

— Mehän tehdään Leenistä jo leski, vaikk'ei hän vielä ole morsiankaan, nauroi Sussu.

Gustafsson ei ollut lainkaan niin vaikea voittoa, kuin rouva oli luullut. Hän rakastui sokeasti Leeniin ja pyysi häntä vaimokseen.

Leeni suostui.

Mutta kun sulhanen rakkauden huumauksessa ensikerran puristi morsianta rintaansa vasten ja suuteli

hänen huuliaan, kulki Leenin ruumiin läpi kuolema. Kauhea kuolema suuteli Leeniä limaisilla huulillaan. Leeni riistäytyi irti ja juoksi kamariinsa itkemään.

Sulhanen oli ihastuksen vallassa. Kaiken piti olla valmista Leenin kuudenteentoista syntymäpäivään, jolloin heidän häänensä vietettiin.

7.

On kulunut kaksi vuotta siitä, kun Leeni vietti häitään. Gustafsson on kuollut ja Leeni on jo vuoden ollut leskenä.

Hänen kotinsa on upea, sellainen raskas, porvarilinen. Sali on suuri ja siinä on paljon kukkia korkeilla jalustoilla. Ennen, Gustafssonin eläessä oli salissa punaset plyshi-huonekalut, ovissa verhot ja jokaisella pöydällä liina. Ne on Leeni poistanut. Huonekalut ovat puusta ja seiniltä hän on karsinut liiat maalaukset. Olihan se ajan vaatimus.

Paljon oli Leeni odottanut rikkaudesta. Paljon hän oli saanutkin, mutta kuitenkin ei elämä tuntunut vastaavan kuvitelmia.

Häntä väsytti.

Hän tunsu kyllästymistä hyviin ruokiin ja huonoja hän ei enään olisi voinut syödä. Kun palvelija tuli ilmottamaan, että pöytä oli katettu, pöyristytti Leeniä.

Ruokajärjestys oli sama, kuin vainajankin aikana. Se oli peritty tapa, johon Leeni oli tottunut. Aamulla toi palvelija sänkyyn kahvia ja monenlaisia leivoksia, sitten seurasi aamiainen ja aamiaisen jälkeen jälleen vehnäskahvi. Sitten päivällinen, johon kuului vähintäinkin kolme lämmintä ruokalajia ja päivällisen jäl-

keen taasen kahvi ja leivoksia. Illallinen oli miedompi ja syönti-urheilu päättyi yöksi teehen ja leivoksiin. On selvää, että haaveileva, mielikuvituksista rikas, luonnon helmassa syntynyt Leeni pakostakin alkoi muttua tökerön ympäristönsä kaltaiseksi.

Hänen seurapiirinsä halveksi häntä takanapäin. Olihan hänen nimensä ennen ollut vain Leena Alinanytär ja olihan Gustafsson nainut hänet kapakasta. —

Hänen tuttavansa olivat muuten hyvin erilaisia. Sussu ja kapakkarouva olivat hänen jokapäiväisiä tovereitaan, mutta heitä hän ei koskaan kutsunut samaksi aikaa, kuin muita vieraita. Eräs neiti, joka oli sanomalehtiin kirjottanut kolme kertomusta, oli Leenin hyvä ystävä. Samoin eräs toinen neiti, näyttelijätär. Sen isä oli tosin vain kirvesmies ja äiti pesijä, mutta tytär itse kävi teatterikoulua ja oli jo kerran esiintynytkin. Kaksi herrasmiestä, toinen heistä oli taiteilija, toinen muuten sivistynyt, kuuluivat niinkään rouva Gustafssonin jokapäiväiseen seurustelupiiriin. Näin ollen tuli herkkä-oppinen Leeni hyvin pian käsittämään sivistyksen ja taiteiden arvoa.

Ukkonen ja salama teatterissa, kun Leeni ensi kertaa oli niitä ollut katsomassa, olivat hänestä tuntu- neet kovin lapsekkailta ja näyttelijät niin teeskenteleviltä, että hän oli kokolailla hävennyt. Nyt, kun hän oli sivistynyt, hän käsitti toisin. Kirjailija-neiti selitti hänelle näytelmän sisältöä ja kirjottajan temperamenttia, vaikka hänestä, neidistä aina tuntui, ettei kirjailija ollut jaksanut saada esiin kaikkea, mitä ehkä oli aikoinut. Se ja se kohta olisi voinut olla värikkäämpi ja voimakkaampi, tuo taasen esimerkiksi niin ja niin ja tuo kolmas paikka olisi voinut jäädä kokonaan pois. Näyttelijätär selitti Leenille näytelmätaidetta. Tuon ja tuon näyttelijän mimiikki on liioiteltua, tuolla toi-

sella on lausunnossa paljon anteeksi antamattomia virheitä. Leeni oppi ymmärtämään plastiikkaa. Hän nautti nähdessään siroja ja harkituita liikkeitä ja käsitti niistä yhtäpaljon kuin sanoistakin.

Hän oli vieraantunut Sussun ja entisen rouvansa karkeista tavoista. Sussu ja kapakkarouva alkoivat hänestä näyttää tyhmiltä ja raa'oilta. Kuitenkin tunsivat hän suurta kiitollisuutta heitä kohtaan muistellessaan menneitä aikoja. Kieltämättä oli ollut hauskaa yhdessä Sussun kanssa, lukitussa sänkykamarissa juoda viiniä ja jutella. Se elämä oli ollut tuttua ja viihdyttävää. — Rouvalle olikin Leeni jo osoittanut kiitollisuuttaan, — lainannut rahaa. — Nämät uudet tuttavat, joita rikkaus oli tuonut, eivät ne, totta puhuen, oikein viihdyttäneet, mutta hänen täytyi sietää niitä sivistyneenä henkilönä. Ja täytyi tunnustaa, että heidän kauttansa hän oli saanut tietoja, äärettömän paljon tietoja. Ennen oli Leeni ihailnut tähtien peittämää taivasta sellaisenaan, nyt hän ihaili sitä suurena, äärettömänä, jossa jokainen tähti oli maailma.

— Mitä hyötyä sinulla on siitä tiedosta kun et itse sinne kuitenkaan pääse, oli Sussu sanoa tokaissut, kun Leeni asiasta oli hänelle puhunut.

Sussu oli niin sivistymätön.

— Onhan kuitenkin, vastasi Leeni, ihanaa tietoa, ettei ole yksin tässä avarassa, äärettömässä tyhjiydessä. Ajattele, Sussu, kuinka kauheaa, jos tämä maanpallo olisi ainoa suuressa, loppumattomassa avaruudessa.

— Entä sitten, toisti Sussu, jos sinä et ole äärettömyyttä mitannut, ei sinulla siitä myöskään ole käsitystä ja miten voi ihminen kauhistua sellaista, jota hän ei näe, eikä käsitä?

Leeni ei ymmärtänyt, mitä Sussu tarkoitti.

Sussu oli niin vanha ja sellainen, kuin oli.

Paitsi jokapäiväisiä vieraita, oli Leenillä paljon sellaisiakin, jotka harvemmin kävivät häntä tervehtimässä. Gustafsson-vainajan sukulaiset ja liiketuttavat, jotka vainajan eläessä eivät mitenkään olleet voineet leppyä siitä, että hän oli ottanut itselleen nuoren vaimon, muuttuivat hänen kuolemansa jälkeen pian. Makasihän vainaja maan povessa, eivätkä hekään tahoneet olla pikkumaisia. Tuon tuostakin he pistäytyivät nuorta rouvaa tervehtimässä.

Eräänä iltapäivänä tuli joukko naistuttavia tervehdyksille.

Sussu oli silloin Leenin luona ja hän huomasi ensin vieraiden tulon.

— Näkyypä tänne tulevan aika liuta akkoja, hän sanoi.

— Keitä, missä?

— Tuolla! Näkyypä siellä olevan syylänenäisiäkin. Mitähän ne?

Vieraat tulivat sisälle saliin, viisi naista, kullakin pieni käsityölaukku mukanaan. Siinä oli rakennusmestari Wuoren lyhyt ja tanakka rouva, teurastajamestari ja voikauppias Kukan suuriluinen ja röhkeäänäinen puoliso, sekä sisarukset Tuulinen, joista toinen on huonokuulonen ja toisella on karvapäinen syyllänenässä. Viimeisenä tuli kauppias Lehmasen neljäkymmenen vuotias leski, jota pidettiin hyvin viisaana ihmisenä. Hän ei ollut mennyt naimisiin, vaikka oli kaunis ja rikas, vieläpä pieni kuuluisuuskin, hän, näet, oli tyttönä ollessaan, kun maaherra kulki hänen kotikylänsä ohitse ja tunniksi pysähtyi majataloon,

valittu antamaan kukkasia maaherralle. Silloin oli nykyinen rouva Lehmanen ollut meijerska, ihailut runoutta ja voin väriä. Keltasia kukkia oli hän tarjonnut maaherrallekin. Voin väriseen pukuun puettuna hän niitä oli tarjonnut kuvernöörille, joka hymyillen oli ottanut ne vastaan ja kiittänyt kädestä. Kyläläiset olivat varmaankin kateudesta levittäneet huhun, että kuvernööri olisi muka unohtanut kukkaset majatalon uuniin.

Sellainen henkilö oli rouva Lehmanen. Toisista saliin astuneista naisista ei ole mitään sanottavaa, heidän elämässään kun ei mitään erinomaista ollut sattunut.

Leeni toivotti vieraansa tervetulleiksi, esitti heille Sussun, — neiti Sofian — ja pyysi heitä istumaan.

Vieraat eivät kuitenkaan heti tottele, vaan alkasivat katsella salin seiniä ja esineitä.

— Voi, miten täällä on hienoa ja kaunista, sanoi rouva Lehmanen.

— Ja niin maukasta, säesti rouva Vuori.

— Jos tämä olisi minun asuntoni, niin minä panisin sohvan tuohon nurkkaan kulmittain ja kukkaset sohvan taakse, se olisi paljon kauniimpaa, oli rouva Kukan mielipide.

— Ei, kyllä minusta sopisi sohva paraiten akkunain väliin, neiti Tuulinen sanoi.

— Mitä, kysyi huonokuulonen neiti nähdessään sisarensa suun liikkuvan.

Sisar huusi:

— Eikö sinustakin, Amalia, sopisi sohva paraiten akkunain väliin?

— Juu, kyllä se sopisi. Muutetaanko se siihen?

— Ei sitä muuteta, selitti Kukan rouva kovalla äänellä, mutta etkö sinäkin tykkää, Amalia, että sohva passaisi paraiten tuohon nurkkaan ja kukkia taakse,

se olisi minun mielestäni niin fiiniä. Miksi ei rouva Gustafsson aseta sitä siihen?

— Se sopii minusta siihen, missä se on, sanoi Leeni melkein vihasesti.

Sussu oli vaiti.

Palvelija toi samassa kahvia ja vieraiden huomio kääntyi huoneen kalustosta kahvikuppeihin ja niiden sisältöön.

— Nämäpä ovat kauniita kuppia. Mitä ne ovat maksaneet tusina, kysyi rouva Vuori.

— En minä tiedä. Mieheni osti ne minulle.

Vieraat varmaankin tunsivat Leenin äänestä tuskastumista. He lopettivat kyselemisen ja alkoivat tarkastella lusikoiden hopeakontrolleja ja kehua kahvia.

— Tämäpä on raarin makuista, kehui rouva Lehmanen. — Ostaako rouva paahdetuita kahvia, vai paahdatteko kotona?

— Paahdetuita minä ostan.

— Minä paahdan kahvini itse, sanoi rouva Kukka. — Minä en tykkää puodissa paahdetuista ja kotona taasen piät polttavat ne karsiksi. Ne nyky-ajan piät eivät sitten kelpaa mihinkään.

Siihen sanaan tarttuivat kaikki.

— Eivät ne muhuun kelpaa, kuin syömään ja herastelemaan. Nythän piiatkin jo pyrkivät ryökinöiksi.

— Tiedättepä, nauroi rouva Lehmanen, mitä minun piikani sanoi pesu-akalle pyykkkituvassa. Se sanoi: näin me polset saamme tehdä kovaa työtä vähästä palkasta ja senaattorien rouvat saavat hyvää palkkaa, vaikka ovat laiskoja.

— Sellaistahan ne opettavat niille nyky-aikana. Puhuvat kaikkea pötyä ja kasvattavat kolloihin tyytymättömyyden henkeä. Voi, voi sentään! Vai jo pitäisi piikojenkin saada senaattorin palkkoja. Etteivät häpeä.

— Meidän piikamme, kehui neiti Tuulinen, on enemmän järkevä ihminen, eikä se ollenkaan pyri paremmille päiville. Kun tuonnottain kysyin siltä, että voiko se aavistaa, minkälainen ihminen se tunnettu piikojen kiihottaja on, ei se sanonut tietävänsä. Ja kun sanoin, ettei se ole, kuin entinen palveluspiika-kutjale, mikä lienee, niin siunasi minun piikani ja ihmetteli, miten palvelijat voivat sellaisen ihmisen puheeseen luottaa.

— Kas vaan, onpa se ihminen!

— Mitä, kysyi huonokuuloinen sisar. Hän oli koko ajan tarkasti silmillään seurannut sisarensa suun liikkeitä.

— Sanoin meidän piian olevan tavallisen hyvän ihmisen, huusi sisar.

— Muuten, pauhasi rouva Kukka, muuten, Amalia, ei nyky-ajalla enään olekaan kunnollista piikaa.

Palvelija toi samalla toiset kupit kahvia. Leeni tuli hämilleen, kun palvelija oli saanut kuulla viimeiset sanat.

Tyttö punastui, laski tarjottimen pöydälle ja poistui kiireesti.

Rouva Kukka alkoi nauraa hohottaa:

— Taisi koskea mampselin sappeen! Pitänee kai pumpulilla topata polvensa, että saisi mainita piian nimeä, koska se on niin pyhä nykyään.

Sussu, joka koko ajan oli ollut vaiti, kysäsi:

— Onko se rouva Kukan voikauppa siellä hallissa?

— On sielläkin meillä kauppa, vaikka itse pääkauppamme on E-kadun varrella.

Rouva Kukka ei oikein pitänyt siitä, että hänen hallikaupastaan mainittiin, hän häpesi sitä. Hänellä oli tytär, joka soitti pianoa ja oli hermostunut. Se oli äitiinsä istuttanut häpeän tunteen hallia kohtaan. Sussu nähtävästi tunsii asian.

Syntyi tuskastuttava hiljaisuus. Rouva [Lehmanen, joka oli hienotunteisin joukosta, otti esille käsityön ja kehotti toisia tekemään samoin.

Mutta Amalia Tuulinen oli jäänyt miettimään palvelijatarkysymystä ja vaikka toiset olisivat jo tahtoneet jättää koko asian, alotti hän:

— Palvelijatar raukat! Olen niin usein miettinyt niiden asemaa. Niillä on suurin huolenpito kodissa ja pienin tila, raskain työ ja heikoin ruoka, pisin työaika ja kehnoin palkka.

— Miksette pane piikaanne lasikaappiin, kirkasi rouva Kukka.

— Eihän se nukke ole, kuin ihminen, vastasi huonokuulonen.

— Puhukaa jumalan tähden jotakin haus Kempaa, pyysi rouva Vuori.

Rouva Kukka alkoi naurahdella ja hänen nenänsä pää kapeni. Se merkitsi, että hän tiesi jotakin. Hyvin usein hän jotakin tiesikin. Niinpä hän nyt alkoi vähäisen vaiti-olon jälkeen kertoa, että kaupungilla puhutaan hyvin rumaa eräästä rouvasta, jonka nimeä hänen ehkä ei tarvitse mainita.

Ei hänen tarvinut mainita nimeä, sillä kaikki tiesivät, kenestä oli puhe.

Nyt oli rouva Kukka varmalta taholta saanut tietää, että mainittu rouva oli luvattomissa suhteissa erään ulkomaalaisen herran kanssa, joka asui pihan toisella puolen, Kantosen kulmahuoneessa.

Sen tiesivät toisetkin rouvat, se ei ollut mitään uututta, eikä siinä ollut mitään puhumista. He alkoivat vain arvostella asiaa.

Rouva Lehmanen ei voinut käsittää sellaista. Sanoi häpeän punan nousevan kasvoilleen joka kerta,

kun sellaista ajattelee. Hän vaan ei menisi toisiin naimisiinkaan, sitä vähemmin, hyi!

Rouvat Vuori ja Kukka eivät myöskään käsittäneet. Heitä pöyristytti.

Neiti Tuulinen ei neitosena ollenkaan ymmärtänyt niitä asioita,

Hiukan ivallisena kääntyi rouva Kukka Sussun puoleen.

— Eikö neitikin tykkää, että sellainen nainen ei ansaitse naisen nimeä, joka sillä lailla voi unohtaa itsensä, että alentuu moiseen.

— Kyllä se niin on, myönsi Sussu. — Ei niille pitäisi antaa ihmis-arvoa. Mutta mikä siinä lieneekin, ovat herrat toista mieltä asiasta. He pitävät paljoo enemmän kauniista, ilosista ja vapaista naisista, kuin rumista, typeristä ja sipimäisistä.

— Vai pitävät, ihmetteli rouva Vuori. — Johan nyt! Minun mieheni sanoi, että sellaiset naiset, jotka ovat sellaisia, — hm, — eivät miehissäkään herätä muuta, kuin inhon tunnetta. Hän, mieheni, suuteli sitä sanoessaan kättäni ja minä näin hänen silmistään, että hän oli kiitollinen siitä, että olen niin kuin olen, etten anna, enkä tule antamaan hänelle luulon aihetta.

— Minä kysyin kerran mieheltäni, kertoi rouva Kukka, että mitä sanoisit, jos minä olisin sellainen, ettet voisi minuun luottaa? — Miten luottaa, hän kysyi. Hän ei edes voinut käsittää, mitä tarkotin. — Sellainen, selitin minä, etten tyytyisi yhteen mieheen — —

— No, no, ajattele toki, keskeytti neiti Tuulinen, että minä olen naimaton nainen, joka en tuollaista käsitä.

— Niin ja minä, lisäsi Sussu, minäkin olen naimaton nainen, joka en noista asioista mitään käsitä.

— Olkaa vaiti, vanhat ihmiset, tekö ette käsitä. Tuohan on teeskentelyä.

Neiti Tuulinen suuttui. —

— Mieheni sanoi, jatkoi rouva Kukka, että hän ajaisi minut sinne, missä pippuri kasvaa.

— No niin minunkin mieheni, uhosi rouva Vuori, ei sekään kärsi ollenkaan huonoja naisia. Meillä kun kerran oli piika, joka kuletti kyökissä miehiä, niin silloin minä sen näin, miten hän inhosi!

— Oi, huokasi neiti Tuulinen, miten voikaan nainen langeta? Minulle se olisi kerrassaan mahdotonta.

— Mitä, kysyi sisko.

— Ihmettelen vaan, miten nainen voi siihen määrään unohtaa itsensä, että alkaa elää langenneen elämää. Minä sanoin, että minä en sitä voisi tehdä.

— Sinäkö, ihmetteli sisko, sinäkö, viidenkymmeninen! Hyvähän meidän on hyveillämme kerskata, jotka olemme vanhoja ja rumia. Toista on nuorien ja kauniiden.

— Nyt se taas alkaa, sanoi sisar tuskastuneena.

— Ei minun rumuudelleni vielä kukaan ole sylkenyt, loukkaantui rouva Lehmanen. — Kyllä minulla tilaisuus olisi ollut elää, kuin viimeistä päivää, jos olisin halunnut. Mutta, Jumalan kiitos, tähän päivään asti olen pysynyt kunniallisena.

— Kyllä minäkin joukosta näyn, kehui rouva Vuori rintaansa kohotellen. — Ja koska nyt puhe kerran on kääntynyt tällaisiin asioihin, niin kerronpa teille asian, joka minulle sattui hiljan eräänä iltana. Kun minä kävelin katua, niin tuli muuan herra takaa päin luokseni, tarttui käsikoukkuun ja sanoi: saanko tulla saattamaan neitiä? — Hyi, hävetkää, sanoin minä, että kehtaattekin lähestyä kunniallista ihmistä noin riettaissa aikeissa. Hyi, sanoin minä, hyi toki, kuinka olette kelvoton. Ja tiedättekö, mitä tuo roisto minulle sanoi? Hän sanoi: mistä te tiedätte minun aikeeni. —

Miks'en minä tietäisi, minä sanoin. — Sitten te tiedätte enemmän, kuin minä, hän sanoi ja poistui.

— Olisit huutanut poliisia, sanoi rouva Kukka. — Minä olisin ensin lintannut korvalle ja sitten huutanut poliisia ja käskenyt viedä mokoman heittiömen putkaan!

— Voi, siunaili neiti Tuulinen, miten minäkin olisin suuttunut! Minä en olisi jättänyt moista konnaa rankaisematta.

— Mutta eihän hän minulle mitään tehnyt, puolusteli rouva Vuori. — Enhän minä voinut niin vähästä tappelemaan äityä.

— Hyvänen aika! Oliko se vähän, että kadulla tarttuu siveään naiseen, joka on vaimo ja monen lapsen äiti! Vai ei se ole mitään!

— Mikä sitten mitään on, säesti neiti Tuulinen Kukan rouvan puhetta.

— Mutta eihän pidä olla pikkumainen — —.

Tällä kertaa eivät ystävyudet oikein hyvinä ystävinä lähteneet Gustafssonilta.

Rouva Vuori oli suutuksissaan siitä, että hänen siveyttään ehkä epäiltiin, toiset taasen siitä, että rouva Vuori oli pitänyt heitä pikkumaisina.

Kadulla tuli sopu jälleen entiselleen, kun rouva Lehmanen kysyi rouva Vuorelta, että oliko hän huomannut, miten vaiteliaaksi ja noloksi rouva Gustafsson oli tullut heti, kun siveys-asiasta alettiin keskustella.

Rouva Vuori ja toisetkin olivat sen huomanneet.

Onpa sinulla seuraa, nauroi Sussu vieraiden mentyä.

— Ei ne kaikki tuollaisia ole. On minulla sivistyneitäkin tuttavial!

— Miksi ei, vastasi Sussu, ainahan rikkaalla niitä on, varsinkin noin nöyrällä rikkaalla, kuin sinä olet. Ethän sinä näy osaavankaan olla rikas.

— Miks'en?

— Rikkaan tulee olla röyhkeä ja vaativainen, selitti Sussu. — Sinä istuit ääneti ja annoit noiden akkojen räkättää. Sinun pitäisi aina ottaa sana toisen suusta, se on rikkaiden tapa. Silloin, kun rikas puhuu, tulee toisten olla vaiti, kun hän nauraa, tulee toistenkin nauraa ja jos hän on hiljaa, olkoot toisetkin. Kävelyllä pitää rikkaan kulkea keskellä ja kun hän pysähtyy, pysähtykööt kaikki. Rikas saa aina pitää toisten mielipidettä vääränä, hän saa taputtaa olkapäälle, ketä hän tahtoo ja kutsua lapseksi ja lapsekkaaksi köyhää vanhustakin. Kun siten käyttäytyisit parisen vuotta, niin sitten jo olisit jotakin.

— Mitä minä sitten olisin, kysyi Leeni.

— Rikas.

— Olenhan minä jo rikas.

— Mutta et kuitenkaan osaa esiintyä. Mikä rikas se on, joka ei nauti rikkaudesta johtuvia edellytyksiä?

— Voi, miten minä nautinkin, sanoi Leeni. — Minä olen niin tyytyväinen elämäni, että ette usko. Minulla on hyviä ja sivistyneitä ystäviä ja minä saan, mitä ikinä haluan. Osaan, Jumalan kiitos, valita ystäväni niin, että minulla on niistä henkistä hyötyä. Noita rouvia en pidä ystävinäni.

— Etkä minua, sanoi Sussu.

— Teitä ja rouvaa pidän myöskin ystävinäni.

— Näes nyt, sinä valitset ystäviä.

— Niin teen. Johan minä sen äsken sanoin.

— Köyhällä ei ole vara valita ystäviä. Minäkin olen jäännös köyhyytesi ajoilta.

— Te olette niin hyvä, Sussu, ja minä pidän teistä niin kovin paljon.

— Pidätkö?

— Pidän, kertoi Leeni, usein öillä, kun minua hirveästi pelottaa, tuntisin olevani turvassa, jos te olisitte luonani.

— Pelkäätkö sinä pimeää, kysyi Sussu.

— Pelkään, jatkoi Leeni. — Ja sitten minua pelottaa tämä rikkaus. Minusta tuntuu, kuin olisi siinä jotakin vierasta, johon en tahdo sulaantua. Pelkään kuolemaakin öisin. Gustafsson-vainaja kuoli mielestäni niin julmasti.

— Hyi! Miten hän kuoli?

— Sitä minä en tahdo osata selittää, eikä siinä niin mitään erinomaista ollutkaan, minusta vain itsestäni tuntui, niinkuin siitä olisi puuttunut hengen lähdon pyhyys. Kun mummo kuoli, tuntui kuin seinäkellokin olisi alkanut hiljsemmin naksuttaa ja kiuaskin tuvan nurkassa ikäänkuin pieneni. Mummon kasvot olivat totiset, kaikki kurtut olivat kadonneet ja kuoltuaan oli mummo kuin nuortunut. Ehkä olikin hän nuortunut. Vaari näytti niin vanhalta ja kuolevaiselta kuolleen vaimonsa rinnalla, että kävi sääliksi häntä. Nyt on vaarikin kuollut ja päässyt mummon luo. — Gustafssonin kasvot muuttuivat kuoltua kamalan kovan ja raa'an nököisiksi. Tuntui, kuin olisi hän riisunut yltään verhon, jonka takaa joku kamala olento esiintyi. Minä pelkäsin hänen kuollutta ruumistaan niin, että kauhistun, kun muistan sitä.

— Miehesi oli eläessään koronkiskoja, sanoi Sussu.

— Harvaa ihmistä hän säästi, joka hänen kynsiinsä joutui, — näin meidän kesken sanoen.

— Täisi olla, myönsi Leeni. — Minulle hän oli hyvä. Melkein aloin häntä rakastaa. Hän oli niin

huomaavainen, ei koskaan sanonut pahaa sanaa, eikä tehnyt mieltäni vastaan. Ja mitä koron kiskomiseen tulee, niin siitäkin hän usein puhui minulle. Pitäisikö minun, hän sanoi, antaa säästäväisyydellä ansaitsemani rahat ilman korkoa ensimmäiselle hurjistelijalle korttipeliin ja rivoon elämään. Jos kerran ylhäiset, hän sanoi, niin alentuvat, että lainarahoilla hurjistelevat, niin saanen kai minäkin ottaa niin suurta voittoa, kuin suinkin irti saan. Ei hän, Gustafsson-vainaja kenellekään rahojaan tarjoillut. — — — Minun mielestäni, jatkoi Leeni, hän oli oikeassa.

— Mutta miksi sitten, kysyi Sussu, pelkääät niin rehdiin ja kunnon miehen näkymätöntä haamua?

— En tiedä.

— No, jatkoi Sussu, se menee ohi. Pian kaiketi otat nuoren miehen ratoksesi. Etkö otakin?

Leeni punastui.

9.

Se vaikutusvalta, mikä Sussulla oli ollut Leeniin, heikkoni heikkonemistaan, kunnes se vihdoin kokonaan loppui.

Leenin seurustelu- ja ystäväpiiri oli yhä kasvanut, laajentunut ja muuttunut. Gustafsson-vainajan tuttavatkin olivat saaneet kokonaan väistyä. Leenillä oli pelkkiä sivistyneitä ystäviä.

Hän harrasti sivistystä ja kulki etevien tuttaviensa kanssa taidepaikoissa. Uhasipa hän varojaankin taiteelle. Muuan nuori maalari sai maalata alttaritaulun, jonka Leeni osti ja lahjoitti kotipitäjänsä kirkkoon. Paikkakunnan ja pääkaupungin sanomalehdet ylisti-

vät jalomielistä lahjoittajaa. Hänestä alkoi tulla tunnettu henkilö.

Pienestä, heiveröstä Leenistä kehittyi valistunut rouva Gustafsson.

Tuskin kukaan, joka ei tiedä, uskoisi, että pieni, haaveileva R:n kapakan Leeni ja rouva Gustafsson ovat sama henkilö. Vaikea on hänen itsensäkään sitä uskoa. Eikä hän tahdo sitä muistella, ei millään muotoa, se tekee niin kiusallisen vaikutuksen.

Leenin elämä olisi nyt niin hyvää, kirkasta ja kaunista, ellei sitä pimentäisi muisto, että hän on ollut kapakkanainen.

Sussu vain harvoin käy hänen luonaan, rouva ei milloinkaan.

Leenin katsantokanta on äärettömästi laajentunut. Hän tuntee kirjailijat, hän tuntee taiteiden suunnat. Hän ostaa aina uusimman teoksen, lukee sen, jos se on hauskaa, selailee, katsoo alun ja lopun, jos se on ikävää, reutoo kansia, että näyttäisi käytetyltä ja sulkee kirjakaappiin todistamaan emäntänsä sivistystä. Mieluisammin hän kuitenkin ravitsee sieluansa keveillä lemmenromaaneilla. Niitä hän lukee yöllä, levolla ollessaan. Romaanien luku on sammuttanut hänen omintakeisen mielikuvituksensa ja haaveilu-elämänsä, jolle hän jo nauraa.

Hän, joka ennen ei tietänyt, oliko muuta maailmaa olemassakaan, kuin se, jossa hän itse eli, hän tietää nyt, miten suuri ja laaja maailma on ja miten paljon siinä on ihmisiä ja kansallisuuksia. Leenistä on tullut isänmaallinen, kansaansa ja kieltänsä äärettömästi rakastava ja niiden oikeuksia puolustava nainen. Ja vielä laajemmallekin ulottuu hänen tietonsa.

Hän tietää, että maailmassa on ollut suuria aatteen miehiä, jotka ovat antaneet henkensä niiden totuuk-

sien puolesta, joista ihmiskunnalla nykyään on paljon hyötyä ja siunausta. Myöskin hän tietää, että koko ihmiskunta kerran on ollut yhtä lapsekkaalla kannalla tiedon suhteen, kuin hän itse ennen oli.

Leeni oli ostanut itselleen taideteoksen, maalauksen, joka esitti kerjäläisukkoa. Kuva oli niin luonnollinen ja elävä, että Leenin oli tapa sanoa: tekisi mieli panna lantti ukon käteen.

Sussu oli silloin kyläilemässä Leenin luona.

Hänkin sanoi kuvaa luonnolliseksi ja eläväksi, mutta lisäsi, ikäänkuin itsekseen, että jokainen kadulla kulkeva kerjäläinen kuitenkin oli elävämmän näköinen.

— Olisit, hyvä ystävä, jatkoi hän, ostanut jonkun kauniimman tai lahjoittanut tuon kuvan hinnan yhdelle niistä kuvista, joiden rinnassa sykkii elävä henki. Luulen, että olisit voinut elämälle pelastaa sielun.

— Mutta taide, selitti Leeni, taide on kehittäjä. Tuo kuva synnyttää tunteita ja ajatuksia, säälintunnetta kurjuutta ja kurjia kohtaan.

— Säälintunnettako, kysyi Sussu. — Pitääkö sitäkin olla.

— Tietysti. Muutenhan ei kukaan köyhiä auttaisi.

— Vai niin. Taide on siis semmoista, joka synnyttää lähimmäiseen rakkauden tunnetta. — — — Sittenhän se onkin perin tarpeellinen jumalanlahja rikkaille ihmislapsille. Se on melkein yhtä hyvä kiihottaja kovalle sydämelle, kuin viinaryyppy huonolle ruokahalulle. Ei maita, ei, vaikka mitä eteen tuotaisiin, mutta annapa, kun ottaa aika kolauksen priimaparasta viinaa, niin ruoka menee, kuin kuumille kiville. Onpa se!

— Taiteella on toinenkin tarkoitus. Se kehittää kauneus-aistia.

— Eikö sen tarkoituksena myöskin ole kokonaan poistaa rumuutta maailmasta.

— Se onkin sen ylevin tarkoitus, mikäli minä sitä käsittän. Taide loitsii kovasta ihmisrinnasta esille rakkautta kaipaavan hengen, joka pyrkii suurempaan ja suurempaan kauneuteen, eikä tahdo viihtyä muualla, kuin lemmen ja kauneuden pyhätöissä.

— Tuo oli kauniisti ja taiteellisesti sanottu, myönsi Sussu, vaikka en minä oikein vieläkään voi käsittää. Ei minun tarvitse nähdä tuota kuvaa tunteakseni sääliä. Itse elävä kurjuus tekee minuun sen vaikutuksen, että antaisin henkeni, jos voisin hiukankin lähimmäisteni kurjia olosuhteita parantaa. Miten voi ihminen palvelella käsiensä töitä ja niiden kautta luulla saavuttavansa rakkautta ja kauneutta kaipaavaan sieluunsa. Miksi hän ei kulje suoraa tietä?

— Älkää puhuko noin, Sussu, kielsi Leeni, te olette ikänne ollut kapakassa ja siellä ei — — —

Leeni ei saanut jatkaa. Sussu oli noussut seisomaan.

— Niin, minä olen ollut ikäni kapakassa, hän sanoi, enkä tosin voikaan käsittää asioita, joita te, rouva Gustafsson, olette päässyt käsittämään, te, joka niinkin pian pääsitte pois kapakka-elämästä. Mutta yhden asian huomautan sentään teille. Jos te olisitte jääneet, kuten minä, ijaksenne kapakkaan, ei teilläkään olisi niitä sivistyksen mahdollisuuksia, joita teillä nyt on. Te olisitte aivan yhtä sivistymätön, kuin minäkin. Nyt te olette saanut periä nylkyrin, verenimijän, — anteeksi, sivistymätön puhuu taiteettomasti, — sellaisen ihmisen saastaisesti koottu omaisuus on teille tehnyt mahdollisuuden päästä valistuneeksi, — siis aivan, kuin jos minä murhaisin tietäjän päästäkseni hänen tietojensa perille. Eikö niin? En tiedä,

miten ajatukseni lausuisin. Minusta tuntuu, kuin olisi sellainen valistus tarpeetonta ja arvotonta, johon rahaa tarvitaan, jotta sen osallisuuteen pääsisi. Eiköhän todellista valistusta voida saavuttaa ilman kultaa? Vai miten?

Leeni vastasi:

— Aurinko paistaa, näemme sitä tai emme. Me emme sitä näe ilman silmiä. Tarvitsemme silmät nähdäksemme valon, joka kuitenkin jo on olemassa.

— Huono esimerkki, Leeniseni, huono esimerkki! On suuri ero auringon valon ja ihmisvalistuksen välillä, yhtä suuri, kuin on ero silmänkin ja rahan välillä. Ihminen silmineen kuuluu sille, jolle aurinkokin kuuluu, mutta raha on yksinomaan ihmisestä.

— En tahdo kiistellä kanssanne, sanoi Leeni. — Meillä on liian suuri ero mielipiteissä. Te olette solvanneet miesvainajatani veren imijäksi ja jos joksikin, — kapakoitsija hän ei ainakaan ollut.

— Ei enempää, kuin minäkään, sanoi Sussu katkerana.

— Minä en ole solvannut teitä, mutta te olette solvannut meitä.

— Jos niin on, merkitsee se sitä, että kapakka-Sussu on liikaa tässä talossa. No niin! Ehkä joskus tavataan. —

Sussu oli poissa.

Leeni tiesi, että oli menettänyt hyvän, oikein hyvän ystävän ja hupaisen toverin. Hänet valtasi synkkä ikävä ja muistot menneiltä ajoilta tulivat mieleen. Sussu oli aina ollut niin viisas ja viihdyttävä. Tuskin hänellä enään koskaan olisi sellaista ystävää. Nykyiset olivat niin kovia ja outoja, eikä sivistyskään, sen Leeni itselleen salaisesti tunnusti, häntä ollenkaan tyydyttänyt. Se oli, kuin ahdas puku tai mauton ruoka,

— hän piti sitä yllään, kun muoti niin vaati, hän sö sitä, kun niin oli tapa. Niinhän tekivät kaikki. Mutta elämää ja viihdytystä ei hänellä enään koskaan tulisi olemaan, ei toivoakaan. Ennen hän aina oli tulevaisuudesta toivonut jotakin. Huominen, ylihuominen ja kaikki tulevat päivät olivat ennen olleet verhojen takana. Yksitellen ne olivat valenneet. Jokaisen verhon takana oli aina ollut jotakin uutta. Nyt tunsu hän aukaisseensa viimeisen verhon, nyt hän edistyi vain siinä, missä hän oli.

Kun Leeni isänmaallisissa juhlissa muiden mukana huusi elämää sankareille, tai kun konserteissa soiton sävelet kohottivat hänet korkealle yli jokapäiväisyyden tai teatterissa suuri näyttelijätär loihti esille ihmissydämen syvyyksien ilot ja tuskat, silloin tunsu Leeni suurta onnea ja nautintoa. Mutta se oli niin lyhyt-aikaista. Sijalle tuli väsymys, tyhjyys, mitättömyys.

Sen tulkitsi Leeni syntyvän kaipuusta, — ihmishengen ikuisesta kaipauksesta.

Mitä hän kaipasi?

Olivatko vaari ja muori jotakin kaivanneet? Muorin mökkiin sopivat ilta-auringon säteet. Usein ne olivat kullanneet pienen mökin.

Anni-täti, oliko hän kaivannut?

Ne olivat kaikki kuolleet.

Sussu, kaipasikohan se mitään?

Polttava ikävä kalvoi Leenin rintaa. Sussu oli ollut jäännös entisistä ystävistä.

Hän päätti kutsua Sussun jälleen luoksensa.

Päätös jäi kuitenkin toteuttamatta. Ja ikäväkin katosi pian.

Pian häipyi mielestä koko entisyys. Se häipyi niin kokonaan, että Leeni kaihtamatta kertoi lapsuu-

destaan, äidistään, muorista, vaarista, ruunankummista ja kapakassa olostaan. Ja kun hän näitä kertoi hienoille tuttavilleen, ihmettelivät ne, miten Leeni oli voinut sivistyä, kohoutua, vaikk'ei ollut saanut mitään varsinaista pohjaa sivistykselleen. Sitä Leeni itsekin ihmetteli ja hän alkoi pitää itseään tarmokkaana naisena.

IO.

Vuosien kuluessa oli Leeni vain kaunistunut.

Hän oli nyt 25-vuotias, kaunis, rikas, lapseton leski.

Ne perheet, joissa oli naimattomia miehiä, hiukan nyrpistivät neniään, kun tuli puhe rouva Gustafssonista. Heillä ei ollut mitään hänen nykyisyyttään vastaan, mutta hänen menneisyydestään liikkui pahoja huhuja. Hän oli entinen kapakka-nainen ja samoin oli ollut hänen äitinsä.

Muuten he eivät pitäneet Leeniä aivan mahdottona olemaan paremmankin perheen jäsenenä.

Kosijoita ei puuttunut.

Mutta Leeni oli tarkka.

Ennen, lapsempana oli hän ollut herkkä lemmelle, nyt hän ei ollut. Hän näki nuorien, vanhojen, viisaiden, typerien, köyhien ja rikkaiden kilpailevan hänen suosistaan ja se teki hänet varmaksi ja kovaksi.

Tuttavansa rouvan kysymykseen, eikö hän monesta kosijastaan ollut tavannut yhtään mieleistänsä, vastasi Leeni nauraen: olen montakin, mutta siitä pelosta, että sattuisi joku vielä miellyttävämpi, en ole tohtinut valita. Sanokaa, mitä pitäisi tehdä!

Leskeksi Leeni ei kuitenkaan aikonut jäädä. Hän kyllä menisi naimisiin, jos vain sopiva kohdalle sattuisi, — — — se sopiva, hieno, kaunis ja oppinut.

Sellaisiakin oli kosijoiden joukossa.

Leeni oli nuori ja hänellä oli aikaa odottaa.

Eräissä kutsuissa Leeni tapasi herra Fors'in.

Se tuntui pahalta. Hän toivoi, ettei herra Fors häntä ollenkaan tuntisi.

Keneltäkään Leeni ei enään salannut entisyyttään. Kaikki sen tiesivät. Ihmitulemista hän siis ei pelännyt, mutta mitä? Jotakin hän vain pelkäsi, — — ja harmittikin, että oli joskus ollut kapakassa.

Mutta herra Fors ei ollut tuntevinaan.

Entä, jos se ei tuntenutkaan?

Koko illan herra Fors oli kovin huomaavainen ja Leeni tunsu suurta kiitollisuutta.

Jos herra Fors tuntee hänet, on se hyvin hienoja jalo mies, kun noin käyttäytyy — — !

Leeni tahtoi saada varmuutta.

— Minusta on, kuin olisin nähnyt herra Forssin ennenkin, olette tutun näkönen.

— Olenkin nähnyt rouvan ennen, hän vastasi, mutta halukkaammin minä tahtoisin, ettei rouva muistaisi, missä ja milloin, sillä siinä tapauksessa muistaisitte minua sangen raakana henkilönä, joka minä en kuitenkaan ole. Ihmisen elämässä sattuu joskus tapauksia, joita se ei tahtoisu muistaa ja jotka voivat katkeuttaa koko elämän. Minulle on eläessäni sattunut yksi sellainen tapaus, — oi, rouva, älkää muistelko nähneenne minua ennen.

Voi, miten nöyrä ja hyvä hän oli tuota sanoessaan! Hän ei tahtonut, että Leeni muistelisi, mitä kapakassa oli tapahtunut.

Herra Fors oli kaunis mies ja silmissään oli jotakin voittamatonta.

Hän katsoi niin suoraan ja viattomasti.

Hänellä oli pyöreä pään muoto, hiukset painuivat sileinä päätä myöten, niska oli voimakas, vartalo hoikka ja irtonainen. Kävellessään hän ontui hiukan ja katse kiintyi heti hänen olentoonsa, silmien alla oli leveältä tummaa.

Hän ei puhunut paljon, mutta kuunteli tarkoin naisten turhintakin lörpötystä.

Kaikki tuo kohotti hänen arvoaan Leenin silmissä. Heistä tuli ystävä.

Herra Fors pyysi, ettei rouva Gustafsson muisteli, mitä heidän välillään kerran oli tapahtunut ja rouva Gustafsson pyysi, ettei herra Forskaan muistelisii paikkaa, missä he ensin olivat toisensa nähneet.

Ystävyys jatkui kunnes Fors tunnusti rakkautensa Leenille.

Hän oli paljon kokenut nuorimies. Hän tunsi paljon naisia ja monet suhteet oli hänestä tehneet järkevän miehen, joka osasi ottaa asiat käytännöllisesti ja joka tiesi naisten heikot puolet.

Hän oli pienen, kirkassilmäisen, kalpean ompelijattaren ensimmäinen lemmitty. Tyttö rakasti häntä, eikä vaatinut muuta, kuin saada aina olla hänen omansa. Hän istui kaiket päivät ja ompeli, niin että rintaan pisti, mutta aika kului iltaa ajatellessa, jolloin he saivat olla yhdessä.

Usein pettyi tyttö. Ei saapunutkaan armas joka ilta hänen luoksensa. Silloin itki pikku ompelijatar yön ja seuraavana päivänä oli poski entistä kalpeampi

— — —

Hän ei elämältä muuta toivonut, kuin saada olla Otto Forsin salainen lemmikki, hän ei muuta rukoillut, kuin että taivaan Isä pitäisi huolenaan, ettei hän häntä koskaan hylkäisi, — sitten hän ei jaksaisi elää.

Oli kulunut monta iltaa, eikä Otto ollut käynyt hänen luonaan. Mitä oli tapahtunut? Olikohan hän jo hylännyt hänet. Tyttö ei voinut nukkua öisin ja päivillä ei tullut työstä mitään. Fors oli kieltänyt hänet kirjoittamasta itselleen, kun hänellä oli niin huono käsi-ala. Nyt hän kuitenkin päätti kirjoittaa ja koettaen kaikkein parasta käsi-alaansa hän kysyi syytä ja pyysi tulemaan vielä kerran. — —

Otto saapui samana iltana ja ilmotti olevansa kihloissa ja aikovansa mennä naimisiin.

Tytön tuska oli rajaton. Hän uhkasi tappaa itsensä ja ilmottaa kaiken tulevalle rouvalle. — —

— Älä ole milläsikään, lohdutti herra Fors. — Luuletko sinä, hupakko, että minä rakastan sitä naista jonka nain? Minun, näes, täytyy mennä naimisiin, sillä muuten minut perii hukka. Olen velkojen rasittama ja sinäkin kuihdut työstä. Ajattele, miten ihaanaa, kun sinunkaan sitten enään ei tarvitse tehdä työtä, vaan saat olla, kuten itse haluat! Minä pidän huolen sinusta.

— Mutta onhan hän kaunis, kauniimpi, kuin minä, itki tyttö.

— Mitä sitten? Ei mitään! Eikä hän niin kaunis ole. Häneltä puuttuu sinun rakastava sydämesi ja kauniit, kirkkaat silmäsi. Sitäpaitsi hän ei muutenkaan ole sinun vertaisesi.

— Mutta täytyyhän sinun olla hänen miehenään, kun sinä kerran hänet nait.

— Siihen kyllä keinot keksitään. Ole huoleton!

— Sinä petät minut!

— En petä, vakuutti Fors, pidän sinusta paljon ja tästedes' pidän vielä enemmän. Pieni kultani, ole nyt hyvä ja rauhoitu, kaikki käy hyvin.

Herra Fors puhui totta.

Tyttö oli pieni, hentonen ja sievä ja hän oli hänen ensimmäinen rakastajansa, miksi ei hän voi pitää tyttöä edelleenkin omanaan? Olihan sääli jättää häntä! Miksi ei tämä yhtä hyvin, kuin joku toinenkin — — —.

Rouva Gustafsson oli kaunis, paljoa kauniimpi, kuin tuo kalpea tyttönen, mutta mitään hellyyttä Fors ei tuntenut häntä kohtaan. Oli vain hauskaa näytellä tovereille komeata morsiantaan ja ähitellä — — —.

Täydellisesti olikin Fors vallannut morsiamensa. Hän oli kuin korppi haaskalla. Kaukana saivat pysytellä pikku-linnut. Taiteilija, jolla Leeni oli maalauttanut alttaritaulun kotipitäjänsä kirkkoon, sydämistyi niin, että hänestä tuli kirjailija. Leeni oli lakannut avustamasta häntä ja kostoksi kirjoitti taiteilija kertomuksen seitsemästä varpusen pojasta, jotka nokkivat samalla likakasalla. Yksi poikasista onnistui pysymään huipulla ja hän alkoi nokkia ympärilleen, oikealle, vasemmalle, piipittää ja pöyhistellä sellaisella voimalla, että toisten varpusparkojen täytyi jättää mehevä kasa ja lähteä etsimään uusia — — —

Kertomusta eivät käsittäneet muut, kuin asianomaiset ja niin se oli hyväkin. Muille ei sitä oltukaan kirjoitettu.

Herra Fors oli tunnustanut lempivänsä rouva Gustafssonina ja pyytänyt häntä omakseen.

— Te olette ainoa nainen, jota koskaan olen rakastanut.

Hänen katseensa puhui enemmän, kuin sanat, se puhui ääretöntä lempeä.

Leeni luotti katseeseen ja se synnytti hänessä vastarakkautta.

Hänestä tuli rouva Fors.

II.

On myrskyinen syys-ilta.

Vanha nainen on istunut suuren kauppahuoneen rappuselle. Häntä verhoavat ohuet, repaleiset vaatteet ja hän värisee vilusta. Tuon tuostakin tulee hänen rinnastaan valittava, vinkuva huokaus.

Hän ei pyydä almuja, eikä hän näy huomäävankaan ohikulkijoita, hän on omissa ajatuksissaan. Kuitenkin pysähtyy moni hänen luonaan ja antaa almuja. Vanhus ei katsahda silmiin antajaa, hän kiittää hiljaa ja pistää rahan taskuunsa.

Tuuli tuiskuttaa ensi lunta.

Vähän on ihmisiä kadulla. Joku mieshenkilö vain ja vaaniva nainen.

Vanha vaimo huokasee syvään, valittavasti ja vilkasee katulyhdyn lepattavaan loimuun.

Lyhdyn kohdalle on seisahtunut yksinäinen, keskiikäinen nainen. Vanhuksen huomattuaan hän säpsähtää, yrittää kiireesti poistua, mutta seisattuu jälleen, katsoo vanhusta ja menee vihdoin hänen luokse.

— Taivaan isä! Sehän on Sussu, sanoo hän itsekseen.

— Kuka se on, joka minut tuntee? — Vanhus katsoi tarkkaan.

Nainen meni lähemmäksi. Hänen poskensa ovat maalatut ja vahva konjakin haju lähtee hänestä.

— Kuka te olette, kysyi Sussu uudelleen.

— Ettekö enään tunne minua? Olenko niin kovin muuttunut näinä kymmenenä vuotena?

Nyt tunsit Sussu.

— Leeni, rouva Fors, hän huudahti. — Miten te olette täällä?

Kaukana siveistä ihmisistä on katunainen. Tuskin kukaan luulee hänellä ystävää olevan.

Kadulla oleskelee kuitenkin sellaisiakin olennoita, joiden silmissä katunainen on äärettömän korkealla. Ne ovat kerjäläiset, jotka enimmäen avun saavat katutyöiltä. Tyttöillä on kivulloisen hellä sydän ja usein he antavat viimeisen roponsa onnettomuustovereilleen. Sussu oli joutunut kadulle. Hän oli kerjäläinen.

— Miten te olette täällä, hän huudahti nähdesseen Leenin maalattuna ja konjakilta lemuavana kadulla.

Jos pohjoisnapa-retkeilijä tapaisi tuttavansa matkansa päämaalissa, hän varmaankin kysyisi samalla äänellä, kuin Sussu kysyi.

Leeni ei tuntunut kuulevan.

— Missä te asutte, Sussu? Onko teillä asuntoa?

— On, on minulla asunto. Tahdottoko tulla sinne, Leeni?

— Tahdon, vastasi Leeni.

He lähtivät.

Sussun kamari oli pieni ja siisti. Tuskin kukaan joka näki Sussun kadulla ja kuuli hänen surkeat huokauksensa, olisi uskonut, miten valoisa ja lämmin pesä hänellä oli. Jos se olisi ollut tunnettu, ei hänen olisi kannattanut pitääkään sitä. Sussu tiesi sen ja siksi lähti ulos aina silloin, kun ilma oli pahin ja puki ylleen

risaisimmat vaatteensa. Hän oli taiteilija, joka hyvin näytteli osaansa. Kun kalliisiin turkkeihin puetut onnen-lapset ilman tuskaa, huolettomina, auttamatta kuukivat hänen ohitsensa kadulla, ei hän heitä kadehtinut. Hänellä oli itsessään kyllin.

— Voi, miten täällä on kodikasta ja kaunista, huudahti Leeni.

— Kyllähän täällä on.

Sussu ei kysellyt mitään. Leeni odotti. Sussu oli vain vaiti.

Vihdoin alkoi Leeni kertoa. Fors oli teeskennellyt tulista rakkautta niin kauan, että oli saanut koko omaisuuden käsiinsä. Oli myynyt pois kaiken ja pakeni rahojen kanssa ulkomaille. Mukanaan oli hän vienyt rakastajattarensa, pienen ompelutytön. Leeni oli jäänyt köyhäksi ja häväistyksi. Kaikki olivat olleet sitä mieltä, että syy oli Leenin. Miten olisikaan nuori, parempi mies voinut viihtyä entisen kapakkanaisten kanssa.

— Minulla ei ole yhtään ystävää tässä maailmassa, valitti Leeni. — Kaikki ovat minut hyljänneet.

— Olihan sinulla ennen paljon ystäviä. Missä ne nyt ovat?

— Eivät ne minusta enään välitä.

— Mikähän siinä on syynä, kysyi Sussu.

— Köyhyys. Olenhan nyt köyhä.

— Mutta onhan sinulla sivistys jälellä, olethan henkisesti kehittynyt! Eikö sivistyneillä ole kyllin sivistyksestään, tarvitaanko siinäkin rahaa?

— Sussu, Sussu, älkää puhuko siitä, mitä ennen oli. Oletteko minulle vihanen, kun silloin — —?

— En, hyvä ystävä, sanoi Sussu. — Minä en ole taiteen jalostuttama. Unohtakaamme, mitä on ollut. Ympäri olemme käyneet, yhteen tulleet. Sinä olet

vain matkalla tehnyt pienen hyppäyksen — luudan päältä lattialle.

— Sussu, minä olen — —

— Niin, tiedänhän minä, mikä sinä olet. Älä viitsi niistä puhua.

— Minun täytyi, kun — —

— Niin, ystäväni! Kun köyhdyit, kun sivistynyt ystäväpiirisi sinut häväistynä hylkäsi, niin täytyihin sinun — — —

— Minä olen niin onneton ja kurja, valitti, Leeni. Jospa kuolisin! —

— Sen sinä teet! Älä ole milläsikään, Leeni, sen me kaikki teemme. Maailma ei enää tiedä, että Leeniä ja Sussua on olemassa. Pian emme itsekään sitä tiedä.

Leeni jäi Sussun luokse asumaan ja heistä tuli jälleen toverit, kuten ennen kapakka-aikana.

Mutta nytkään eivät he kauan saaneet olla yhdessä. Leeni pääsi jälleen paremmille oloille. Hän kuoli.

Joku vuosi sitten nähtiin vielä vanha nainen istuskelemassa puodien rappusilla. Hänen kurja näkönsä herätti sellaista sääliä, että harvalla oli sydäntä kulkea hänen ohitsean almua antamatta. Se oli vanha Sussu.

PUOLENTOISTAMARKAN KIRJASTO.

Seuraten ulkomaiden, etenkin Ruotsin, esimerkkiä olen alkanut yllämainitulla nimellä julkaista sarjaa, jossa jokainen teos maksaa ainoastaan 1:50, eli siis meidän oloissamme hyvin vähän. Siitä huolimatta ovat kaikki teokset sekä sisällykseltään että ulkoasultaan hyvät. Seuraavat numerot ovat ilmestyneet tai ilmestyvät v. 1907:

N:o 1. *August Strindberg, Unelmia.*

Kuuluisan kirjailijan huomattavimpia teoksia. Viehättävä ja aaterikas.

N:o 2. *Gustaf af Geijerstam, Avioliiton ilveily.*

Parhaita romaaneja avioliiton psykologian alalta.

N:o 3. *Knut Hamsun, Pan.*

Voimakkaimpia romaaneja, mitä koskaan on kirjoitettu.

N:o 4. *Alvilde Prydz, Härön kartanon lapset.*

Tekijän edellinen teos Gunvor Thorintytär Häröstä saavutti tavattoman menestyksen. Se on m. m. suomenkielellä loppuunmyyty. Tämä uusi teos on yksimielisesti tunnustettu arvokkaaksi jatkoksi edelliselle.

N:o 5. *Hilda Tihlä, Leeni.*

Hilda Tihlä on uusi nimi, joka varmaan sangen pian, etenkin sosialistien piireissä, tulee hyvin tunnetuksi, sillä tämä esikoisteos on niin ansiokas, että siihen tulee jokaisen tutustua.

N:o 6. *Gustaf af Geijerstam, Pikku-Veikon kirja.*

Teos, joka ilmestyessään sai enemmän lukijoita kuin mikään teos kotimaassaan moneen aikaan, ei vielä kukaan ole menettänyt viehätystään, päinvastoin. Siitä on tullut klassillinen kirja, jonka lukeminen kuuluu yleissivistykseen.

N:o 7. *Venäläisiä kertomuksia. M. Lermontow, Bela ja A. Kuprin, Kadulta.*

Lermontowin teokset eivät kaipaa suositusta. Kuprin taaskin on oivallisella kirjallaan „Kaksintaistelu“, joka on käännetty myöskin suomeksi, kohonnut Venäjän ensimmäisiksi kirjailijoiksi.

Sarjaa jatketaan. Olen vakuutettu, että yleisö tulee nähtyään ja luettuaan nämä kirjat ihastuksella tervehtimään tätä uutuuksia kirjamarckkinoillamme.

Yrjö Weilin, Helsinki.